

Samenlevingsopbouw

160/161

Drempels, patatjes sambal en diversiteit

In haar column spreekt Tara Oedayrah Singh Varma (GroenLinks) de wens uit dat Roger van Boxtel zal worden opgevolgd door een allochtoon

Niet afwachten, zelf aan de slag!

Onder dit motto werken kleine dorpen in Groningen aan de verbetering van de leefbaarheid. Men is op de goede weg.

Jeugdbeleid kan niet slagen zonder verbindingen

In een interview legt Louise Groenman uit waarom samenlevingsopbouw en preventief jeugdbeleid van alles met elkaar te maken hebben.

Vakconferentie Opbouwwerk '98: A pink elephant never walks alone!

Verslag van deze conferentie waarop de 'Kleine Coöperatie' als organisatievorm voor het sociale domein werd herontdekt.

december

'98

T e n g e l e i d e

C o l o f o n

MO/Samenlevingsopbouw is een vakblad van, voor en over de samenlevings- en opbouwpraktijk. Het verschijnt tenminste acht maal per jaar.

Samenstelling en redactie: Fenny Gerrits (eindredactie), Greet Hettinga, Wil van de Leur, Chris Veldhuysen en Kees Stuurup.

Administratieve ondersteuning: Patty Schellekens en John Struiken.

Cartoon pag.11: Marnix Rueb
Foto/illustratie omslag: LCO
Vormgeving/DTP: John Struiken
Druk: Stimio Meteren.

Abonnementen:

De jaarabonnementsprijs bedraagt f 72,50 voor het eerste en f 69,50 voor het tweede en verdere abonnementen.

Losse nummers kosten f 12,50. (Prijzen exclusief portokosten.)

Opzegging van abonnementen dient schriftelijk vóór 1 december te geschieden.

ISSN:0929-2187.

Redactie en administratie:

Prinsegracht 51,
2512 EX Den Haag,
Telefoon: 070-380 4431,
faxnummer: 070-380 9973.

E-mail Internet:

lcpbouw@xs4all.nl

Advertentie tarieven zijn op aanvraag verkrijgbaar.

Kopijsluitingsdatum volgende nrs:15-1-1999

In deze laatste MO van het jaar is als vanouds het verslag van de Vakconferentie Opbouwwerk opgenomen.

Vooraf bieden we u een gevarieerd nummer met een aantal gebruikelijke ingrediënten. Ditmaal is de column verzorgd door Tara Oedayrah Singh Varma, tweede kamerlid voor GroenLinks en de cartoon ontbreekt ook ditmaal niet. Ook hebben we in dit nummer (weer) voldaan aan ons streven om in iedere editie een bijdrage te publiceren over plattelandsontwikkeling. Verder is het jeugdbeleid aan de orde via het interview met Louise Groenman, die drie jaar voorzitter is geweest van de projectgroep Ontwikkeling Lokaal Preventief Jeugdbeleid. Maar ook via de signalering van een drietal publicaties op dit gebied. De bijdrage van Johannes Spyksma preludeert op de inhoud van het conferentieverslag. De Vakconferentie Opbouwwerk '98 was immers gewijd aan de 'Kleine Coöperatie'.

De Vakconferentie was een groot succes, zowel kwantitatief (het aantal deelnemers) als kwalitatief. De herontdekking van de coöperatie als organisatievorm binnen het sociale domein kon wel eens verstrekkende gevolgen krijgen voor de werkwijze van de vakgenoten. De redactie hoopt dat menige lezer er mee aan de slag gaat! Rest ons nog u een prettige jaarwisseling toe te wensen en een vruchtbaar 1999.

I n h o u d

- 3 Stadseconomie, schakelen tussen top-down en bottom-up initiatieven, Theo J.A. Hagendoorn
- 5 Column: Dremfels, patatjes sambal en diversiteit, Tara Oedayrah Singh Varma
- 6 Startende ondernemers met een uitkering, Stedelijk Kwaliteitspanel Rotterdam
- 8 De nieuwe coöperatieve beweging en de gemeenschapsontwikkeling in Europa, Johannes Spyksma
- 10 Kring kwaliteitsmanagement opbouwwerk
- 11 Cartoon, Marnix Rueb
- 12 Niet afwachten, zelf aan de slag!, door Karin Vegt en Henk Rozema
- 14 Netwerk Ouderencentra, Ans van de Scheur
- 15 Kiosk, Jos van Meeuwen
- 17 Brief aan kabinet en Tweede Kamer over de 'Kleine Coöperatie'
- 18 Interview met Louise Groenman, Fenny Gerrits
- 20 Sport, buurt en sociale integratie
Een band voor het leven, themanummer tijdschrift Vernieuwing
- 21 Integratie door sport?
- 22 "Ik hecht aan het bestaan van actieve bewonersorganisaties", maidenspeech van Roger van Boxtel op LSA-dag
- 23 De Kleine Coöperatie
- 24 Stad en Land, Fenny Gerrits
- Verslag Vakconferentie Opbouwwerk '98
- 27 Wim Meijer reikt eerste exemplaar uit
- 28 Samenlevingsopbouw en coöperatie, Roel Bekker, VWS
- 30 Professionele coöperatie, Reint Meier, LCO
- 33 Voetangels en klemmen bij institutionele coöperatie, Anny van Rooij, De Twern
- 35 Naar een daadwerkelijk zelfbeheer, Anita Schwab, LCO
- 37 Weven aan samen-leven: (G)een draad in handen, Wil van de Leur, LCO
- 41 "De Onderlinge", Mr. G.N.P.M. Meijs, Rabobank Nederland
- 44 De kleine coöperatie in de derde wereld, Mw. I. Derkzen, Stichting Steun door Rabobanken
- 45 Local community involvement, B. Kagenaar, Rabobank Rotterdam
- 46 Door onze eigenheid te bewaren hebben we iets te bieden, Jan Willem Duyvendak, EUR
- 48 Rotterdamse (Jongeren) opbouwwerkers winnen coöperatie op-competitie
- 52 Advertentie

Een uitgave van:

St Landelijk Centrum Opbouwwerk

Jaargang 1 - Nummer 3
December 1998

In dit nummer

- **We zijn burens en een beetje meer**
Over woongroepen voor ouderen blz 1
- **Hoge Mors... Gezond en Wel!**
Buurtgericht gezondheidsproject in Leiden blz 2
- **Bezoekvrouwen in Zwolle** blz 2
- **Boekbespreking: "de vraag als maat"** blz 3
- **Jeugdzorg in de gemeente AA en Hunze**
Vindplaatsgericht werken en buitenjongeren in Drenthe blz 4

We zijn burens en een beetje meer.....

Het begon zo'n vijftien jaar geleden. Vele ouderen zagen op de zondagmiddagtelevisie een documentaire over een Duitse woongroep "Alterheim Christianfield" in Bad Segesberg. Een aantal ouderen had een langdurige wens gerealiseerd om geheel zelfstandig maar ook in groepsverband te gaan wonen. Het idee sloeg aan en vele ouderen gingen met het idee aan de slag. Er ontstonden in het hele land zo'n tweehonderd woongroepen van ouderen. We nemen eens een kijkje in een van die woongroepen.

In Huizen staat de Drifter. Een fris ogend complex van 26 flats en 32 bewoners. We spreken met Marga Stam die in haar flat het erg naar haar zin heeft.

"Na jarenlang plannen is het dan ruim twee jaar geleden gelukkig gerealiseerd. Ieder woont hier geheel zelfstandig en zorgt voor zichzelf. Naast de flat is een gemeenschappelijke ruimte: die gebruiken we voor koffie of cursussen. Voor wie er behoefte aan heeft. Want het is geen verplichting. Het aantrekkelijke van deze woongroep in vergelijking met een flat is dat het er hier niet zo individueel aan toegaat. Ook al ken je niet iedereen: er is toch een zekere verantwoordelijkheid naar elkaar. Wat voor advies zou je ouderen willen geven? Een woongroep is niet geschikt voor ouderen die ingedut zijn. Je moet open staan voor anderen. En echt ook de wil hebben zelfstandig te wonen. Want anders red je het hier niet. Een probleem vormt de verjonging. Je moet eigenlijk hard werken aan een wachtlijst, gelukkig hebben we hier een gemêleerd gezelschap. Pas is hier nog een echtpaar van begin vijftig komen wonen. We moeten voortdurend opboksen tegen de beeldvorming die er naar ouderen bestaat. Soms wordt er gedacht dat dit een bejaardenhuis is. Grote onzin. In een bejaardenhuis wordt voor je gezorgd omdat je niet alles meer kan. Maar hier moet je voor jezelf zorgen. Of anders de zorg zelf organiseren via de familie of de thuiszorg. Isoleren we

ons met woongroepen van uitsluitend ouderen? Marga voelt dat helemaal niet zo. We zitten midden in het oude dorp Huizen en nemen volop deel aan het leven hier."

De beleving van deze woongroep in Huizen vinden we terug in het pas verschenen rapport "Van idealisme naar realisme". Daarin is naar het functioneren van de woongroepen ouderen in het hele land gekeken: 200 woongroepen en ruim 75 initiatieven. "Groepswonen van ouderen is een vorm van wonen die past in het streven van de overheid en de woningbouwcorporatie de huurders meer inspraak en zelfbeheer te geven. Bewoners van woongroepen zijn enerzijds kritische woonconsumenten die nagedacht hebben over de wijze waarop men op oudere leeftijd wil wonen. Anderzijds zijn ouderen bij deze projecten meer betrokken en hebben meer oog voor een goed beheer van het complex waar zij wonen.

Woongroepen voelen zich ook meer verantwoordelijk voor het hele complex en zij proberen hun woonomgeving zo goed mogelijk te onderhouden. Voor woningbouwcorporaties betekent dit dat zij te maken hebben met gemotiveerde bewoners die zich als groep verantwoordelijk voelen voor het gehele complex. Zij passen dan ook in het streven van woningbouwcorporaties naar meer bewonerszelfbeheer en initiatieven zouden om deze reden grotere prioriteit bij de woningbouwcorporaties moeten krijgen. Een waardevolle leefvorm. Jammer alleen dat de initiatieven zo lang op bekroning moeten wachten. Tussen het ontstaan van het initiatief en de realisatie liggen gemiddeld zo'n vijf jaar. Die lange voorbereidingstijd maakt dat initiatiefnemers soms afhaken. Aanbevolen wordt niet alleen naar nieuwbouw te kijken maar ook aandacht te besteden aan de mogelijkheden van verbouw.

Terugkijkend op 15 jaar groepswonen van ouderen blijkt deze te voorzien in een duidelijke behoefte. Een belangrijke voorziening GROEPEN voor ouderen om hun eigen zelfstandigheid zo lang mogelijk te kunnen realiseren. "Zo lang het natuurlijk gaat. Want als de thuiszorg of de mantelzorg niet meer voldoende zijn is de woongroep geen geschikte voorziening meer".

Peter Meijer

adviseur ouderenbeleid Imco Noord-Holland

Hoge mors.....gezond en wel!

Buurtgericht gezondheidsproject in Leiden

Met een buurtgerichte werkwijze wil het driejarige project Hoge Mors...gezond en wel! gezondheid en welzijn bevorderen in de wijk de Hoge Mors in Leiden. Is het project succesvol dan kan het navolging vinden in andere wijken. Evenals andere gezondheidsprojecten hanteert Hoge Mors...gezond en wel! een brede definitie van gezondheid en richt zich op mensen met een lage sociaal-economische status.

De Leidse Welzijnsorganisatie, LWO, formuleerde samen met de GGD Zuid-Holland Noord een projectvoorstel. In december 1996 gaf de gemeente Leiden het groene licht door een projectsubsidie toe te kennen. Dit geld wordt met name besteed aan een buurtgerichte gezondheidswerker.

Start

Het project is gestart met een sleutelfigurenonderzoek. We kregen hiermee een actueel beeld van gezondheid in brede zin in de wijk én een draagvlak voor het project een netwerk van ongeveer twintig (bewoners)organisaties en instellingen die mee willen werken.

Uit deze ronde van vraaggesprekken kwamen vier speerpunten naar voren, namelijk Leefpatronen, Sport en beweging, Voeding en Informatie. Op grond daarvan zijn verschillende grote en kleine activiteiten opgezet, of staan op stapel om uitgevoerd te worden. We noemen enkele voorbeelden.

Veiligheid

Om bekendheid te geven aan het buurtgezondheidsproject is een Reuzenhuis ingericht.

Het Reuzenhuis is een op schaal 1:2 gebouwd huis waarin ouders en kinderen mogelijke gevaren in huis kunnen zien en ervaren, onder meer door speciale effecten. Het huis wordt verhuurd door de stichting Consument en Veiligheid. Buurtbewoners kregen een kortingskaart voor de aanschaf van artikelen die de veiligheid in huis bevorderen. Hiermee konden zij tijdelijk deze artikelen goedkoper bij de lokale bouwmarkt kopen. Bij het Reuzenhuis werd door de GGD materiaal beschikbaar gesteld over veiligheid in huis in het Turks en Marokkaans. Door de media is veel aandacht besteed aan het Reuzenhuis en het project Hoge Mors...gezond en wel! In het totaal hebben meer dan 1100 mensen het huis bezocht, ruim 33% van hen woonde in de Hoge Mors. Van de mogelijkheid om materiaal aan te schaffen met de kortingsbon, hebben slechts negen buurtbewoners gebruik gemaakt.

Video veilig spelen

Zes kinderen uit de wijk maakten samen met de buurtwerker en de projectmedewerkster van het buurtgezondheidsproject een video. Uit interviews en

filmopnames in de wijk bleek dat hondenpoep en pesten voor kinderen belangrijke kwesties zijn. Deze onderwerpen zijn in de video verwerkt in de vorm van spel, een interview en een videoclip. Op de montage na, hebben de kinderen alles zelf gedaan. De video is aangeboden aan de Wethouder van Volkshuisvesting en Ruimtelijke Ordening en aan de Wijkchef van Milieu en Beheer. In samenwerking met hen zal de hondenpoep in de wijk worden bestreden.

Voeding

In het buurthuis is een kinderkookrestaurant opgezet voor kinderen van negen tot en met twaalf jaar. Een stagiaire van de School voor Voeding en Diëtik stelde een map samen met recepten die door kinderen zijn klaar te maken. In de map staan gerechten uit allerlei landen. De kooklessen, begonnen in het seizoen 1997/1998, zijn een groot succes. Er is een wachtlijst en de reacties van de kinderen zijn enthousiast. De ouders van de kinderen komen te gast bij de vijfde en laatste kookles in de serie. De kinderen maken hun recepten ook thuis. Zo wordt het idee van gezonde voeding naar de thuissituatie overgedragen. Inmiddels is de begeleiding van het project voor een groot deel overgenomen door de exploitant van het buurthuis.

Sport en beweging

In het kader van het gezondheidsproject zijn verschillende sportactiviteiten georganiseerd, zoals een groot zaalvoetbaltoernooi. Verschillende jongerenteams, waaronder vijf uit de Hoge Mors, speelden om de wisselbeker Hoge Mors...gezond en wel!

Verder organiseert de LWO voor haar vrijwilligers een interne cursus tot Recreatie Sport Leider/ster A (RSLA). Na het behalen van het diploma zullen zij zich gedurende een jaar inzetten voor verschillende sport- en spelactiviteiten. Vanuit de wijk de Hoge Mors nemen vijf personen deel aan deze cursus. Dit betekent dat zij gedurende en na de opleiding kunnen zorgen voor activiteiten in de wijk.

Toekomst

De projectmedewerkster werkt op dit moment aan drie nieuwe projecten:

- terugdringen van het gebruik van slaap- en kalmeringsmiddelen in de wijk;
- panelgesprekken met eenoudergezinnen;
- een wijkgezondheidsmarkt in het voorjaar 1999.

Allemaal initiatieven om de Leidse wijk Hoge Mors gezond en leefbaar te maken: Hoge Mors...gezond en wel!

Voor informatie over het gezondheidsproject kunt u contact opnemen met Lidwien Smit of Annemarieke Moes, Leidse Welzijnsorganisatie, Stadsdeel West, Topaaslaan 19, 2332 JC Leiden, telefoon 071-5790924, fax 071- 5766864.

Bezoekvrouwen in Zwolle

Het bezoekvrouwenproject van Stad & Welzijn in Zwolle bestaat sinds 1996. Het project is nieuw, niet alleen in Zwolle, maar in heel Nederland. Direct na de start bleek dat het project een groot succes is.

De bezoekvrouwen, werkzaam in een Melkert 1 baan (variërend van 12 tot 32 uur) komen allemaal uit de doelgroep zelf. Dat heeft als voordeel dat ze de taal spreken, de cultuur kennen en een brug kunnen slaan tussen hun achterban en de Nederlandse samenleving. Er werken 7 bezoekvrouwen in de verschillende stadsdelen, drie Turkse, een Marokkaanse, een Surinaamse, een Antilliaans-Arubaanse en een Nederlandse vrouw. Een aantal van hen combineert hun functie met die van groepshulp in de peuterspeelzaal.

Contacten leggen

De opdracht voor de bezoekvrouwen is om contacten te leggen, te luisteren naar de wensen en behoeften, vrouwen wegwijs te maken, te activeren of door te verwijzen naar instellingen en organisaties. De bezoekvrouwen hebben hiervoor een uitvoerige training gehad, die tot doel had de benodigde sociale vaardigheden te verwerven en de sociale kaart van Zwolle te leren kennen. Ook hebben ze contact gelegd met tal van instellingen, scholen en organisaties.

Toen we begonnen met het project bezoekvrouwen wisten we wel dat allochtone vrouwen geïsoleerd leven en dat de eenzaamheid een probleem is, maar de bezoekvrouwen hebben dit zichtbaar gemaakt. Tijdens het eerste huisbezoek inventariseren de bezoekvrouwen de wensen, behoeften en ideeën van de vrouwen aan de hand van een vragenlijst.

Goed luisteren

De kracht van het project is de kunst om te luisteren en gericht vragen te stellen. Daardoor kom je erachter wat vrouwen willen en kun je een aanbod creëren dat aansluit bij de wensen. Bovendien ontkomen wij, witte mensen, er niet aan dat je met westerse oren naar allochtone vrouwen luistert, met het gevaar dat je ook Westerse waarden hanteert en westerse prioriteiten stelt.

De taken van de bezoekvrouwen nemen sterk toe. Nu veel allochtone vrouwen uit de doelgroep bezocht zijn en hun wensen en behoeften steeds duidelijker worden, blijkt dat het werk van de bezoekvrouwen niet vermindert, zoals aanvankelijk verondersteld werd. Integendeel, het neemt toe, enerzijds omdat instellingen en organisaties steeds meer gebruik maken van de intermediaire functie van de bezoekvrouwen, aan de andere kant ook de werving en activering voor activiteiten veel aandacht vraagt.

Activiteiten

Inmiddels is er veel bereikt: Zo is de taal oefenwerkplaats ontstaan in de verschillende stadsdelen. In Holtenbroek is een ontmoetingsavond voor vrouwen gerealiseerd. We hebben meerdere avonden gezondheidsvoorlichting georganiseerd voor met name oudere Turkse vrouwen, er zijn fietscursussen opgezet, er zijn sportactiviteiten opgezet voor Turkse, Marokkaanse, Antilliaanse en Surinaamse vrouwen en thema- en ontmoetingsavonden. We hebben ervoor gezorgd dat tijdens die avonden het wijkcentrum 'man-vrij' is, zodat ook moslimvrouwen kunnen komen. Dat was niet eenvoudig, want in principe is een wijkcentrum van en voor iedereen. Toch hebben wij gemeend 1 avond per week een uitzondering te moeten maken. De opkomst tijdens de ontmoetingsavond is groot, er komen gemiddeld 75 vrouwen.

Begeleiding

Zonder de bezoekvrouwen waren de verschillende activiteiten niet zo'n groot succes geworden, want allochtone vrouwen zijn aarzelend en afwachtend. Om de bezoekvrouwen goed hun werk te laten doen is het zaak dat ze een goede toerusting krijgen en intensief begeleid worden. De begeleiding en telkens weer trainingen is noodzakelijk omdat de bezoekvrouwen niet alle hulpvragen aankunnen, maar ook stoom moeten kunnen afblazen en hun taak helder moet houden.

Wekelijks hebben de bezoekvrouwen contact met hun coördinator en collega bezoekvrouwen. De bezoekvrouwen krijgen intensieve begeleiding van hun coördinator. Tijdens dit begeleidingsgesprek kunnen de bezoekvrouwen hun verhaal kwijt en worden gezamenlijke stappen gezet om plannen te realiseren.

Meer informatie is te vinden in het boekje Een jaar bezoekvrouwen in Zwolle.

Jos Scholten. *Stad & Welzijn*

Steunpunt Noord Beethovenlaan 394 8031 BZ Zwolle Tel: 038-4224933

Boekbespreking: De vraag als maat

Begin dit jaar verscheen een publicatie van de Nederlandse Patiënten Consumenten Federatie met als titel: De vraag als maat, vraaggerichtheid vanuit gebruikersperspectief. De auteurs zijn Gerard Goudriaan en Anne Marie Vaalburg. Zij ontwikkelden vanuit een literatuurstudie en gesprekken met gebruikers een referentiekader voor het formuleren van vraaggerichtheid vanuit het gebruikersperspectief. Vraaggerichtheid is een thema dat een hoge actualiteitswaarde heeft en veel populariteit gekregen heeft.

De feitelijke invulling en daadwerkelijke uitvoering ervan in de praktijk van de zorg zijn nog niet te vinden.

Ze herkenbaar voor opbouwwerkers is hun uitgangspunt dat vraaggerichtheid voor zorgaanbieders en beleidsmakers iets heel anders betekent dan voor de zorggebruikers. Volgens de auteurs "heeft het gebruikersperspectief en het aanbieders-/beleidsperspectief te maken met de substantieel andere kaders die de partijen hanteren. Waar aanbod en beleid vanuit de bestaande zorgverleningskaders naar de vraag kijken (als het ware van binnen naar buiten), bewandelen gebruikers de omgekeerde weg. Zij kijken vanuit de eigen levensloop en via een ziekte en/of beperking ingekrompen en zelfs bedreigd repertoire van mogelijkheden en keuzes, naar de (mogelijke) bijdragen en betekenis die zorgverlening kan hebben."

In het boek zijn interessante voorbeelden opgenomen van vraaggerichte initiatieven die op organisatie, werkwijze, vraaggerichte kenmerken, voortgang en knelpunten onderzocht zijn. Het betreft initiatieven van RPCP's, gehandicaptenorganisaties, GGZ en categoriale patiëntenorganisaties. Een voorbeeld gaat in op een buurtgericht project: de Stichting buurtvoorzieningen Flesseman in Amsterdam. In dit project is gewerkt met de functie ouderenadviseur, die als centrale taak heeft het leven van ouderen centraal te stellen en niet het aanbod van zorginstellingen.

Het ontwikkelde referentiekader en het uiteen rafelen van de betekenissen die vanuit verschillende invalshoeken aan modieuze begrippen gegeven worden is verhelderend. Het boek is naar mijn idee bruikbaar voor opbouwwerkers die zich bezig houden met de ontwikkeling van buurtgezondheidsinitiatieven.

Mariet Paes

Het boek is te bestellen bij de NPCF (tel. 030-2970303) en kost fl. 30.- voor patiënten/consumentenorganisaties en fl. 40.- voor andere belangstellenden.

Jeugdzorg in de gemeente AA en Hunze

In de gemeente Aa en Hunze, een plattelandsgemeente bestond al voor de Drentse herindeling een traditie om jongeren in hun eigen omgeving op te zoeken. Hierbij werd gebruik gemaakt van de methodiek van het jongerenopbouwwerk. Een methode die uitgaat van inventarisatie van statistische gegevens door sleutelfiguren, een bewuste keuze voor doelgroepen, inzicht verwerven in de eigen mogelijkheden van de jongeren en het ontwikkelen van een samenhangend aanbod voor de vrijetijdsbesteding, vorming en hulpverlening. Met de jongeren worden activiteiten en projecten ontwikkeld. Net projectsubsidies gebeurde dit eveneens in de gemeenten Zuidlaren en Gasselte.

In 1994 werd door VWS een ontwikkeling in gang gezet die ertoe zou moeten leiden dat de samenwerking en afstemming in de jeugdhulpverlening verbeterd zou worden. De provincie Drenthe werkte dit uit in het "Plan voor de jeugdzorg". Het Drentse model gaat er vanuit dat de curatieve zorg tot de verantwoordelijkheid van het provinciaal beleid hoort, terwijl de verantwoordelijkheid voor de preventieve zorg bij de 12 gemeenten ligt. Uitgangspunt bij de opzet van het bureau jeugdzorg Drenthe is dat er 1 bureau voor Drenthe komt, met 3 vestigingen en 6 lokale toegangen.

In Aa en Hunze werd inmiddels gesignaleerd dat de problematiek van jongeren in het rurale (landelijke) gebied zich versterkte, hetgeen zich o.a. uitte in overlast. Daarnaast werd gesignaleerd dat steeds meer jongeren zich buiten elk regulier aanbod manifesteerden en dat het aanbod van het lokale (vrijwillige) sociaal cultureel werk voor jongeren nogal was afgenomen, kortom er was voor de problematiek van jongeren weinig aandacht meer.

COLOFON

- De Nieuwsbrief NOGEZ is een uitgave van het Netwerk Opbouwwerk en Gezondheid.
- Redactie :
Ferry Loos
(Stichting O & O, Eindhoven),
Kees Lueks
(St Welzijn Odoorn),
Mariet Paes
(Landelijk Centrum Opbouwwerk),
Peter Rokers
(Stichting Delphi, Rotterdam),
Kees Stuurop
(Landelijke Centrum Opbouwwerk),
Peter Meijer
(IMCO, Noord-Holland)
- Redactieadres: secretariaat NOGEZ,
Postbus 1004, 8001 BA Zwolle,
tel 038 - 4232112 / fax 038 - 4230714.

Gezien de problematiek en het gegeven dat voor AA en Hunze de lokale toegang in Assen ligt, werd gezocht naar een manier om de lokale toegang ook op de schaal van de gemeente vorm te geven. Het antwoord hierop werd gevonden in het pilot project "Ontwikkeling signalerings, preventie en hulpverleningsteam Aa en Hunze" (SHP team).

Dit door de IVOM en de inmiddels gefuseerde stichting Welzijn Aa en Hunze ontwikkelde project wordt inmiddels voor een periode van twee jaar gefinancierd door provincie en gemeente.

Hoewel de doelgroep in eerste instantie vooral de leeftijdscategorie van 12 t/m 24 jaar is, is het project mede gericht op preventief beleid voor de groep 0-12 jarigen.

Het project wil voorzien in de leemte aan contacten met moeilijk bereikbare jongeren en lokaal voorzien in de ontwikkeling van signalering, lichte hulpverlening en doorverwijzing en preventie. Het project kenmerkt zich door een integrale benadering van de problematiek van de doelgroep, hierin wordt samengewerkt met lokaal vrijwilligerswerk, hulpverleningsinstanties, politie en gemeente. De doelen zijn hoog gesteld, vanuit de vooranalyse is duidelijk geworden dat 600 - 1000 jongeren in de gemeente in meerdere of mindere mate problemen hebben. Hiervan worden nu ongeveer 90 bereikt. De bedoeling is dat in de tweede fase van het project de gehele doelgroep in elk geval met informatie bereikt wordt.

Uit de eerste ervaringen blijkt het goed mogelijk om vindplaatsgericht te werken en slaagt stichting Welzijn Aa en Hunze erin met het ontwikkelen van gerichte activiteiten en voorzieningen weer contacten te leggen met buitenjongeren. Daarnaast zijn er algemene en preventieve voorzieningen ontwikkeld zoals de jongereninformatiepunten (de jongeren hebben hier een eigen homepage: www.jongeren_oostermoer.nl) en buurtnetwerken jeugdhulpverlening. De signalering voor de 0-12 jarigen vindt vooral plaats in de lokale buurtnetwerken, de signalering voor 12+ gebeurt vooral via het gemeentelijk netwerk. Er is in het SPH team samenwerking tot stand gebracht tussen de afdelingen van de gemeente, politie, maatschappelijk werk, jongerenwerk en jongerenopbouwwerk, onderwijs, jeugdzorg Drenthe en provinciale organisaties.

Het is de bedoeling om aan het SPH team een vaste basis te geven en te kijken op welke wijze er een lokale toegang in de gemeente Aa en Hunze tot stand kan komen.

De vooruitzichten zijn bemoedigend alhoewel het succes staat of valt bij de functionarissen die mee doen. In Aa en Hunze hebben ze het gevoel veel aan te kunnen en vullen de verschillende deskundigen elkaar goed aan. Flexibiliteit blijkt ook erg belangrijk en de bereidheid over de grenzen van je eigen vak heen te gaan, samen bereik je hiermee een dieper niveau van professionalisering.

Bovenstaand artikel is gemaakt naar aanleiding van een gesprek met Peter Molter, coördinator van het Rurale Project van stichting Welzijn Aa en Hunze.

Kees Lueks

Stadseconomie, schakelen tussen top-down en bottom-up initiatieven

door Theo J.A. Hagendoorn

Het grotestedenbeleid heeft vanaf het begin veel aandacht besteed aan stimulering van economische bedrijvigheid in stadswijken. Vooral in stadswijken rond de oude centra is in de loop der jaren het bedrijfsleven verjaagd. De stedenbouwkundige inzichten in de jaren vijftig en zestig hebben monotone woonwijken opgeleverd die nu tot de probleemwijken gerekend worden. Concentratie van maatschappelijke problemen en gebrek aan mogelijkheden om economisch zelfstandig te functioneren hebben in die wijken grote delen van de bevolking afhankelijk gemaakt van uitkeringen. Daarmee is een negatieve spiraal in werking gezet die een sfeer heeft gekweekt waarin voor legale economische activiteiten geen ruimte meer is. Deze negatieve ontwikkelingen wil het grotestedenbeleid ombuigen. Daarbij gaat het niet om het bestrijden van achterstanden alleen, maar ook en misschien wel vooral om het vinden en benutten van economisch potentieel in de achterstandswijken zelf.

Afgelopen jaar zijn diverse onderzoeken gewijd aan oplossingsrichtingen voor gerezen achterstanden. Zo bevat het SER-rapport "Samen voor de stad" aanbevelingen om meer mensen aan werk te helpen en meer werk naar de mensen te brengen. Daarbij is ruim aandacht geschonken aan het gedachtegoed van Michael Porter, auteur van onder andere "Competitive Advantages of the Inner City", dat mede basis geeft aan het grotestedenbeleid. 1) Het kenmerkende van de stadseconomie is dat op verschillende schaalniveaus gewerkt moet worden die nauw met elkaar samenhangen. In de stadseconomie moet steeds geschakeld worden tussen het regionale en het wijkniveau. Daarmee wordt bedoeld dat bedrijvigheid en werkgelegenheid vooral bevorderd worden in het regionale verband van de stad en haar randgebieden, terwijl de achterstandsproblemen zich vooral concentreren in bepaalde wijken van de stad.

Het gaat bij stadseconomie om "en-en" beleid, zoals prof. W. Derksen, lid van de WRR, tijdens de conferentie "Stadseconomie in de 21ste eeuw" benadrukte. Het gaat om sociale maatregelen en economische stimulering; een sterke economische structuur in de regio en voldoende economische bedrijvigheid in de stadswijken. Publiek-private samenwerking is daarbij een noodzakelijke voorwaarde. Schakelen tussen regionale en wijkontwikkelingen op economisch gebied is een kenmerk van stadseconomie, waarbij top-down en bottom-up benaderingen in elkaars verlengde worden gebracht. Dr W. de Ridder, directeur van SMO (Stichting Maatschappij en Onderneming), heeft hiervoor het motto "Het kleine vergroten en het grote verkleinen" bedacht. Daarmee bedoelt hij dat samenbrengen van kleinschalige economische activiteiten en het specificeren van de behoeften van de grote spelers in de economie kan leiden tot nieuwe productieve relaties tussen de kleinschalige economische activiteiten op wijkniveau en de grootschalige economie op regio niveau.

In het grotestedenbeleid moet vanuit een integrale visie aandacht gegeven worden aan de fysieke mogelijkheden van het gebied, de kwaliteit van de ruimtelijke omgeving, alsmede aan de sociale en economische potenties van bewoners en gebied. Bij de begeleiding van economische ontwikkelingen in de aandachtswijken gaat het erom nieuwe relaties te vinden tussen de te stimuleren kleinschalige economische activiteiten in de wijk en de grootschalige economische productie op stads- en regioniveau. Daartoe moet voldoende massa voor de economie in de wijk gecreëerd worden. Langs verschillende wegen is gezocht naar versterking van bottom-up ontwikkelingen.

Onder leiding van prof. P.W. Tops, KUB Tilburg, is in Rotterdam onderzocht op welke wijze publiek-private samenwerking effectief kan worden gerealiseerd. Het rapport "Coproductie in het Rotterdamse grotestedenbeleid" doet daarvan verslag. Enkele bevindingen zijn: De in Delfshaven toegepaste panels voor winkeliers en bewoners hebben goed gewerkt, zowel in termen van

resultaten, als in termen van communicatie tussen politiek en belanghebbenden van het gebied. De panelaanpak heeft de kwaliteit van de netwerken van zowel ondernemers als bewoners verhoogd. Het boeken van directe resultaten, ook kleine, is nodig om het proces ook op langere termijn, bij de ontwikkeling van sociaal-economische visies op het gebied, succesvol te kunnen benutten. Continuïteit in de politieke aandacht is een noodzakelijke voorwaarde om de inzet van de ambtelijke diensten op het gewenste peil te houden. Hier komt immers het spanningsveld tot uiting tussen enerzijds de vaktechnische specialistische kennis van deze diensten die nodig is om op langere termijn goede ontwikkelingslijnen uit te zetten en anderzijds de behoefte bij de gebruikers van de wijk aan concrete maatregelen die direct bijdragen aan verbetering van de kwaliteit van de woon- en werkomgeving. Voor deze diensten geldt met andere woorden het leren omgaan met de spanning tussen de primaire verantwoordelijkheid ten aanzien van haar kerntaak, veelal vanuit een aanbodgegericht beleid ontwikkeld en de vraaggerichte aansturing door een samenwerkingsverband van gebruikers, gesteund door de lokale politiek.

Van Onderop

Heeft in het onderzoek van prof. Tops de gemeente het initiatief genomen, in het SMO onderzoek is het initiatief via actiebenadering bij de gebruikers van de wijk gelegd. Onder de titel "Strategisch denken in arme wijken" zijn de ervaringen met de economische wijkontwikkeling van onderop beschreven.

In vier stadswijken: Hatert (Nijmegen), Bospolder-Tussendijken (Rotterdam), Delfshaven), Bijlmermeer (Amsterdam ZO) en Moerwijk Morgenstond (Den Haag) is geprobeerd om via actie-onderzoek een denk- en actieproces op gang te brengen waaraan verschillende groepen en sectoren constructief meewerken. De inventarisatie en uitbouw van potentieel van die gebieden en hun bewoners, bedrijven en gebruikers is als startpunt gekozen.

Zonder het zo te noemen behandelt het onderzoek de drie dimensies van integraal beleid: intersectoraal; interbestuurlijk en samenhangende bottom-up en top-down benadering.

Het intersectorale karakter komt naar voren uit de bestudeerde samenhangen tussen:

- * de fysieke mogelijkheden van de wijk in relatie tot die van de gehele stad;
- * de sociale mogelijkheden van de bewoners van de wijk;
- * de economische mogelijkheden van de bewoners en van de wijk.

Het interbestuurlijke karakter zien we in de samenwerking tussen verschillende overheidsniveaus en tussen publieke en private partijen bij de ontwikkeling van de wijkvisie. Samenhang tussen de top-down en bottom-up benadering is verkregen door bottom-up geïnventariseerde ideeën in onderling verband te brengen en ze als plan te relateren aan top-down opgestelde gemeentelijke plannen voor versterking van de wijk economie.

Concrete voorbeelden zien we in Amsterdam Zuid-Oost waar gezocht is naar mogelijkheden om de vraag van bedrijven uit het bedrijvenpark te koppelen aan het aanbod van de kleine ondernemers (in spe) die in de Bijlmermeer actief zijn. Ook in Nijmegen zijn mogelijkheden voor concrete koppelingen tussen de plannen van de gemeente rond een bovenwijks commercieel centrum te koppelen met sociaal economische voorzieningen die door bewoners zijn aangedragen en de ontwikkeling van milieugerelateerde activiteiten die voortvloeien uit de strategische ligging van de wijk. Vergelijkbare kansen liggen in Delfshaven (fruihaven en historische wijk, maar ook uitbouw van recycling activiteiten en audiovisuele producties) en Moerwijk-Morgenstond (zorgactiviteiten) te wachten op ontginning.

Funciemenging

De gemeente Groningen heeft in samenwerking met de Universiteit een profielschets gemaakt van de bedrijvigheid die zich leent voor ontwikkeling in woonwijken.

Geconcludeerd is dat in het kader van funciemenging gezocht moet worden naar bedrijven met de volgende karakteristieken:

- * bedrijfsactiviteiten moeten kleinschalig zijn;
- * behoren tot de stuwende sectoren (inkomen genererend van buiten de wijk);
- * lage milieubelasting;
- * behoefte aan veel face-to-face contacten, zowel van klanten als dienstverleners.

Kleinschalige bedrijven zijn in het algemeen kwetsbaar en hebben daarom behoefte aan

goedkope bedrijfshuisvesting en goede netwerken met leveranciers en afnemers.

De hier genoemde onderzoeken laten zien dat gemeenten in de voorwaardenscheppende sfeer een veelheid aan activiteiten kunnen ontplooiën om werk, ook door ondernemen, in de stad en in achterstandswijken in het bijzonder te stimuleren.

Inmiddels heeft ook het bedrijfsleven de kansen van achterstandswijken gezien. OPS, Overleg Platform Stedelijke vernieuwing is de laatste tijd in het nieuws met zijn pilot in Enschede. De groep bestaat uit retailers, koepels van zorgverleners en corporaties en uitzendorganisaties. Hun insteek is om expertise vanuit een geïntegreerde marktpositie in te zetten bij de ontwikkeling van de economie in achterstandswijken. Het unieke van OPS is dat een aantal landelijk opererende bedrijven op lokaal niveau een samenwerkingspilot hebben opgezet, samen met de gemeente Enschede.

De pilot omvat drie leermomenten: samenwerking tussen bedrijven onderling, samenwerking met de gemeente en exploreren van nieuwe manieren van strategie ontwikkeling. Daarbij kijken deze bedrijven meer nog dan voorheen verder dan hun directe bedrijfsbelang op korte termijn. Zij zijn bereid om voor investeringen in achterstandswijken een langere terugverdienperiode te hanteren dan gebruikelijk.

Bedrijfsbetrokkenheid bij de samenleving heeft zich de laatste jaren ontwikkeld van maatschappelijke verantwoordelijkheid tot bedrijfseconomische noodzakelijkheid. 2) Steeds meer bedrijven zien de noodzaak in van verbreding van hun bedrijfsdoelstellingen. De Rabobank koppelt van oudsher de bankbelangen aan die van de lokale gemeenschap. Ook hier echter blijft winst, als basis voor continuïteit, de centrale bedrijfsdoelstelling. Maar de weg daar naartoe vergt thans een bredere oriëntatie van het bedrijf dan alleen de product/markt combinatie. Een visie op de eigen positie in de samenleving hoort daar zeker bij. Van daaruit kunnen bedrijven een bijdrage leveren aan het overleg gericht op verdere ontwikkeling van de economie op regionaal, stedelijk en wijkniveau, zoals dat door de SER is bepleit.

Economisch opbouwwerk

Ondanks dat achterstandswijken vanuit dezelfde problematiek worden gedefinieerd, geeft het potentieel dat in die wijken wordt gevonden aanleiding tot ontwikkeling van de economie in verschillende richtingen. Bij een gerichte inventarisatie blijken de economisch te ontwikkelen ideeën en activiteiten van mensen die in die wijken wonen een hoog realiteitsgehalte te hebben. Dat niet

alle ideeën en initiatieven direct levensvatbaar zijn kan worden gecompenseerd door gerichte ondersteuning van potentiële ondernemers en werkers in het gebied. Omdat ondernemen in veel gevallen een individuele actie is, zal ondersteuning daarvan vaak een individuele benadering vergen. Dat ondernemen niet in isolement kan gebeuren betekent dat ook aandacht aan netwerken gegeven zal moeten worden. Het gaat dus om ontwikkelen van individuele ondernemersvaardigheden en om ondersteunen van netwerkontwikkeling, zowel naar directe afnemers, waarbij grote bedrijven als potentiële klanten niet vergeten mogen worden (het grote verkleinen), als naar samenwerkingsmogelijkheden met andere ondernemers om gezamenlijk grotere vragers te kunnen bedienen (het kleine vergroten). Hier is de term "economisch opbouwwerk" op zijn plaats.

Economisch opbouwwerk betekent hier, individuele ondersteuning van bewoners en hun organisaties, kleine ondernemers en (potentiële) starters in een sociaal en economisch perspectief.

In verschillende steden wordt geëxperimenteerd met wijkmanagers, wijk economen en wijkcoördinatoren. De basis van waaruit deze functionarissen werken is respectievelijk: wijkbeheer, wijk economie en sociale cohesie. De les die we uit ervaringen tot nu toe kunnen trekken is dat substantiële en blijvende resultaten alleen mogen worden verwacht, als concreet wordt samengewerkt. Wijkbeheer kan bijdragen aan de economische aantrekkingskracht van een gebied en aan de sociale cohesie tussen de verschillende bewonersgroepen. De economische groei in een wijk biedt draagvlak voor een beter wijkbeheer en voor meer sociale samenhang. Stimulering van sociale samenhang tussen de verschillende groeperingen in de wijk door ontmoeting en samenwerking is op zich weer een bron voor economische activiteiten in het gebied.

Het zien, ontwikkelen en benutten van dergelijk potentieel is de primaire doelstelling van economisch opbouwwerk.

Noten:

1. Zie voor een beknopte uitwerking van Porters aanpak van probleemwijken het artikel "Werk maken van wijk economie" in MO, nr. 144/145 december 1996.
2. Zie MO, nr. 152/153 nov/dec. 1997.

□

Column

door Tara Oedayrah Singh Varma, Tweede Kamerlid GroenLinks

Drempels, patatjes sambal en diversiteit

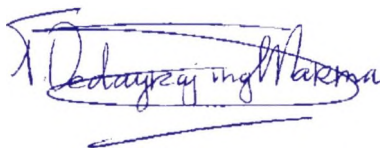
Als woordvoerder van onder andere het minderhedenbeleid, volg ik de minister van Grotesteden- en Integratiebeleid, Roger van Boxtel, op de voet. Onlangs vertelde hij in het programma 'Buitenhof' dat hij bij een werkbezoek aan Almelo spontaan een Turks theehuis had bezocht. Tot zijn verbazing bleek hij de eerste te zijn: nooit eerder had een bestuurder zich die moeite getroost. Voor de andere bestuurders was de drempel van het theehuis kennelijk te hoog. Bestuurders zijn net gewone mensen. Want de meesten van ons hebben last van zulke drempels. Die bevinden zich in onze hoofden en zorgen ervoor dat we niet verder kijken dan onze neuzen lang zijn. Mensen houden van dergelijke zelf opgeworpen barrières. Ze houden de wereld helder en overzichtelijk en zorgen ervoor dat we iedereen eenvoudig in een hokje kunnen plaatsen. Zodra we mensen hebben ingekaderd, laten we ze er niet meer uit ontsnappen. Ons beeld staat vast en informatie die tot ons komt en onze ideeën op hun kop dreigt te zetten negeren we of weten we zo te draaien dat onze eigen opvattingen bevestigd worden. Dat blijkt bijvoorbeeld uit de mislukte voorlichtingscampagne die de Stichting voor Ideëel Reclame (SIRE) in de jaren '80 introduceerde.

De campagne was opgezet met de bedoeling meer begrip te kweken voor de culturele achtergrond van allochtonen. Onder het motto "Leuk dat we in Nederland niet allemaal hetzelfde zijn" maakten autochtone Nederlanders kennis met allochtone medelanders via verschillende affiches en advertenties. Bij een foto van Hassan stond de tekst: "Hassan zegt niet wat-ie denkt. En is toch heel oprecht." Daarmee probeerden de reclamemakers duidelijk te maken dat Marokkanen niet gauw 'nee' zeggen omdat ze graag beleefd willen zijn.

Sociaal-psychologische onderzoekers van de Universiteit van Amsterdam analyseerden de campagne, door de advertenties voor te leggen aan een groep van autochtone MAVO-scholieren. Al gauw bleek dat de boodschap eerder averechts werkte dan dat ze tot meer begrip leidde. De scholieren vonden de Hassan uit de advertentie maar een achterbaks ventje. Met andere woorden: de voor hun nieuwe informatie verpakten ze mentaal in een oud jasje zodat ze juist aansloot op hun vooroordelen terwijl het de bedoeling was dat die zouden sneuvelen.

Waarom vertel ik dit allemaal? Het antwoord is dat ik zou willen dat meer mensen een voorbeeld nemen aan onze nieuwe minister. Door wat vaker over een drempel heen te stappen van een voor ons onbekend etablissement, zoals een Turks theehuis. Maar vooral door ons bewust te zijn van de drempels in onze hoofden en ons er niet door te laten belemeren. Als echt stadsmens beschouw ik stadswijken als gebieden, waar je de mens als sociaal dier krijgt opgediend als limo-

nadesiroop. Vooral oude stadswijken, met veel mensen op relatief weinig vierkante kilometers vormen een geconcentreerde versie van de samenleving in haar geheel. Helaas zie je nu dat verschillende groeperingen in die wijken zich terugtrekken op hun eigen eilandjes van vertrouwdheid. Turkse bewoners kopen hun brood bij een Turkse bakker en halen hun vlees bij een Turkse slager. De Surinaamse supermarkt laten ze links liggen. En 'tante Greet' van drie hoog koopt haar spinazie bij een Nederlandse groentenboer en trakteert zichzelf nooit op een broodje bakkeljauw! Gelukkig zijn er wel tendenzen die de andere kant uitwijzen, als het om eten gaat. In de Haagse Schilderswijk is er een culinaire volksmix ontstaan van het Hollandse patatje en een Oosterse smaakmaker: een bekende snack-bar in de wijk verkoopt veel Patatjes sambal. Maar ook zonder voedsel uit vreemde streken valt te leven. Het is echter wel jammer dat mensen met verschillende achtergronden zo weinig met elkaar in contact komen. Ik geloof namelijk heilig in de meerwaarde van diversiteit als het erom gaat samen iets te bereiken. Samenwerken leidt tot betere resultaten in divers samengestelde organisaties, blijkt uit onderzoek. Een team dat bestaat uit vogels van diverse pluimage - mensen die van elkaar verschillen in culturele achtergrond, seksuele voorkeur en sekse- legt als het ware betere eieren dan een homogeen samengesteld team, zoals het bekende 'witte mannenbolwerk'. Niet voor niets voert de overheid voor politie en brandweer diversiteitsbeleid. Divers samengestelde teams zijn flexibeler, creatiever en staan meer open voor voor nieuwe opvattingen. Leden van zulke teams hebben minder drempels in hun hoofd, zou ik zeggen. Wat voor organisaties geldt, geldt ook voor wijken. Want daar valt vaak veel te verbeteren. Of het nu gaat om achterstallig onderhoud of renovaties die leiden tot al te forse huurverhogingen of om een clubhuis dat er moet komen voor de rondhangende jongeren ... Als de uiteenlopende vogels in een wijk de vleugels ineens slaan, zouden ze samen kunnen opstijgen naar een mooie toekomst. En dan konden de stadswijken weleens de siroop worden van de limonade die multi-culturele samenleving heet! Ondanks mijn waardering voor Roger van Boxtel wil ik eindigen met de volgende vraag: Mag de volgende minister van Grotesteden- en Integratiebeleid een allochtoon zijn?

Stedelijk Kwaliteit

Startende ondernemers

De presentatie van dit twaalfde rapport van het Kwaliteitspanel Rotterdam vond plaats op vrijdag 6 november 1998 in het Stadhuis te Rotterdam. Sherita thakoerd, voorzitter van het Stedelijk Kwaliteitspanel Rotterdam heeft het rapport aangeboden aan J. van der Tak, wethouder Sociale Zaken en Werkgelegenheid, M.P.H.M. Masthoff, algemeen directeur van de Dienst SoZaWe, en N.C. Buissing, hoofd Bureau Zelfstandigen & Scheepvaart (BZ&S).

In het rapport staat de dagelijkse praktijk van de startersregeling van het Besluit bijstandverlening zelfstandigen (Bbz) centraal. Startende ondernemers met een uitkering kunnen voor financiële steun een beroep doen op de Bbz-regeling. Dit kan in de vorm van een starterskrediet van maximaal f 42.000,- en/of een aanvullende uitkering voor levensonderhoud voor maximaal 18 maanden. Medio 1999 zal de regeling worden verruimd. In Rotterdam is het Bureau Zelfstandigen & Scheepvaart (BZ&S) belast met de uitvoering van deze regeling.

Een groeiend aantal uitkeringsgerechtigden zoekt een uitweg uit de werkloosheid door het starten van een eigen bedrijf. Per jaar dienen naar schatting 200 startende ondernemers met een uitkering Rotterdam een aanvraag in bij het BZ&S in het kader van het Bbz.

De regering juicht dit toe. Staatssecretaris Gerrit Ybema (Economische Zaken) heeft een "fors pakket maatregelen" aangekondigd om het starten van een eigen bedrijf te bevorderen. In dit pakket past ook een verruiming van het Besluit bijstandverlening zelfstandigen (Bbz). Voor het College van B&W in Rotterdam is het ontwikkelen van voorzieningen die het onnodig afhaken van startende ondernemers kunnen voorkomen een speerpunt van beleid.

Enkele uitkomsten

"Je moet het niet te gemakkelijk maken. Iemand moet aan de minimumvoorwaarden voldoen. De politiek vraagt vaak of niet meer aanvragen kunnen worden goedgekeurd. Maar wie neemt dan de verantwoordelijkheid voor een niet zo hoge drempel? Want als het niet lukt komt het geld van de lening niet terug en komt de klant in dat geval met grote schulden te zitten" (Nico Buissing, Hoofd Bureau Zelfstandigen & Scheepvaart).

Sinds enige jaren biedt de Ondernemerswinkel in de hal van het World Trade Center (WTC) op Beursplein 37 de startende ondernemer een unieke 'éénloket functie' biedt loopt het BZ&S (schijnbaar) niet te koop met dit initiatief onder uitkeringsgerechtigden. Bij een steekproef van het Kwaliteitspanel Rotterdam langs de folderrekken in 30 publieksruimtes van instellingen, waaronder de ruimtes van 11 dis-

trictskantoren van SoZaWe, 6 arbeidsbureaus, 3 uitvoeringsinstellingen van de sociale zekerheid, 7 deelgemeentekantoren en 3 bibliotheken, blijkt namelijk dat er niet erg aan de weg wordt getimmerd met folders, posters e.d. over het BZ&S en de Bbz-regeling. Geen enkele keer wordt schriftelijk voorlichtingsmateriaal aangetroffen over de Ondernemerswinkel, het BZ&S en het Bbz. Pas als het baliepersoneel gericht wordt gevraagd waar men terecht kan voor informatie over het starten als zelfstandige met een uitkering, wordt de vragensteller al dan niet met behulp van andere personeelsleden, op het spoor van het BZ&S en/of de Ondernemerswinkel gezet.

De oprichting van een eigen bedrijf heeft vooral te maken met het scheppen van een 'eigen' banenplan. Na vaak jaren van bijstand is de stap naar het vrije ondernemerschap een poging een uitweg te vinden uit de werkloosheid. "Ik was al zolang werkloos", "de uitkering is geen vetpot", "omdat we uit de sociale dienst wilden" en "ik wil uit de misère komen" zijn dan ook de meest gehoorde reacties op de vraag waarom men de stap naar een eigen bedrijf heeft gezet.

Een startende ondernemer dient voor een succesvolle aanvraag Bbz het BZ&S te overtuigen van de levensvatbaarheid van de toekomstige onderneming. Daarbij geldt als eis dat de aanvrager met een gedegen ondernemersplan komt. Bij de aanvraag van een

starterskrediet is de aanvrager wettelijk verplicht een schriftelijke krediet afwijzing te overleggen van een commerciële bank. Deze eis wordt door de startende ondernemers als een nodeloze (en soms vernederende) formaliteit opgevat: "Bij het Bureau stuurden ze mij eerst naar een commerciële bank. Maar als je net uit de WW komt dan hoef je echt niet naar een bank te gaan. Dat is zinloos. Bij het Bureau beamen ze dat wel, maar het is een formaliteit die moet worden uitgevoerd. De bank

egards behandeld. Dan blijkt dat één stap verderop er allerlei mogelijkheden zijn. Het is of je een andere wereld binnenstapt."

Het eindoordeel over het BZ&S zoals dat door de geënquêteerden wordt uitgedrukt in een rapportcijfers is magertjes. Zo scoort het BZ&S bij degenen die hun aanvraag zagen toegewezen gemiddeld een 6,5. Logischerwijze ligt de gemiddelde waardering van 4,4 bij de afgewezen aanvragers lager. Dit brengt het gemiddelde rapportcij-

blekt namelijk zijn beroepsuitoefening te associeren met het ondernemerschap: "Mijn eerste indruk was dat de winkel niet voor freelancers bedoeld was. Ze gaven je de indruk dat het om een bedrijf moest gaan. Dus heb ik eerst niks gedaan. Ik had zoiets van: dat is niet voor mij. Toen ik teveel verdiende heeft de sociale dienst mij naar het Bureau doorverwezen. Als ik direct had geweten dat het Bureau ook voor freelancers was dan had ik de eerste keer wel doorgezet."

* hoewel de toevoeging 'Scheepvaart' aan de naam van het BZ&S in Rotterdam zo zijn charmes heeft voor een havenstad, dient het Bureau zich ook te realiseren dat de naam Bureau Zelfstandigen & Scheepvaart verwarring wekt. Een naamswijziging van het Bureau valt dan ook te overwegen: "Dat 'Scheepvaart' zal er weel om nostalgische redenen bij horen. Je komt niet op het idee dat het twee verschillende dingen zijn, maar dat het iets is van zelfstandigen in de scheepvaart. Mensen die ik erover vertel vragen dan ook aan mij: 'Wat moet jij eigenlijk met die scheepvaart?'."

spanel Rotterdam

'Een steun in de rug'

met een uitkering

heeft lang gedaan over de aanvraag. Dat was verloren tijd."

Van de 31 aanvragers hebben 13 succes met hun Bbz-aanvraag. De voornaamste reden van afwijzing is dat het bedrijf volgens het BZ&S niet levensvatbaar wordt geacht. Ondanks de afwijzing van de aanvraag zijn ten tijde van de enquête echter nog 11 van de 18 afgewezen klanten actief met hun bedrijf. Een van de doorzitters: "Mijn aanvraag voor inkomensondersteuning is afgewezen omdat mijn rijkschool volgens het Bureau niet levensvatbaar was. Op het moment dat ik de aanvraag deed kon ik er niet van rondkomen. Zeg maar dat ik er toen mijn droog brood mee verdiende. Maar nu is het al zo dat ik mijn boterhammen goed kan beleggen. En zij vonden dat mijn bedrijf niet levensvatbaar was". Onder degenen die een aanvullende uitkering voor levensonderhoud krijgen toegewezen zijn een aantal freelancers die de overstap van de sociale dienst naar het BZ&S als een verademing zien: "Toen ik een uitkering van de sociale dienst ging aanvragen werd ik netjes behandeld. Je krijgt een mentaliteit van 'ik hou mijn hand maar op, dat is nog het enige wat er op zit.' Je weet dat er geen uitweg mogelijk is. Bij de sociale dienst lijkt het of je aan het uitende van de samenleving bent beland. En dan wordt je bij het Bureau opeens met alle

fer dat het BZ&S in deze kwalitatieve inventarisatie krijgt toebedeeld op een 5,4. Verder wijst de enquête uit dat 25 van de 31 startende ondernemers bij hun aanvraag in meerdere of mindere mate begeleiding door het BZ&S hebben gemist. Zij pleiten er voor dat het BZ&S meer energie steekt in het begeleiden en adviseren in de kwetsbare startfase van beginnende ondernemingen:

"Ik had verwacht dat er een bepaalde begeleiding zou worden gegeven. Dat zij zouden zeggen: 'Wat is de tak waarin jij werkt en hoe kunnen wij daarin een rol spelen.' Ik had voorlichting verwacht over het reilen en zeilen van een startende ondernemer en hulp met allerlei te ontmoeten moeilijkheden."

Een ander:

"Je zult een zekere mate van begeleiding moeten invoeren. Want de mensen komen uit de afhankelijkheid van een uitkering. Ze hebben hun kundigheid, maar ze zijn niet gewend in de bedrijvigheid. Het gaat niet alleen om geld, het gaat juist ook om begeleiding."

Enkele andere aanbevelingen zijn:

* het BZ&S dient in de communicatie met de doelgroep van de startende uitkeringsgerechtigden duidelijker te benadrukken dat de 'Ondernemerswinkel' ook bestemd is voor freelancers. Lang niet iedere freelancer

Een steun in de rug

U kunt exemplaren bestellen bij het LCO, telefoon:

070 - 380.4431;

fax: 070 - 380.9973

Voor nadere informatie kunt u contact opnemen met de projectleider van het Stedelijk Kwaliteitspanel Rotterdam: Gerard Nijssen, mobiel: 06-558.61058

gemeenschapsontwikkeling in Europa

In landen als Italië, Spanje, Groot-Brittannië en Zweden bestaat een bloeiende en toenemende 'nieuwe coöperatieve beweging'. De hiertoe te rekenen producenten- en consumentencoöperaties (soms onderling verbonden) behoren -als onderdeel van de sociale economie- tot de sociale ondernemingen. De in dit artikel besproken 'nieuwe coöperatieve beweging' omvat enerzijds elementen van de formele -allereerst op economische resultaten- gerichte bedrijvigheid. Anderzijds heeft deze beweging vooral ook de kenmerken van een 'gemeenschapseconomie', waarbij sociale oogmerken voorop staan. Het laatste geniet voorrang. Alvorens in te gaan op de bijdrage van 'de nieuwe coöperatieve beweging' aan de gemeenschapsvorming in Europa, wordt eerst een korte schets van de kenmerken van de sociale ondernemingen geboden.

Sociale ondernemingen proberen door het aangaan van economische bedrijvigheid sociale doelen te dienen. Het zijn 'not for profit' organisaties, die hun winsten in economische activiteiten van de onderneming investeren of deze op andere wijze zo gebruiken, dat door de onderneming gestelde sociale doelen erdoor gediend worden. Het vermogen en de winst komt niet toe aan private personen, maar dient het gemeenschappelijk belang van degenen, die als producent en (in sommige gevallen) ook als consument tot de onderneming behoren. Er wordt binnen de onderneming op coöperatieve wijze samengewerkt. Dit geldt ook voor de onderlinge relaties tussen sociale ondernemingen. Daartoe worden ook koepelorganisaties en gezamenlijke ondersteuningsinstituten opgericht. In een studie van het 'Technologie-Netwerk Berlin e.V.' wordt de bijdrage van sociale ondernemingen aan de economische gemeenschapsontwikkeling in een zestal Europese landen onderzocht. 1) Hiertoe zijn studiereizen naar Frankrijk, Duitsland, Groot-Brittannië, Italië, Spanje en Zweden ondernomen. Dat Nederland niet bezocht werd, hangt vermoedelijk samen met het verschijnsel, dat sociale ondernemingen in ons land op enkele uitzonderingen na (bijv. het project Maatwerk en enkele productiecoöperaties) geen wortel schoten. In de vermelde studie wordt op de geschiedenis van de sociale ondernemingen in het betreffende gebied ingegaan en worden vervolgens een

aantal voorbeelden beschreven, waarna per land conclusies worden getrokken.

De Duitse voorbeelden in de studie hebben betrekking op niet-commerciële (gemeinnützige) initiatieven als ABS Brücke (een organisatie voor het scheppen van banen en het verwerven van arbeidskwalificaties), Atlantis en WTU (milieutechnische bedrijven), Zukunft Bauen (dienstverlening op het terrein van de volkshuisvesting) en het Paula Projekteverbund (een samenwerkingsverband van sociale ondernemingen in Berlijn). De beschreven sociale ondernemingen verrichten diensten en produceren in sommige gevallen ook goederen. Ze worden in zeer beperkte mate door de Duitse overheden en door de banken gesteund. Sociale ondernemingen vormen vaak een reactie op de meer traditionele sociale ondernemingen als woningbouworganisaties en coöperatieve banken, waarvan de sociale ondernemers vinden, dat deze zich in te sterke mate op winstdoeleinden richten. Het onderwerp van de studiereis naar Groot-Brittannië, waar Schotland werd bezocht, was de 'community business', een ondernemingsvorm die wordt beschreven in 'At the heart of the community economy'. 2) In Schotland ontstonden deze bedrijven met name als gevolg van de sluiting van de mijnen en van scheepswerven, waardoor de werknemers hun baan verloren. Voorbeelden: Govan Workspace Ltd (een bedrijf dat zich ten doel stelt werk voor langdurig werkloze scheepsbouwers te scheppen), Castlemilk Community Business Group (bedrijfsjes in het kader van de buurt-economie) en de Wise Group (opleiding en tewerkstelling langdurig werklozen). Er wordt in de genoemde publikatie tevens aandacht geschonken aan de in Schotland veelvuldig toegepaste 'social auditing', een werkwijze om de sociale oogmerken van een onderneming te toetsen en te evalueren. In Schotland wordt de 'community business' in hoge mate door de overheden gesteund. Er wordt in dit kader ook samengewerkt met de 'credit unions' (alternatieve gemeenschapsbanken, die een zeer lage rente berekenen). Tijdens het studiebezoek werd vastgesteld, dat in bepaalde gevallen de economische doelstellingen van de nieuwe coöperaties in Schotland de sociale oogmerken verdringen. In Frankrijk zijn door de hogere overheden 'entreprises d'insertion' (reïntegratiebedrijven) opgericht, die in

het kader van de sociale economie een grote rol spelen. Ze komen onder meer voor in de Elzas. De bedrijven in deze provincie hebben een charter opgesteld, waarin onder meer wordt vastgesteld aan welke criteria sociale ondernemingen moeten voldoen en welke begeleidende activiteiten noodzakelijk worden geacht. Sociale ondernemingen worden in Frankrijk in hoge mate door de overheden ondersteund. Er bestaat wat dit betreft ook wetgeving.

Studiereizen: Italië

De studiereizen naar Spanje, Italië en Zweden stonden geheel in het teken van het bezoek aan de 'nieuwe coöperatieve beweging'. De hiertoe behorende ondernemingen vormen in Italië een belangrijk deel van de non-profitsector. In 1991 nam het Italiaanse parlement een wet aan, waardoor het bestaan van deze bedrijven wordt gelegitimeerd. Daarbij wordt een onderscheid gemaakt tussen type A en type B coöperaties. Type A coöperaties bewegen zich op het terrein van de dienstverlening (gezondheidszorg en het vormings- en ontwikkelingswerk), type B coöperaties produceren goederen. Daarbij wordt voorgeschreven, dat tenminste 30% van de werknemers gehandicapten zijn. Financiële voordelen, die de wet biedt, zijn dat 3% van de nettowinst belastingvrij in een fonds ter bevordering van de coöperatieve sector mag worden gestort en dat er tegen gunstige voorwaarden spaarfondsen worden gevormd en leningen worden verstrekt.

De Italiaanse overheden sluiten contracten met de coöperaties, waardoor overheidsdoelstellingen (bijv. onderhoud van openbare gebouwen, kinderopvang, gezondheidszorg) worden gediend. In Italië treffen we ongeveer 2500 sociale coöperaties aan met ongeveer 50.000 werknemers. Bovendien zijn er ca. 12.000 vrijwillige medewerk(st)ers bij betrokken. In 1994 werden de ermee samenhangende financiën op 2 miljard lire geschat. Er bestaat een speciale bank, de Ethik-Bank en een sociale investeringsonderneming, die het werk van de nieuwe coöperaties ondersteunen.

Als voorbeelden van nieuwe coöperaties in Italië werden bezocht de Nuova Cooperativa (een type B onderneming, die kleding reinigt en -vaak in opdracht van overheden- de tuinen van openbare gebouwen onderhoudt) en Creativita (dat schoon-

maakdiensten en schilder- en bouwwerkzaamheden uitvoert). Bovendien werden een aantal consortia (samenwerkingsverbanden van sociale coöperaties en ondersteuningsinstellingen) bezocht.

Spanje

De studiereis naar Spanje ging naar de provincie Catalonië. De coöperatieve beweging heeft daar een lange historie. Maar zoals elders hebben ook daar de 'oude coöperaties' zich meer en meer tot winstgevende bedrijven omgevormd, waarbij de sociale oogmerken een veel minder sterk accent kregen. In de 'nieuwe coöperaties' in Catalonië komen de sociale doelstellingen op de eerste plaats. Bovendien worden er door deze coöperaties in het kader van een duurzame ontwikkeling milieudoelstellingen nagestreefd.

Naar schatting komen in Catalonië 200 van deze bedrijven voor. In overig Spanje worden nog ongeveer 800 van zulke ondernemingen aangetroffen. Spaanse voorbeelden van coöperatieve ondernemingen, die in de studie genoemd worden, zijn: Traperos de Emmaús (een bedrijf dat zich richt op de integratie van gehandicapten), Engrunes (een daklozen centrum, dat de gebruikers de kans biedt hun positie te verbeteren), Roses (een tehuis voor ouderen), La Fageda (een coöperatie van en met geestelijk gehandicapten) en Adigsa (verbeteren woonomgeving).

De nieuwe coöperaties worden in Spanje in hoge mate door de hogere overheden ondersteund. Door het ontbreken van centrale wetgeving kan bij de lokale overheden een zekere desinteresse ten aanzien van dit ondernemingstype worden geconstateerd. Soms is er echter ook sprake van een toeneemende samenwerking.

Zweden

De nieuwe coöperatieve beweging heeft zich in sterke mate in Zweden ontwikkeld. In alle districten vinden we ondersteuningsinstellingen (ontwikkelingscentra), die het tot stand komen en in stand houden van nieuwe sociale coöperaties begeleiden. Eén daarvan is het in het Duitse onderzoek beschreven Kooperativ Utveckling i Jamtlands län. Dit instituut in Midden-Zweden bestaat sedert 1988 en heeft een staf van drie full-time adviseurs en een administratieve kracht. Tot het instituut behoort ook het Kvinnumressourcecentrum, een instelling die zich met name richt op ondersteunings-activiteiten voor door vrouwen bemenste coöperaties. Het zeer dun bevolkte Jämtland telt 136.000 inwoners, waarvan 60.000 in de hoofdplaats Östersund wonen.

Door een gebrek aan werk vertrekken veel bewoners naar het meer dichtbevolkte zuidelijk deel van Zweden. Het oprichten van 'nieuwe coöperaties' in Jämtland blijkt een (hoewel tot nu toe onvoldoende) middel om deze bevolkingsafname te stuiten.

De resultaten van de 'nieuwe coöperatieve beweging' hebben ertoe geleid, dat:

(a) de dorpen minder inwoners hebben verloren; (b) het zelfvertrouwen van de bewoners is toegenomen; (c) het voorzieningsniveau is gehandhaafd of verbeterd; (d) de betrokkenen zich verantwoordelijk voelen voor het leefbaar houden en maken van hun omgeving.

De activiteiten van het ondersteuningsinstituut in Jämtland hebben er toe geleid, dat er zich in het gebied vanaf de oprichting in totaal 170 nieuwe coöperaties hebben gevestigd, die tot het scheppen van tenminste 450 full-time banen hebben geleid. De coöperaties worden volgens de Zweedse wet als 'economische associaties' beschouwd. Het zijn vooral de vrouwen en mensen van buiten, die naar hun geboortegrond terugkeren, die wat dit betreft de initiatieven nemen.

In Jämtland treffen we onder meer de volgende 'nieuwe coöperaties' aan:

- * zeer kleinschalige woonvormen voor bejaarden (door ouderen beheerde centra met zes tot tien appartementen);
- * centra voor kinderopvang (de ouders die het centrum beheren worden verplicht een zestal weken per jaar voor werkzaamheden beschikbaar te zijn en leveren daardoor een aanmerkelijke niet-betaalde bijdrage);
- * dorpscoöperaties (de activiteiten kunnen uiteenlopen van het in eigendom hebben van een dorpswinkel tot het runnen van een telecentrum);
- * een regionaal gezondheidscentrum;
- * toeristische voorzieningen.

Kleine ondernemers (op bijvoorbeeld het terrein van de kunstnijverheid) kunnen ook een coöperatie vormen, waardoor ze een gezamenlijk verkooppunt met een daarbij behorende verkoopkracht in stand kunnen houden. Dit betekent dat ze een bepaald percentage van hun inkomsten aan de coöperatie afstaan. Er zijn ook coöperaties op het terrein van de administratieve dienstverlening. Als voorbeeld kan de Kooperativ Service genoemd worden, die voor anderen boekhoudingen bijhoudt, computernetwerken ontwikkelt en vertaalactiviteiten verzorgt. Doordat de deelnemers (allen zelfstandige ondernemers) samenwerken is er sprake van een lage overhead, waardoor de prijzen die ze berekenen zeer concurrerend met die van meer traditionele serviceinstellingen zijn.

In de nieuwe coöperaties in Zweden hebben de gebruikers (ouderen, dorpsbewoners, ondernemers, werknemers, ouders) de directe zeggenschap over de sociale ondernemingen. Ze leveren bovendien vaak een grote vrijwillige bijdrage, waardoor de kosten gedrukt worden. Hierdoor zijn de prijzen voor de geleverde goederen of diensten, die ze berekenen, vaak lager dan die van de gangbare bedrijven.

De overheden nemen diensten af (gezondheidszorg, kinderopvang, ouderenhuisvesting, verzorging van het openbare groen), waarvoor betaald wordt. De Zweedse banken zien de coöperaties vaak niet als volwaardige bedrijven. Dit vormt een reden om -zoals in Groot-Brittannië en Ierland- een relatie te leggen met credit unions (gemeenschapsbanken, die een zeer lage rente berekenen).

Een wel heel bijzonder voorbeeld van gemeenschapsvorming door 'nieuwe coöperaties' biedt het Midzweedse dorpje Husa, waar de bewoners door het zelf opvoeren van een aan de historie van hun streek gewijd toneelstuk hun zelfvertrouwen herwonnen. Het bewustwordingsproces dat hierdoor ontstond, leidde tot het stichten van een aantal coöperaties: een skiliftonderneming, een kinderopvangcentrum, een woningbouwvereniging, een hotel en een vervoersorganisatie.

In 1997 verscheen in opdracht van de Europese Gemeenschap de studie Coop Excel, waarin aan de hand van 27 case studies evenzoveel voorbeelden van succesvolle 'nieuwe coöperaties' worden beschreven. 3) Behalve bedrijven in de eerder in dit artikel aangeduide landen, treffen we hier ook Finse, Ierse en Portugese voorbeelden aan. Er werden ook agrarische bedrijven bezocht: een coöperatie van schapenhouders, een houtproductiebedrijf en een coöperatie op het terrein van het agri-toerisme. Ook nu ontbreekt Nederland weer bij de bezochte landen.

De auteurs trachten aan te tonen, dat de 'nieuwe coöperaties' een aantal belangrijke functies vervullen.

1. Ze scheppen stabiele werkgelegenheid.
2. Ze bevorderen de reïntegratie van benadeelde bevolkingsgroepen.
3. Ze bestrijden de jeugdwerkloosheid.
4. Ze scheppen gelijke kansen voor vrouwen op de arbeidsmarkt.
5. Ze bieden op een aantal terreinen optimale dienstverlening (onderwijs/vorming, transport, sociale diensten).
6. Ze bieden de mogelijkheid tot het in praktijk brengen van echte democratische verhoudingen.

7. Ze leveren door 'vermaatschappelijking' van de winsten een bijdrage aan de gemeenschapsontwikkeling.

8. Ze werken innoverend.

Nederland

Eerder werd opgemerkt, dat de nieuwe coöperatieve beweging (zoals de sociale economie überhaupt) in Nederland in geringe mate heeft wortel geschoten. De geschiedenis van de coöperatieve beweging in Nederland wordt door M. Slagter beschreven in de in 1993 verschenen studie *Zelfbestuur en Participatie*. 4)

Slagter noemt de volgende factoren, die van invloed kunnen zijn op de ontwikkeling van coöperaties (de auteur gebruikt de aanduiding zelfbestuurorganisaties):

- * de economische structuur (de vrije ondernemingsgewijze productie die in Nederland opgeld doet komt ook in de landen voor waar de coöperaties wel wortel hebben geschoten. Dit hoeft dus geen belemmering te zijn);
- * de traditie (in Nederland is zelfbestuur van ondernemingen een marginaal verschijnsel gebleven);
- * de houding van de geldverschaffers (de juridische figuur, waarin de medewerkers allen verantwoordelijk zijn voor het reilen en zeilen van de organisatie heeft het vertrouwen van de banken over het algemeen niet kunnen winnen);

* de houding van de overheid (de Nederlandse overheid staat volgens de auteur door zijn sterke binding met de ondernemingsgewijze productie niet onverdeeld positief tegenover productiecoöperaties);

* de houding van de vakbeweging (omdat in zelfbestuurorganisaties de belangentegstelling tussen werkgevers en werknemers vervalst, heeft de vakbeweging volgens Slagter grote moeite met deze ondernemingsvorm. De houding is volgens hem overwegend negatief);

* onderlinge economische samenwerking (er is volgens de auteur sprake van een beperkte onderlinge samenwerking).

Bovenstaande factoren werken overwegend negatief uit, hetgeen volgens Slagter mede een verklaring vormt voor het niet op gang komen van een bloeiende coöperatieve beweging in Nederland. Ondanks deze negatieve verschijnselen, die voor een belangrijk deel ook in de landen optreden, waar de nieuwe coöperatieve beweging wel tot stand kwam, lijkt het -gezien de eerder vermelde positieve functies van deze ondernemingsvorm- zeer de moeite waard pogingen te ondernemen ook in ons land een 'nieuwe coöperatieve beweging' leven in te blazen. Er zijn wat dit betreft al een aantal aanzetten.

Zo bestaat er de VPO (een koepelvereniging voor zelfbestuurorganisaties en voor bedrij-

ven waar de werknemers in belangrijke mate participeren in het kapitaal van de onderneming). In 1991 werd de Stichting Financieringsfonds Democratische Bedrijven opgericht. De Stichting beschikt over zeer beperkte middelen om steun te verlenen aan bedrijven met zelfbestuur. Andere impulsen zouden kunnen komen van bijvoorbeeld de Rabobank, de Triodosbank en de ASNbank.

Vooralsnog lijkt er echter in Nederland een gering maatschappelijk draagvlak voor de 'nieuwe coöperatieve beweging' te zijn.

Noten:

1. Birkhölzer, K. u.a. *Der Beitrag sozialer Unternehmen zur ökonomischen Gemeinwesenentwicklung in 6 europäischen Ländern*. Berlin, 1988.
2. Pearce, J. *At the heart of the community economy: community enterprise in a changing world*. London, 1993.
3. Juan José Alfaro Saiz en Luz Penella Tarazona. *Coop Excell: succesfull European worker cooperatives*. FVECTA - Valencia, 1997.
4. Slagter, M. *Zelfbestuur en participatie: ontwikkeling van zelfbestuurorganisaties en deelneming aan de besluitvorming*. Groningen, 1994.

Kring kwaliteitsmanagement opbouwwerk

Een nieuw initiatief met interessante kansen

Het streven naar kwaliteit in de beroepsuitoefening heeft onlangs een nieuwe impuls gekregen met de start van de 'kring kwaliteitsmanagement opbouwwerk'. Deze groep, onder voorlopig voorzitterschap van Rene van der Voorn, directeur van SONOR, Rotterdam, wil vorm geven aan de samenspraak, ervaringsuitwisseling en de support met concrete producties aan de taakvervulling van degenen die als directie-lid van instellingen of als sectie- of team-coördinator verantwoordelijk zijn voor de policy en kwaliteit van het uitvoerend opbouwwerk.

Afgezien van een stimulerende kruisbestuiving denkt de Kring Kwaliteitsmanagement Opbouwwerk door deze samenwerking ook 'kwaliteits-documentatie' te kunnen ontwikkelen waar men per persoon of instelling niet aan toe zou kunnen komen.

Tevens zijn op jaarbasis enkele 'kwaliteits-sessies' voorzien die, naast een onderwerpgebonden inbreng van 'branche-vreemde' experts, ruime mogelijkheid tot onderlinge uitwisseling bieden. Afhankelijk van het aantal deelnemers biedt de 'kring' voor een jaarbijdrage van drie producties die impulsen bieden aan het kwaliteitsmanagement en daarnaast twee kwaliteits-sessies. Daarnaast zijn extra producties mogelijk waarvoor dan een deel van de kringdeelnemers tekent en betaalt. Er is binnen de Kring Kwaliteitsmanagement Opbouwwerk nog geen besluit genomen over de vraag of de producties en bijeenkomsten ook toegankelijk zijn voor niet-deelnemers die 'ad-hoc' een product of bijeenkomst willen benutten.

In de komende vergadering zal dit punt aan de orde komen. Overheersend is de opvatting dat

alleen 'kringgebonden' opereren logisch en doelmatig is. Een minderheid acht het ook mogelijk dat niet-deelnemers aan de kring tegen aanmerkelijke meerkosten ook producten, diensten kunnen afnemen.

Inmiddels is de werving van 'kring-leden' in volle gang en zal denkkelijk begin volgend jaar duidelijk zijn wat de werkformule van de Kring Kwaliteitsmanagement Opbouwwerk zal zijn. Vast staat in ieder geval dat dit initiatief juist nu heel belangrijk is en ook kansen biedt om adequaat in te spelen op de 'kwaliteitsimpuls opbouwwerk', die Staatssecretaris Margo Vliegthart van VWS tijdens de laatst gehouden Vakconferentie Opbouwwerk '98 heeft toegezegd.

'Hij leidt een teruggetrokken leven'

Maastricht - Er wordt nog hard gewerkt op het Schepenenplein. Het schildersbedrijf plaatst de laatste ramen en geeft de boel nog even een kleurtje. Lamellen worden opzij geschoven, voordeuren gaan open: de werkzaamheden worden door de bewoners op de voet gevolgd.

Volgens één van de bewoners was het Schepenenplein al het mooiste plein van Maastricht; nu ziet het er al helemaal fantastisch uit.

De oude ramen zijn vervangen, de dakkapel is opgeknapt en de voordeuren worden binnenkort vernieuwd. Overal? bijna overal. 39 panden zijn klaar, eentje moet nog onder handen genomen worden. Dat is de woning van Theo Poolmans. Poolmans leidt een teruggetrokken leven. Hij woont met zijn honden, twee dobermann-pinchers, en een papegaai en wil door niets of niemand gestoord worden. Het is woningvereniging Sint Servatius dan ook nog niet gelukt om de woning van Theo Poolmans te renoveren. Tot groot ongenoegen van de buurtbewoners. "De woning ziet er verwaarloosd uit terwijl alle huizen vernieuwd zijn", vindt Pascal Gabriëls, die ook aan het Schepenenplein woont. De buurt ergert zich niet alleen aan de woning maar ook aan de vele bloembakken die Poolmans voor zijn huis heeft gezet. Links en rechts van de voordeur twee grote, dode coniferen. In witte plastic bakken staan andere planten die hun mooiste tijd hebben gehad. Dat moet ook Poolmans toegeven. "Ik had wel een paar hele mooie bloembakken, maar die zijn gestolen." Poolmans woont er nu vijf jaar maar wil graag weg uit de buurt. De mensen maken het hem moeilijk, vindt hij. De banden van zijn auto zijn een paar keer lek geprikt en

om de haverklap bellen de mensen de woningvereniging omdat zijn honden te hard zouden blaffen, zo vertelt hij. Voor woningvereniging Sint Servatius is Poolmans een wat ingewikkeld geval. "Doordat de man heel erg op zichzelf leeft, hadden wij al het vermoeden dat het moeilijk zou worden om ook zijn woning op te knappen. Hij deed gewoon de deur niet open," aldus de directeur van de woningvereniging.

Toch lukte het onlangs een medewerkster van Sint Servatius om een gesprek aan te

knopen. Met resultaat. "Ze mogen ook bij mij de ramen komen vervangen. Maar niet allemaal tegelijk, want dan lopen de honden weg", zegt Poolmans. (De Limburger, 8-10-1998).

Niet afwachten, zelf aan

Groningse vereniging van kleine dorpen 20 jaar actief

door Karin Vegt, Vereniging Kleine Dorpen Groningen en Henk Rozema, LCO-Zwolle

Sellingen en Pieterzijl werken doelbewust aan een betere toekomst. Dat is de koers die veel dorpen moeten gaan varen, maar wat vergt zo'n aanpak? Deze twee dorpen presenteerden hun ervaringen op 10 november 1998 tijdens het jubileum van de Vereniging Kleine Dorpen Groningen (VKDG). Bij dit mini-symposium in Zuidbroek, met 150 deelnemers, stond de veranderende en toekomstige rol van organisaties voor dorpsbelangen centraal. Wil je als dorpsbelangen echt iets bereiken, dan is het in de ogen van de VKDG de moeite waard om zelf die eerste stap naar verandering te zetten en niet op aanzetten van de gemeente of provincie te wachten. De overheden zullen echter hun beleid en organisatie daarop moeten enten, zo vindt de VKDG. Naast de leden van de VKDG namen ook provinciale ambtenaren, gemeente-ambtenaren en aantal burgemeesters en wethouders deel aan het symposium. Bij deze gelegenheid presenteerde de VKDG tevens haar nieuwe folder.

De symposiumvoorzitter, Aize Bouma, leidde het thema: "De toekomstige rol van dorpsbelangenorganisaties" in. Bouma stelde dat de veranderende rol van de (provinciale) overheid een belangrijk element is. De overheid wil niet alwetend zijn en wil de bevolking meer inschakelen. Ook in de provincie Groningen werkt men aan en met dit veranderende beleid. De verantwoordelijkheden komen meer bij de burger te liggen en daarmee ook bij de dorpsbelangenverenigingen.

Sellingen

Haiko Meijer van Plaatselijke Belangen Sellingen licht het opstellen van een leefbaarheidsplan toe. In Sellingen zijn drie belangenverenigingen actief: een VVV, een dorpsbelangenvereniging en een handelsvereniging. Daarnaast is er een bloeiend verenigingsleven.

Sellingen was ontevreden over het overleg met het gemeentebestuur: het bleef oppervlakkig; hoofdlijnen werden niet besproken. Dorpsbelangen constateerde ook een zeker doemdenken: altijd was het negatieve scenario onderwerp van gesprek. Men besloot eind 1995 dit doemdenken om te zetten in

positief denken en een beleidsplan te maken, waarin de grote lijnen voor de toekomst opgenomen werden. De belangrijkste argumenten daarvoor waren:

1. het doemdenken: "het gaat mis met het dorp",
2. de bevolking moet zelf met een plan komen in plaats van eraan onderworpen te worden,
3. het periodiek overleg met de gemeente moet beleidsmatiger worden.

Werkwijze Sellingen

De 40 verenigingen in het dorp ontvingen een enquête. Zo hoopte men een doorsnede van de bevolking erbij te betrekken. De respons was goed: 80% reageerde. De conclusie van plaatselijke belangen was: het onderwerp leeft; men vindt dat er iets moet gebeuren. Naar aanleiding van de enquête werden knelpunten geïnventariseerd en meningen vastgelegd. Dit diende als basis voor het leefbaarheidsplan. Eén van de conclusies was: Sellingen staat er nog niet zo slecht voor, dit in tegenstelling tot het beeld dat het mis dreigde te gaan met het dorp. Toen cijfermateriaal werd vergeleken met dat van andere dorpen, bleek Sellingen er goed uit te springen, onder andere met betrekking tot het aantal winkels en het openbaar vervoer. Daarnaast bleek dat Sellingen vergeleken met andere dorpen veel vergrijzing kent: 24% ouderen in Sellingen naast 13% in een gemiddeld dorp.

De hulp van de VKDG werd ingeroepen om het gedane voorwerk te vertalen in een beleidsplan. Daarin worden speerpunten gesignaleerd en benadert men het positieve. De presentatie van het plan vond plaats in het provinciehuis. De reden hiervoor was onder andere dat de Provincie subsidiege-

Dhr. Geert Zijlstra, Voorzitter van Dorpsbelangen Pieterzijl aan het woord

ver was. Een tweede reden lag in het feit dat Sellingen serieus genomen wilde worden. Daarna volgden inhoudelijke besprekingen met het college van burgemeester en wethouders. Dit geschiedde in goede harmonie: de sfeer was gericht op samenwerking en het plan werd goed ontvangen. Ook nu gaf de gemeente aan dat Dorpsbelangen zelf het initiatief zal moeten nemen voor de realisering van de plannen.

Uitwerking en organisatie

Dorpsbelangen stelde 3 werkgroepen samen om te komen tot een programma van eisen:

- * een werkgroep "verkeersveiligheid en dorpsverfraaiing";
  - * een werkgroep "ouderenzorg en huisvesting";
  - * een werkgroep "multifunctioneel gebouw".
- Daarnaast kwam er een stuurgroep tot stand, bestaande uit een vertegenwoordiging van het dagelijks bestuur van de drie belangenverenigingen. Op het gebied van verkeersveiligheid boekte men al snel suc-

de slag!

foto: A. Roodzant

Mevr. M. Lantinga, burgemeester van de gemeente Menterwolde en lid van het VNG afdeling Groningen, bestudeert de wel aan haar uitgereikte VKDG-folder

cessen. De wensen van ouderen zijn geventariseerd en er wordt een lange-termijnplan opgesteld. Het multi-functioneel gebouw krijgt veel aandacht in verband met de slechte accommodatie van veel verenigingen. De wens is een dorps huis annex gymzaal, dat ook een aantal zorgcomponenten herbergt, zoals praktijkruimten, een aula en een slecht-weeraccommodatie.

Tussenstand

Sellingen is op de goede weg. Het gaat niet altijd van een leien dakje, maar er gebeurt weer van alles in het dorp. Voor het gemeentebestuur was de nieuwe rol van dorpsbelangen wel even wennen, maar dit werd niet als bedreigend ervaren. Om serieus genomen te worden is het van belang dat je als dorpsbelangenvereniging professioneel te werk gaat. De benodigde fondsen voor het maken van het beleidsplan zijn er gekomen, maar voor de realisering van de uitvoeringsplannen zal er nog meer geld moeten komen.

Pieterzijl

Geert Zijlstra geeft eerst een korte situatieschets: Pieterzijl is een dorp met 200 inwoners, één winkel, een kerk en een multi-bus. Ook in Pieterzijl kwam de gedachte op: "als we zelf niets doen gaat het mis met het dorp". Er was ontevredenheid over de ruimtelijke structuur, men vond het dorp niet attractief. Er was een groot verloop in de bevolking en men zag geen toekomstperspectief.

Welke aanpak is nu mogelijk? Tenslotte gaat het hier om zaken die voor de meeste bestuursleden van dorpsbelangenverenigingen geen dagelijkse kost zijn en bovendien moet alles in de vrije tijd gebeuren. Men formuleer-

de de wens om niet langer afwachtend te zijn, maar om zelf initiatieven aan te dragen. Er werd een beperkt aantal interviews gehouden (20), waarna een ruw ontwikkelingsplan werd opgesteld van ongeveer 6 pagina's. Daarna is men de diepte ingegaan en werden de knelpunten en wensen geformuleerd.

Leo Hardus, coördinator van de VKDG, werd gevraagd om advies over de verdere werkwijze en de samenwerking met de gemeente. In het opgestelde herinrichtingsplan wordt aandacht besteed aan het straatbeeld, het openbaar groen, de verkeersveiligheid, het woningbestand en nieuwbouw. Door middel van een structuurschets worden de lijnen naar de toekomst uitgezet: waar willen we naar toe? Er is gekozen voor een integrale benadering, gebruikmaking van externe kennis en aansluiting op bestaande ontwikkelingen. Dit kan een goede basis vormen voor de taken van toekomstige bestuurders. De kern van de plannen is: maak het dorp herkenbaar en aantrekkelijk voor bewoners en bezoekers. De

volgende fase zal de realisering van de plannen zijn, maar zover is het nog niet in Pieterzijl.

Effecten

In ieder geval blijkt dat de samenwerking tussen gemeente en dorpsbelangenvereniging sterker wordt. Dit heeft natuurlijk zeer positieve kanten, maar het risico bestaat dat de verwachtingen vanuit de gemeente steeds groter worden en dat dorpsbelangen hieraan niet kan voldoen. In Pieterzijl heeft dorpsbelangen zich ontwikkeld van een klaagclub tot een groep probleemoplossers, hetgeen de communicatie met gemeenteambtenaren bevordert en verbetert. De professionalisering van het bestuur van dorpsbelang kan een afstand naar de achterban veroorzaken en zo een instapdrempel voor toekomstige bestuurders opwerpen. Dit is een risico dat men niet uit het oog moet verliezen: het bestuur kan zo te afhankelijk worden van bepaalde personen. Een advies aan andere dorpsbelangenverenigingen luidt: hou er lol in!

Interview met coördinator VKDG: Bottom-up proces verankeren in beleid!

In een interview van Bouma met Leo Hardus wordt de mogelijke rol van de VKDG uiteengezet. De VKDG kan de dorpen ondersteunen in het ontwikkelen van een toekomstvisie en hiervoor interesse kweken bij gemeente en/of provincie. De VKDG kan informatie verstrekken tijdens het proces van het opstellen en de uitvoering, ze kan het gehele proces begeleiden en adviseren bij de coördinatie van de verschillende onderdelen.

In 1996/97 heeft de VKDG in samenwerking met de Friese dorpenvereniging, de FLD, in dorpen rond het Lauwersmeer, een onderzoek gedaan naar:

1. het functioneren van dorpsbelangenverenigingen,
2. hoe ideeën van-onder-op vorm kunnen krijgen,
3. hoe de vormgeving praktisch in het gebied kan worden gerealiseerd.

Dit onderzoek leverde de volgende resultaten op:

* het overleg tussen gemeenten en dorpsbelangenverenigingen verloopt in goede sfeer, maar de werkelijke beïnvloeding van

gemeentelijke plannen of beleid is gering en wordt niet goed vastgelegd;

- * de dorpsbelangenverenigingen lopen vaak achter de feiten aan;
- * er is vaak weinig openheid van gemeentelijke zijde;
- * de dorpsbelangenverenigingen zeggen vaak niet serieus te worden genomen;
- * gemeenten twijfelen soms aan het democratisch gehalte van dorpsbelangenverenigingen;
- * dorpsbelangenverenigingen kunnen niets afdwingen: dit geeft een machteloos gevoel;
- * het initiatief moet altijd door dorpsbelangenverenigingen worden genomen;
- * er is vaak een gebrek aan continuïteit binnen de besturen (dit kan men oplossen door bijvoorbeeld oud-bestuursleden aan te houden als adviseur).

Om tot oplossingen te komen zullen de dorpsbelangenverenigingen en de lokale overheid de "bottom-up" benadering (het van- onder-op werken) moeten accepteren. Deze manier van werken zal onderdeel van het beleid moeten worden. Een en ander kan consequenties hebben voor de in- en externe organisatie van dorpsbelangenverenigingen en gemeenten.

In diverse gemeenten wordt al gewerkt aan aspecten van de "van onderop-benadering".

Voorbeelden hiervan zijn:

- * samenwerkingsovereenkomsten;
- * een dorpencoördinator binnen het ambtenarenapparaat;
- * projectbudgetten speciaal voor dorpsprojecten.

Het gaat nu nog vaak om ad-hoc maatregelen, de VKDG zou één en ander graag in beleidsafspraken vertaald zien.

Discussieronde

Samenwerking met buurdorpen is soms nodig. Het openbaar vervoer en verkeersveiligheid kunnen onderwerp van samenwerking tussen dorpen zijn. De belangen van afzonderlijke dorpen kunnen echter wel eens botsen doordat ze allemaal op de (vaak te krappe) subsidiebudgetten een beroep willen doen.

Belangenbehartiging wordt gezien als de belangrijkste taak van dorpsbelangen, maar soms is actie (geen harde actie) een middel om het doel "leefbaarheid van het platteland" te bereiken. Daarnaast hebben dorpsbelangen een vertegenwoordigende rol. De gemeenten hebben de dorpsbelangenver-

enigingen nodig: democratie stelt niets voor als burgers en dorpsbelangen afwachten en onmondig zijn. De aanwezigen zijn benieuwd naar de ervaringen in de gemeente de Marne. De gemeente en de dorpen hebben de vertegenwoordigende rol van de dorpsbelangenverenigingen vertaald in convenanten. Andere gemeenten vinden deze convenanten een te zwaar instrument; het legt juist weer teveel vast.

In zijn afsluiting stelt Aize Bouma dat de gemeenten actieve dorpsbelangenverenigingen op prijs stellen. Deze dienen een volwaardige vertegenwoordiging te zijn van een dorp. Het opstellen en uitvoeren van een plan voor de toekomst van een dorp is een ingewikkeld proces, onder andere door de afhankelijkheid van vrijwilligers. Dat vraagt veel doorzettingsvermogen van de betrokkenen. Daarnaast is het van groot belang om positief te denken: kom in een opwaartse in plaats van in een neerwaartse spiraal en ga aan de slag!

Netwerk Ouderencentra

In een aantal wijken van grotere steden bestaan ontmoetingsruimtes die door ouderen zelf zijn opgezet en worden gerund. Een mooi voorbeeld daarvan is DE WIJKPLAATS in Den Haag-Spoorwijk. In een vroeger buurtwinkeltje waar de eerste woonetage is bijgetrokken, staat al vijftig jaar (!) elke dag, zeven dagen per week, de voordeur gastvrij open. Ouderen achter de bar, achter de computer, aan de cirkeltelefoon, achter het fornuis. Maar ook ouderen in de centrumcommissie en in de ouderenbeleidsgroep. Een enkele beroepskracht ondersteunt dit team van 35 mensen, veel vrouwen, bij hun vele werk. Begin november werd het 25-jarig jubileum gevierd met veel bloemen, waarderende toespraken van functionarissen en feesten voor medewerkers en voor de wijk. Ook in Eindhoven, Amsterdam en Rotterdam bestaan dergelijke ouderenontmoetingscentra in zelfbeheer. Om van elkaar te leren, het zelfbeheerprincipe te ondersteunen en om elkaar te bemoedigen in de strijd om het voortbestaan, werd voorjaar '98 op initiatief van het

LCO het Landelijk Netwerk Ouderencentra opgericht. Op dit moment doen tien centra mee in het Netwerk. Twee keer per jaar wordt er bij één van de deelnemende centra een netwerkkochtend met lunch gehouden. Op het programma staan altijd uitwisseling van ervaringen en een thema. In oktober is de eerste driedaagse training 'Leiding nemen' gehouden. Leiding 'delen', omgaan met verschillen en met kritiek, elkaar steunen en samenwerken, zijn voor de actieve ouderen in het ontmoetingscentrum belangrijke aandachtspunten. De trainingen worden gegeven door Driekant-Trainingen in samenwerking met het LCO.

Voor meer informatie over het Landelijk Netwerk Ouderencentra:
LCO, Ans van de Scheur: 070-3804431
(ma/di/dond).

Kiosk

door Jos van Meeuwen

Het Paradijs van Oranje

Asielzoekers worden in tenten ondergebracht voorzover ze niet op straat worden gezet en hun heil moeten zoeken bij het Leger des Heils. Lotgenoten van Gümüs honger staken in een Rotterdamse kerk. De Immigratie- en Naturalisatiedienst (IND) faalt. Vluchtelingen, immigratie, multiculturele samenleving, Nederland weet er geen raad mee. Dat vindt zijn weerslag ook in vakbladen en tijdschriften.

De paradoxen van de immigratie

Het immigratiedebat wordt al geruime tijd beheerst door aantallen, statussen, opvang, procedures, regels, bezwaarmogelijkheden. Doelstellingen zijn 'ontmoediging', 'beheersbaarheid', 'uitzetting'. Als aan de immigratie onze tolerantie en humaniteit moet worden afgelezen, dan is die erg afgeslankt. Die zuinigheid komt ook tot uitdrukking in de wijze waarop de immigranten worden ingevoegd in de samenleving.

In het novemnummer van **Openbaar Bestuur** gaat Ruben Gowricharn, senior onderzoeker bij de Amsterdamse School voor Sociaal Wetenschappelijk Onderzoek, in op de Paradoxen van de immigratie. Hij zet grote vraagtekens bij het fraaie zelfbeeld dat Nederlanders van zichzelf hebben. De veelgeroemde Nederlandse tolerantie, volgens Gowricharn 'een -overigens krimpende- formele tolerantie', blijkt geen enkele

garantie te bieden tegen sociale uitsluiting. In navolging van de socioloog J.J. van Doorn spreekt Gowricharn liever van 'tolerantie als taktiek', een ander woord voor onverschilligheid. Hij wijst er bovendien op dat de veelgeroemde Nederlandse humaniteit van oudsher vooral blanke immigranten 'met verzilverbare hulpbronnen (kennis, sociaal aanzien) en een buidel geld' geldt. De vermeende tolerantie en humaniteit moeten steeds verder wijken voor argumenten tegen immigratie van financieel-economische (beperkte capaciteit, Nederland is vol), juridische (internationale verdragen) en culturele ('de toevloed van immigranten, vooral die van islamitische identiteit, is een bedreiging voor de Nederlandse identiteit en met name voor onze tolerante en liberale inborst') aard. Gowricharn pleit in zijn, soms flink rammelend, betoog voor een normatieve benadering van het immigratievraagstuk. Het morele dilemma van de immigratie, van rechtsprincipes die botsen met daarin vervatte waarden, werd volgens hem indringend verwoord door een uit Nederland uitgezette Poolse vrouw, die tegenover een Nederlandse journalist verklaarde: "Volgens de verklaring van de universele rechten van de mens heb ik dezelfde rechten als u en mag ik gaan en staan waar ik wil. Maar in feite wordt ik alleen toegelaten wanneer ik voor u enig economisch nut heb". Gowricharn juicht daarom de bemoeienissen met het immigratievraagstuk toe van de kerken, als 'bewakers van de morele waarden': "Waar politieke of amb-

telijke groepen rationaliseren en argumenteren, verdedigen kerken een waarde. Zij laten vooral het hart spreken. In deze zin vormen de kerken (weer) een belangrijk deel van de gewetensfunctie van de natie. Aan het immigratiebeleid kan het collectieve geweten worden afgelezen en getoetst".

Gowricharn wijst in zijn artikel onder meer het recente pleidooi van de Nederlandse bisschoppen voor een ruimhartiger asielbeleid. De tekst van hun Migrantenbrief en de toespraak van mgr. Muskens bij de presentatie van de bisschoppelijke brief staan afgedrukt in het blad **Een Twee Een, kerkelijke documentatie van 23 oktober 1998**.

Wie overigens is geïnteresseerd in de revival van de religie in de postmoderne samenleving kan terecht in het Tijdschrift voor Theologie (juli/augustus/september 1998), waarin Anne-Marie Korte schrijft over Een lijfelijke hang naar het goddelijke: De nieuwe culturele belangstelling voor godsgeloof als theologische vraag.

Immigratie, religie en ruimtelijke spreiding

Uit de verzuiling van katholieken en protestanten in het verleden hebben we geleerd dat verzuiling niet alleen segmentatie, maar tegelijk integratie inhield. Wellicht duurt het niet lang meer of roomse bisschoppen en protestantse dominees voeren hand in hand acties met hun islamitische confraters.

In het Amsterdamse universitaire tijdschrift voor ruimtelijke ordening AGORA (oktober

1998) staat het thema godsdienst centraal. Via de islam komt ook hier de multiculturele samenleving om de hoek kijken. Bij de ruimtelijke spreiding van geloofsgemeenschappen moeten we denken aan de protestantse biblebelt, het katholieke zuiden en de sterke concentratie van de islam in de grote steden. Hans Knippenberg van de Faculteit Ruimtelijke Wetenschappen van de Universiteit van Amsterdam presenteert een nieuwe godsdienstaart van Nederland, die de transformatie van een tweestromenland naar een driestromenland recht doet. AGORA wijdt ook een artikel (Fietsles vanuit de moskee. Functies, verschijningsvorm en vestiging van de moskee) aan de locatie, vormgeving en invloed op de omgeving van moskeeën in Amsterdam. Daarnaast bevat het blad artikelen over de kerkelijke presentie in nieuwbouwwijken, bedevaartplaatsen in Nederland, de herbesteding van religieus onroerend goed en begraafplaatsen als cultuurhistorisch erfgoed.

De multiculturele arbeidsmarkt Arbeidsrelaties in het Westland

Na afloop van het werk gaan de Nederlandse werknemers regelmatig een biertje drinken in de kantine. "Wij drinken geen bier, geen alcohol. Maar de baas koopt geen limonade. De baas weet ook dat wij geen bier drinken".

De tuinder vindt dat de Nederlandse overheid te weinig eisen stelt aan allochtonen: "Er moet gewoon een eis op de bedrijven komen, dat is in Zweden ook zo. Jongens, je bent hier in Nederland, je bent hier op de Nederlandse werkvloer en er wordt Nederlands gesproken".

De arbeidsrelaties in de Westlandse tuinbouw zijn slecht. De Voedingsbond FNV sloeg in 1969 alarm. De glas-

tuinders zouden geleden bezig zijn met het wegtreiteren van hun allochtone werknemers om hen te vervangen door andere, goedkopere arbeidskrachten, zoals scholieren. Volgens de werkgeversorganisatie LTO-Nederland was er slechts sprake van enkele betreurenswaardige incidenten. De arbeidsinspectie en de rechtssociologen Tetty Havinga en Erik Bakker onderzochten de zaak. **In het Tijdschrift voor Migrantenstudies (nr. 3, 1998)** brengen de laatsten voorlopig verslag uit. Volgens hen vormen de beschikbare cijfers over ontslagkwesties geen overtuigend bewijs van het op grote schaal 'witten' van het personeelsbestand in de Westlandse glastuinbouw. Wel blijkt dat allochtone werknemers een grotere kans lopen op gedwongen ontslag dan autochtone werknemers. Bovendien constateren zij dat er sprake is van een 'verstoorde arbeidsrelatie in brede zin': "De onvrede betreft vooral de informele omgang op de werkvloer. Deze lijkt te worden gekenmerkt door conflictueuze communicatie". Turkse en Marokkaanse werknemers voelen zich gediscrimineerd. Zij worden opgezadeld met de zware en onaangename klussen. De mogelijkheid om cursussen te volgen wordt hen niet geboden. Maar het meest steekt nog het gebrek aan respect, vertrouwen en medemenselijkheid van de tuinders. Uit interviews met werkgevers in de tuinbouw komt een negatief beeld naar voren van dé allochtone werknemer. Zij klagen over laag werktempo, verminderde arbeidsprestatie en een gebrek aan verantwoordelijkheidsgevoel en betrokkenheid. Voorstellen voor verbetering van de arbeidsverhoudingen hebben de auteurs (nog) niet te bieden.

Evenredigheidsbeleid tussen markt en overheid

Naar aanleiding van het echeq van de Wet Bevordering

Evenredige Arbeidsdeelname Allochtonen (WBEAA), tegenwoordig de Wet SAMEN, maken Folke Glastra, Petra Schedler en Erik Kats in het Tijdschrift voor Migrantenstudies een vergelijking met de ervaringen in Canada met evenredigheidsbeleid. Het blijkt dat de evenredigheidswetgeving in Canada (en de Verenigde Staten) wel degelijk heeft bijgedragen aan de ontwikkeling van 'een institutionele cultuur van evenredige vertegenwoordiging' in - met name grotere- bedrijven en instellingen. Waar de Nederlandse werkgevers te hoop liepen tegen de WBEAA, worden de evenredigheidsmaatregelen in Canada vaak zelfs voortgezet na het intrekken van de wetgeving. Canadese bedrijven laten zich daarbij leiden door overwegingen als de veranderende demografische samenstelling van de arbeids- en afzetmarkt, de internationalisering van de economische bedrijvigheid en de mogelijkheid die evenredigheidsbeleid biedt als instrument van personeelsbeleid. Ook in Nederland achten de auteurs evenredigheidswetgeving 'tegen de achtergrond van de voortgaande marginalisering van etnische minderheden op de arbeidsmarkt (voorlopig) noodzakelijk'. Of de wetgeving het gewenste resultaat heeft is volgens hen afhankelijk van de actieve betrokkenheid van werkgevers, vakbonden en de etnische minderheden zelf. In het Tijdschrift voor Migrantenstudies wordt ook nog gediscussieerd over Het criminologisch tekort. Turkse migranten en georganiseerde drugscriminaliteit tussen de culturele antropoloog Richard Staring en de criminologen Frans Bovenkerk en Yücel Yesilgöz naar aanleiding van hun boek *De maffia van Turkije*.

Hegel en de multiculturele samenleving

The problem of the multicultural society can be formulated as the problem of freedom and equality between many cultures. The article puts forward the thesis that an adapted Hegelian model for the unity between freedom and equality presents a better perspective for understanding the freedom and equality between many cultures than Rawls' and Habermas' version.

Ook de filosofen worstelen met de problematiek van de multiculturele samenleving. In het julinumnummer van het Algemeen Nederlands Tijdschrift voor Wijsbegeerte gaat Paul Cobben, hoogleraar geschiedenis van de moderne en hedendaagse wijsbegeerte aan de Katholieke Universiteit Brabant, in op de opvatting van Daniel Cohn Bendit in deze: "Een werkelijk multiculturele samenleving vertrekt niet vanuit een bepaalde culturele traditie en stelt zich de vraag hoe andere culturen geïntegreerd kunnen worden, maar neemt de vele culturen tot uitgangspunt en zoekt naar een manier om deze een gelijkwaardige plaats te geven in de gemeenschappelijk gedeelde samenleving". Aanleiding vormt de toekenning van een eredoctoraat aan de voormalige Franse studentenleider van mei 1968. Cobben roept Friedrich Georg Hegel te hulp om Cohn Bendits ideaal van de multiculturele samenleving 'een democratische eenheid van vele cultuurgemeenschappen' filosofisch te kunnen duiden. Een andere filosofische beschouwing over de multiculturele samenleving treffen we aan in de herfstaflevering van *Krisis*. Tijdschrift voor filosofie, waarin de Engelse filosoof Adrian Favell schrijft over *Multicultureel Burgerschap in theorie en praktijk*. Empirische analyses in de toegepaste politieke filosofie. Hij bekritiseert in zijn artikel op grond van een

'normatieve politieke analyse' de institutionele vormgeving van het multicultureel burgerschap in Groot-Brittannië en Frankrijk.

Gastvrijandigheid

"Het huidige huisvestingsbeleid ten aanzien van immigranten is gericht op een hoge uitstroom uit de opvangcentra. Dit duidt op de achterliggende gedachte dat een eenmaal uitgestroomde immigrant geen omkijken meer behoeft. (...) De taak van de samenleving in de opvang en integratie van een vreemdeling begint eerst na de uitstroom uit de opvangcentra".

Rooilijn, tijdschrift voor wetenschap en beleid in de ruimtelijke ordening benadert het immigratievraagstuk vanuit de invalshoek van het huisvestingsbeleid. Het blad vindt dat het debat over de vluchtelingen moet worden verbreed naar hun duurzame opvang in de Nederlandse samenleving. Een toenemend aantal asielmigranten moet worden gehuisvest. Marco Bik en Willem van Gent stellen in hun artikel onder de titel *Gastvrijandigheid* dat het gevoerde spreidingsbeleid hun integratie niet ten goede komt. Zij komen terecht in een voor hen ongunstige omgeving. Er zou volgens de auteurs veel meer aandacht moeten worden besteed aan de eerste leefomgeving van de nieuweling, die al heel wat heeft moeten doorstaan, in een voor hem vreemde samenleving.

Social Transformations: Multicultural and Multi-ethnic societies

Ook in buitenlandse tijdschriften wordt veel geschreven over multiculturele en multi-etnische samenlevingen. Het juninumnummer van de *International Social Science Journal* bijvoorbeeld bevat onder meer artikelen over *Globalization and migration*:

some pressing contradictions, Multiculturalpolicies and modes of citizenship in European cities, The spaces of multiculturalism and citizenship and New migrations in the Asia-Pacific region: a force for social and political change. Ook het zomernummer van de International Migration Review besteedt aandacht aan de kwestie van burgerschap en politieke participatie. Dirk Jacobs gaat in op het debat in Nederland over het stemrecht van niet-Nederlandse ingezetenen (Discourse, Politics and Policy: The Dutch Parliamentary Debate About Voting Rights for Foreign Residents).

Gezinshereniging

Migratie Info, het informatieblad van de Internationale Organisatie voor Migratie (Vierde jaargang, nummer 4, derde kwartaal 1998) staat geheel in het teken van gezinshereniging van asielmigranten. Nederland neemt in het kader van het Europees Verdrag van de Rechten van de Mens deel aan het Europees Gezinsherenigingsbeleid. Migratie Info biedt informatie over de gang van zaken rond gezinshereniging, de voorwaarden, de procedure en benodigde documenten, de financiën en de reis.

Kind en oorlog

De laatste aflevering van Comenius, wetenschappelijk forum voor opvoeding, onderwijs en cultuur (nr. 3, 1998) heeft als thema kind en oorlog. Het bevat artikelen over Verlies, geweld en acculturatie-in het leven van jeugdige vluchtelingen, Getraumatiseerde kinderen in de klas. Mogelijkheden en beperkingen van docenten en Wat elke beroepsopvoeder moet weten over voormalige kindsoldaten.

Brief aan kabinet en Tweede Kamer over de 'Kleine Coöperatie'

Ook advies Raad voor Maatschappelijke Ontwikkeling dringt aan op faciliteren kleinschaligheid

Onderstaand staat de brief afgedrukt die het Landelijk Centrum Opbouwwerk naar aanleiding van de vakconferentie heeft gezonden aan een aantal bewindslieden en Tweede Kamer-leden met daarin een nadrukkelijk pleidooi voor de facilitering van eigenstandige, kleinschalige organisaties, waarvan de kleine coöperatie een duidelijke exponent is.

Min of meer gelijktijdig verschijnt het meest recente Advies van de Raad voor Maatschappelijke Ontwikkeling over de aanpak van zinloos geweld. De Raad bepleit betere analyse en vooral ook een preventieve benadering in plaats van gedurige reparatie- en repressie-policy op basis van incidenten. De RMO bepleit dat het kabinet kleinschalige organisaties gaat stimuleren, teneinde anonimiteit en onverschilligheid te doorbreken en verantwoordelijkheid aan te wakkeren.

De tekst

De Vakconferentie Opbouwwerk '98 stond in het teken van "Samenlevingsopbouw en Cooperatie". Dat klinkt vaag en open, maar de inzet van de conferentie was zeer precies van aard en kende als kernpunten de volgende noties:

- * al dan niet als 'vraaggestuurd' betiteld is sprake van een drastische toename van 'top-down'-sturing van beleid;
- * een optelsom daarvan daalt neer in de sociaal-economisch zwakke(re) buurten en wijken;
- * dat zijn veelal tevens de territoria waarbinnen (want waar anders) zich de vormgeving aan de inter- of multi-culturele samenleving - hoe dan ook - voltrekt;
- * 'weven aan samen-leven', zeker in dergelijk complexe, en onderbedeelde maatschappelijke situaties behoeft 'schering en inslag', dat wil zeggen 'top-down-trajecten', hoe efficiënt ook bedoeld, volstaan niet en kunnen ook contra-productief uitwerken;
- * 'weven aan samen-leven' vooronderstelt eerst en vooral ook dat 'horizontale werking' gestimuleerd wordt, dat kleine maatschappelijke groeiesels gehoord en gevoed worden, dat mensen, burgers in nieuwe formaties samen 'eigen kracht' kunnen ontwikkelen.

Dat is de reden geweest waarom het Landelijk Centrum Opbouwwerk voor dit concrete oogmerk de samenwerking gezocht heeft met de Rabobank Nederland - als coöperatieve organisatie - die haar 'wortels' heeft in de 'nood der tijden'.

Op een heel andere manier is die 'nood der tijden' in veel buurten, wijken, maar ook dorpen nu weer hevig aanwezig. En ook nu kan de (kleine) coöperatie als 'zelf-organisatievoertuig' essentieel van betekenis zijn.

Voor de ontwikkeling van werkelijke 'sociale cohesie', maar ook om minder afhankelijk te worden van de 'projecten'-efficiency van instanties en instellingen. Daarom was de Vakconferentie Opbouwwerk '98 in meerdere opzichten spannend, intrigerend:

- * met een Staatssecretaris die prikkelend uitsprak dat opbouwwerkers te zeer 'sociale managers' geworden zijn die te 'weinig vuile handen' maken in buurt en wijk;
  - * met in de (praktijk-)inleidingen concrete voorbeelden van die - overigens goeddeels ook door de 'nood der tijden' opgedrongen positie van de werkers;
  - * met een helder 'horizontaal' ontwikkelings- en werkperspectief in de vorm van de 'kleine coöperatie'.
- Daarmee is en wordt de coöperatie als 'vorm' niet heilig verklaard, maar hopelijk wel de ban gebroken dat de afhankelijkheid van het 'verticale perspectief' en van 'verkeerd getelde doelmatigheid' onontkoombaar zou zijn.

Het bieden van kansen aan 'samen, onderling' op het zogenoemde micro-niveau van buurt en wijk is een onderschatte waarde in een beleidsvorming die zich hardnekkig blijft concentreren op verticale trajecten. Daarom was de coöperatieve Rabobank Nederland een goede partner om het even opschuddend als ordinair besef weer voor ogen te krijgen dat het 'kleine, in vertrouwen samen maken' een horizontale grondslag is die volstrekt ten onrechte hardnekkig verwaarloosd wordt. Zeer onlangs bracht de Raad voor Maatschappelijke Ontwikkeling een Advies uit aan de regering over 'zinloos geweld'. Daarin hekelde de RMO de huidige incidenten-politiek en repressie- en reparatie-zucht. En meldt RMO-Voorzitter Greetje den Ouden-Dekkers (NRC-H 02-12): "Als Raad kiezen we voor preventie, willen we vooral structuren veranderen. Het kabinet moet kleinschalige organisaties stimuleren, zodat anonimiteit en onverschilligheid worden doorbroken en verantwoordelijkheid wordt aangewakkerd".

Juist ook in dat licht zend ik U bijgaand de publicatie over 'de kleine coöperatie' die de coöperatieve Rabobank Nederland en het Landelijk Centrum Opbouwwerk samen hebben gemaakt. Het is duidelijk dat het kleinschalig, horizontaal perspectief meer adhesie en kansen verdient dan een enkele conferentie en een boekje. Het verdient 'investering'.

Wanneer U, geadresseerde daar op Uw plaats, in Uw positie aan bij wilt dragen, gebeurt er meer dan tot nu toe mogelijk is, graag dus. (zie Conferentie Verslag vanaf p. 27) □

De Projectgroep Ontwikkeling Lokaal Preventief Jeugdbeleid (OLPJ) heeft zijn taken na drie jaar voltooid. De projectgroep presenteerde op 2 november jl. haar eindrapport. Uit onderzoek blijkt dat sinds de start van de projectgroep het aantal gemeenten met een jeugdbeleid is gestegen van 26 procent tot 63 procent. Daarnaast is ruim een kwart bezig met de ontwikkeling ervan. Reden genoeg om eens te gaan praten met mw. Louise Groenman, oud-tweede kamerlid voor D66, en in de afgelopen drie jaar voorzitter van de projectgroep OLPJ.

Volgens Louise Groenman moet je het jeugdbeleid benaderen vanuit vele invalshoeken. De gemeenten hebben de regie over het jeugdbeleid, zij moeten het 'maken'. Het doel van de projectgroep was voornamelijk om ervoor te zorgen dat gemeenten het jeugdbeleid niet slechts vanuit het overlast-probleem zouden benaderen. Jeugdbeleid is geen afgeleide van welk beleidsartikel dan ook, het is een eigenstandig beleidsterrein. De doelgroep bestaat uit jongeren van nul tot vijftientig jaar en de projectgroep heeft proberen te bevorderen dat gemeenten deze groep vanuit een positieve grondhouding benaderen. Voor de jongere kinderen bestaan er al een hoop voorzieningen zoals kinderopvang, gezondheidszorg en sportfaciliteiten. Voor de groep jongeren vanaf 14 jaar ontbreekt het vaak aan voorzieningen.

Een goed jeugdbeleid kent een aanbod voor alle leeftijdscategorieën, ook in de eigen wijk. Het buurtwerk kan hier veel te bieden hebben. Verder moet het jeugdbeleid vanuit algemene voorzieningen gestalte krijgen. Een belangrijk struikelblok om te komen tot een jeugdbeleid dat goed aansluit, is het gebrek aan contact met jongeren. In essentie geloof ik dat veel problemen van jongeren terug te voeren zijn op een

communicatieprobleem. Daar hebben wij in de afgelopen drie jaar aan gewerkt, om dat te veranderen. Inmiddels staat de jeugd op de agenda van het gemeentelijk beleid, de gemeente heeft de regierol en in die situatie is het meer dan wenselijk dat de jeugd ook zelf meepraat over het jeugdbeleid. In het verleden is veel bezuinigd op het jeugd- en jongerenwerk. Ik denk dat de huidige problemen met de jeugd voor een belangrijk deel terug te voeren zijn op het ontbreken van dit soort voorzieningen. De provinciale steunfuncties kunnen er bij helpen om gemeenten goede projecten te laten opstarten. Een aantal provinciale steunfuncties heeft ook een aanbod op dit soort preventieve voorzieningen. Maar de provinciale taken liggen vooral op het gebied van de jeugdzorg, dat is niet hetzelfde als preventie. In die gemeenten waar klachten bestaan over jeugd vandalisme valt dat vaak te wijten aan het gebrek aan voorzieningen die goed aansluiten.

De Brede School

Ik denk dat de Brede School, of Vensterschool een goede invalshoek is voor het brede jeugdbeleid. De Brede School bevordert het contact en de samenwerking tussen verschillende professionele disciplines. Dat hebben we nodig. In het algemeen blijkt dat de verkokering binnen het gemeentelijk apparaat en in het instellingenveld het grootste probleem vormt om tot een goed jeugdbeleid te komen. Belangrijkste oorzaak van verkokering en tevens begeleidend symptoom is het gegeven dat er niet (voldoende) met de gebruikers van voorzieningen wordt gepraat. Als beleidsmaker moet je een doel stellen, hierop een visie ontwikkelen in samenspraak met voorzieningen en dat zo snel mogelijk met de doelgroep doorspreken. Als je nu begint op volwaardige wijze met jongeren te communiceren, kweek je volwassenen die

met het bestuur uit de voeten kunnen. In die zin is participatie- bevordering bij jongeren immens belangrijk, het is een leerschool voor de toekomst.

Vlak voor de verkiezingen hebben wij een Tussenadvies uitgebracht en bediscussieerd met jongeren zelf. Zij erkenden dat zij zelf ook aanleiding geven tot negatieve beeldvorming, maar stelden dat ze ook nergens over mee mogen praten, dat nooit om hun mening wordt gevraagd en er eigenlijk geen plaats voor hen is, figuurlijk en letterlijk. Dit is ook een kwestie van ruimtelijke ordening, natuurlijk. Het is in vele gemeenten onmogelijk om wijkgewijze voorzieningen te bouwen of aan te leggen, domweg omdat de ruimte 'ingepland' is en er geen ruimte 'over' is die zou kunnen worden gebruikt voor nieuwe dingen. Als belangrijkste oorzaken voor de tekortkomingen van het jeugdbeleid zie ik vooral het numerieke overwicht van ouderen in de samenleving die daardoor een belangrijk, veelal jeugd onvriendelijk stempel drukken op tal van besluiten. Ook de zojuist genoemde ruimtebeperking is mijns inziens zeer belangrijk. Zolang wij het belangrijker vinden om steeds meer ruimte voor auto's te gebruiken in onze wijken, komt de jeugd er bekaaid af. Dit maakt dat het klimaat in onze samenleving niet erg jeugd vriendelijk is.

Samenlevingsopbouw

Ik zie een sterke samenhang tussen preventief jeugdbeleid en samenlevingsopbouw, via het Sociale Vernieuwings-, Bestuurlijke Vernieuwings- en Grote Stedenbeleid en programma's gericht op criminaliteitspreventie. Het jeugdbeleid kan immers niet slagen zonder verbanden met (alle) andere beleidsterreinen. Belangrijk is het ook om contact te houden met de wijken. Voorzieningen moeten immers steeds weer worden aangepast aan de ontwikkeling van de wijkbevolking. Als er meer jeugd in een

Jeugdbeleid kan niet s

wijk woont dan in de jaren ervoor, vraagt dit om een herziening van de aanwezige voorzieningen. Wijkbeheer is hiervoor een goed instrument, het betekent immers voortdurend contact tussen bestuur en bewoners in een gegeven wijk. Verder geloof ik dat voorzieningen moeten worden gebundeld, daarbij is de politie een belangrijke partner. Of er ook speciale voorzieningen voor allochtone jongeren moeten komen, weet ik niet. Ik denk dat het voldoende is als zij onderdeel zijn van het algemene communicatiebeleid. Oorzaak van de problemen is immers het gebrek aan communicatie, niet dat het extra moeilijk zou zijn om met allochtone jongeren te communiceren. Van Boxtel heeft ook gezegd dat meer ouders van allochtone jongeren bij de school en het wijkgebeuren moeten worden betrokken. En dan spreken we ook over 'de school' en 'de wijk' in het algemeen.

Ik denk dat het opbouwwerk ook anders te werk moet gaan dan vroeger. Het moet meer aan vrijwilligers overlaten. De inzet van bepaalde vrijwilligers kan cruciaal zijn voor het welslagen van een project. Ook het gemeentebestuur moet meer creativiteit aan de dag leggen ten aanzien van de realisering van beoogde doelstellingen. In de praktijk bestaan er tegenwoordig vaak te veel regels, dit smoort ook vele goede initiatieven van onderop. Voor mij blijft het hoofdpunt dat er meer met jongeren zelf moet worden gepraat, niet voor hen of over hen, maar met hen. Dit vormt een uiterst belangrijke leerschool voor de volwassenen van later.

In het gemeentebestuur moet er een coördinerend wethouder zijn die de inspanningen op de verschillende terreinen van het bestuur kan aanspreken op het jeugdbeleid-gehalte. Het moet vanzelfsprekend worden dat bij alle beleid wordt nagedacht over de belangen van jongeren. Dit geldt overigens ook voor de particuliere sector. Laatst hoorde ik van een discussie over en met jeugd in het kader van de jubileum-viering van de Rabobank. Eén van de aanwezige jongeren vroeg waarom je altijd minimaal f25,- moet pinnen bij een geldautomaat. Nooit minder, maar altijd minimaal f25,-. De druk om die f25,- dan ook maar op te maken bij het stappen is groot, en dat is misschien een reden dat er teveel gedronken wordt. Dit zijn typisch van die dingen waar nooit

iemand bij stil staat, maar die voor jongeren kennelijk spelen. Waarom ik me met jongerenbeleid bezig heb gehouden, de afgelopen drie jaar? Omdat ik dat van groot, wezenlijk belang acht voor de samenleving in de toekomst. Ik beschouw het als sociaal investeren in de toekomst.

□

Lokaal preventief jeugdbeleid

Deze publicaties zijn verkrijgbaar bij het informatiecentrum van de Nederlandse Vereniging van Gemeenten, tel.: 070- 346 02 60

***De gemeente als regisseur**

Een bestuurskundige analyse van de regierol van de gemeente bij de ontwikkeling en uitvoering van lokaal jeugdbeleid

***Eindrapport van de projectgroep OLPJ**

Resultaten ten aanzien van de ontwikkeling van lokaal jeugdbeleid en mening van jeugdigen over de centrale thema's

verbindingen

agen zonder

Sport, buurt en sociale integratie

Willem van Schelven overhandigde op 7 december het verslag van de conferentie "Sport, buurt en sociale integratie" aan de staatssecretaris voor Sport, mevrouw Margo Vliegthart. Het verslag bevat de integrale weergave van de landelijke conferentie die in het voorjaar van dit jaar door de Landelijke Organisatie Sport en Bewegingsstimulering (LOSB) en LCO in samenwerking met de gemeente Rotterdam werd georganiseerd. Het verslag is voor fl. 22,50 (incl. porto) te bestellen bij onderstaande adressen.

LOSB,
tel. 0343-444066/fax 0343-442478.
Contactpersoon is Willem van Schelven.

LCO,
tel. 038-4232112/fax 038-4230714.
Contactpersoon is Kees Stuurup.

Een band voor het leven

Sociale cohesie als opvoedingsvraagstuk

Ruim een jaar geleden stelde Jo Ritzen dat 'het onderwijs het aangewezen en enige bastion is om tegendruk te geven aan ontwikkelingen die kunnen leiden tot versnippering, ongelijkheid en conflicten.' Het tijdschrift 'Vernieuwing' nam de uitdaging aan daar eens een themanummer aan te wijden. Want Ritzen's uitspraak riep nogal wat vragen op. Hoezo is het onderwijs het 'enige bastion'? Is het onderwijs dan niet ook onderdeel en medeproducent van de geproblematiseerde maatschappelijke scheidingen? En waar blijven de pedagogen en onderwijskundigen in de discussies over sociale cohesie. Tot nog toe lieten vooral opbouwwerkers, sociologen en politici van zich horen. De redactie van Vernieuwing besloot daarom een themanummer te maken waarin sociale cohesie wordt beschouwd als opvoedingsvraagstuk. En dan wordt sociale cohesie een zaak van allen: van pedagogen, opbouwwerkers, politici en buurtbewoners.

In dit extra dikke nummer van Vernieuwing besteedt Joop Teunissen aandacht aan de vraag hoe scholen weerstand kunnen bieden aan de etnische hiërarchie, die ook elders in de samenleving heerst. Paul Ruis beschrijft hoe witte ouders in Zaanstad worden gestimuleerd hun kinderen naar een school in de eigen wijk te sturen, ongeacht de kleur van die school.

Sport wordt vaak gezien als dé remedie tegen etnische scheidingen. Voor Vernieuwing bezocht Marieke Senders daarom een voetbalclub in de witte, Rotterdamse wijk Hillegersberg waar allochtone kinderen uit Het Oude Noorden een balletje trappen. Verder dan de wedstrijd gaat de integratie echter niet. Jan Willem Duyvendak, André Krouwel, Nanne Boonstra en Ronald Kraaijkamp laten zien dat sport geen goed middel is om de cohesie tussen groepen te bevorderen. Velen sluiten zich immers juist bij een bepaalde sportclub aan om onder 'soortgenoten' te zijn. □

Om een band aan te gaan met andere mensen of met mede-buurtbewoners is vaak niet meer nodig dan een beetje initiatief en inlevingsvermogen. Dat laten de Opzoomeracties in Rotterdam zien. Maar ook de verhalen van twee Rotterdammers, die Joke van der Zwaard optekende. Zij zetten zich in voor mensen met wie zij zich verwant voelen: dat maakt hun eigen leven rijker, maar ook dan van degenen voor wie zij bijvoorbeeld een middag of een vakantiecamp organiseren.

Het themanummer 'Een band voor het leven' is het november/decembernummer van vernieuwing (jaargang 57, nummer 9/10). Het is 48 pagina's dik, kost f 12,50 en is verkrijgbaar bij Uitgeverij Van Gorcum, Antwoordnummer 3, 9400 VB Assen. Telefoon 0592-379555, fax 0592-379552.

Foto: Guus Dubbeldam

Integratie door sport?

Een onderzoek naar gemengde en ongemengde sportbeoefening van allochtonen en autochtonen

In de Rotterdamse politiek, in de media en bij andere betrokkenen bij sport en sportbeleid bestaat een zekere verontrusting over het fenomeen van witte en zwarte sportclubs en van witte en zwarte sportgroepjes op pleinen in buurten en wijken. Er lijkt in Rotterdam een tamelijk breed gedragen opvatting -of misschien moeten we zeggen: gevoel- te bestaan dat het niet goed is dat mensen van verschillende etnische achtergronden apart, gescheiden van elkaar, sporten.

brood: Waarschijnlijk is dit ongemakkelijke gevoel een van de redenen waarom het Rotterdamse gemeentebestuur in 1997 instemde met het voorstel de Leerstoel 'Wetenschappelijke grondslagen van het opbouwwerk' onderzoek te laten doen naar de ontwikkelingen in gemengd, dan wel gescheiden sporten. Dit project werd uitgebreid toen het Ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport bereid bleek een beknopte versie van het onderzoek ook te laten plaatsvinden in Eindhoven, Arnhem en Den Haag.

In Rotterdam en de drie andere door ons onderzochte steden (Den Haag, Eindhoven en Arnhem) is het bevorderen van de sociale integratie een belangrijk politiek issue. Ook de landelijke politiek heeft sociale integratie hoog op de agenda staan. Was in het verleden het onderwerp 'sociale integratie' nauwelijks een onderwerp in de sportpraktijk, de laatste tijd is dat wel anders! Met name in het sportbuurtwerk en de verenigingssport komt er steeds meer aandacht voor deze kwestie. Binnen het sportbuurt- en sportstimuleringswerk is het bevorderen van de sociale integratie steeds vaker een belangrijk onderdeel van beleid. Vanuit een integrale aanpak wil men (zowel gemeenten als sociaal -en sportwerkers) sport inzetten als middel om maatschappelijke problemen tegen te gaan of zelfs op te lossen. Zo wil men via de sport de maatschappelijke participatie bevorderen, vandalisme en criminaliteit bestrijden, aan gezondheidsbevordering doen en werkgelegenheid creëren. Het onderzoek beoogt vijf onderzoeksvragen te beantwoorden en sluit af met heldere conclusies. Ook worden vele aanbevelin-

gen gegeven ten aanzien van het gemeentelijk beleid, de sociale- en sportsector en de sportverenigingen en sportclubs. Volgens de onderzoekers is het rapport ook van belang omdat er baanbrekend werk is verricht in het (her)definiëren van allerlei begrippen die als theoretische kader worden gebruikt.

De conclusie die er het meest uitspringt is wel dat gemengd sporten niet altijd automatisch het gewenste sociale effect sorteert. Vele sportbeoefenaren sporten om het sporten zelf. Weer andere sporters hebben duidelijk ook sociale motieven, maar geven daarbij de voorkeur aan een niet al te divers samengesteld gezelschap. Kortom, het is een moeilijk onderwerp, waarbij het niet mogelijk is om 'in drie woorden' samen te vatten wat gemeenten en andere professionals 'moeten doen' om mensen te laten sporten en ook nog eens allerlei etnische bepaalde barrières weg te nemen. Hieruit blijkt wel dat dit onderzoek duidelijk in een behoefte voorziet. Volgens de gemeente Rotterdam speelt het onderzoeksrapport "een belangrijke rol bij het ontwikkelen van beleid op het gebied van sport en integratie. Dit beleid wordt ontwikkeld in nauwe samenwerking met sportverenigingen, deelgemeenten, gemeentelijke diensten en het (sport)buurtwerk." (Citaat uit de aanbiedingsbrief.)

Integratie door sport? Jan Willem Duyvendak, André Krouwel, Ronald Kraaijkamp en Nanne Boonstra. Rotterdam, 1998.

(Het boek is tegen kostprijs te bestellen bij: de Gemeente Rotterdam, telefoonnr. 010-4173835.)

□

"Ik hecht aan het bestaan van actieve bewoners-organisaties"

'maidenspeech' van Van Boxtel op LSA-dag

Op 28 november jl. vond de Landelijke Bewonersdag van het Landelijk Samenwerkingsverband Achterstandsgebieden (LSA) plaats in Utrecht. Op deze manifestatie trof men als vanouds vele stands met informatie over leefbaarheids- en andere in het kader van het GSB ontwikkelde projecten aan. Tussen de bedrijven door vonden er nog een aantal discussiebijeenkomsten plaats met bewoners over specifieke onderwerpen. De dag werd geopend met de 'Maidenspeech' van minister Roger van Boxtel, die uiteraard niet ontbrak.

In zijn betoog getiteld 'Wonen in een complete stad' schetste Van Boxtel de ontwikkeling van de Nederlandse steden in historisch perspectief om vervolgens aan te lande bij de probleemstelling:

"Mijn verhaal gaat over onze grote steden en over hun belang voor Nederland en Europa. Onze steden mogen heel verschillend zijn, ze zijn wel essentieel voor onze economie en voor ons sociale en culturele leven. Mijn verhaal gaat over de problemen waar onze steden mee te maken hebben, over de bedreigingen van de grootstedelijke cultuur. Maar vooral over wat we kunnen doen om het tij te keren, over de mogelijkheden en kansen om onze steden weer compleet te maken.

Het eigene en aantrekkelijke van een stad is haar doorleefdheid, een samenleving die op geen enkele kunstmatige manier is op te roepen. Een complete stad is een stad in balans, zonder werkelijke of denkbeeldige barrières tussen groepen inwoners. Alle inwoners moeten er grenzeloos kunnen genieten van het centrum, van de cultuur, van sportvoorzieningen, van alles wat een stad kan bieden. Dat is een complete stad, een stad waar je goed woont, waar mensen goed met elkaar omgaan. Een complete stad is een vitale leefomgeving, een netwerk van mensen, jong en oud, bedrijven, organisaties en maatschappelijke verbanden, in welke wijk of buurt ze ook wonen. Alleen zo kunnen stedelingen trots zijn op hun stad. Natuurlijk zijn er binnen één stad verschillen tussen stadsdelen, wijken en buurten. Maar dat is van alle tijden. Het gevaar schuilt echter in het isolement van mensen en stadsdelen. Onherstelbare afzondering van bepaalde wijken en bewoners dreigt. De positie

van de steden in Nederland is in tientallen jaren in veel opzichten drastisch veranderd. De steden zijn uit balans geraakt. Ze zijn incompleet geworden."

"Toch zijn een aantal resultaten van vier jaar Grotestedenbeleid hoopgevend: een daling van de werkloosheid, een forse groei van het midden- en kleinbedrijf en een bescheiden toename van de veiligheid. Toch is de inspanning van het vorige kabinet nog niet genoeg geweest, in elk geval nog te kort en nog teveel op onderdelen. Ook de grote steden zelf dringen er op aan het beleid nog krachtiger voort te zetten.

Wat moet er dan gebeuren? Hoe kan de stad weer in balans komen?

De steden zullen moeten vaststellen wat hun inwoners willen, ze moeten formuleren wie straks hun inwoners zullen zijn. Wil je als stad alleen aantrekkelijk zijn voor alleenstaanden of wil je ook gezinnen met kinderen in de stad houden? Met andere woorden, steden moeten hun eigen karakter bepalen. (...)

Het gaat in het kort om het herstel van de vitale, lokale gemeenschap, het tegengaan van maatschappelijke en economische uitsluiting, het vergroten van de leefbaarheid, zelfredzaamheid en weerbaarheid. Dat vraagt om een aanpak die maatwerk de ruimte geeft: de ene wijk is de andere niet. Versterking van de eigen, gemeentelijke regie is gewenst. Complete steden vragen om compleet, dus samenhangend beleid. Zowel horizontaal, op stadsniveau tussen bewoners, bestuur en bedrijfsleven, als verticaal: tussen rijk, stadsbestuurders en hun bewoners. Dat is ook de basis van het Grotestedenbeleid de komende jaren: een integrale, functionele en probleemgerichte aanpak, met ruimte voor niet alledaagse oplossingen en nieuwe samenwerkingsverbanden."

Van Boxtel benadrukte zoals zijn voorganger Jacob Kohnstamm dat ook bij voortduring deed, dat gemeenten de regie hebben over het proces. De gemeenten formuleren de doelen in termen van werk, scholing, veiligheid en leefbaarheid en sluiten contracten met bedrijfsleven, bewoners en maatschappelijke instellingen.

"Het rijk is voorwaardenscheppend. Dat betekent ook: niet zomaar zakken met geld

Minister van Boxtel foto: Hans Haubrich

uitdelen, maar alleen middelen toekennen op basis van gedegen onderzoek, het kritisch beoordelen van de stedelijke ontwikkelingsplannen, van de samenhang van de voorgestelde plannen. Er op letten dat de steden niet weggelaten met iets wat op samenhang lijkt, maar het niet is, met tijdelijke projectgroepen die de dood in de pot zijn voor een gestructureerde aanpak. Kortom: geen cent de deur uit zonder dat ik er van overtuigd ben dat het gaat om een gestructureerde, samenhangende, gebiedsgerichte aanpak van de problemen op basis van plannen die zijn ontwikkeld met de inwoners, met de bedrijven en met andere maatschappelijke partners. In de zogenoemde doorstartconvenanten die nog voor de jaarwisseling worden gesloten met de 25 grootste steden zal vooral veel aandacht worden besteed aan deze inhoudelijke en procedurele ijkpunten."

Van Boxtel besloot zijn betoog met enige woorden omtrent de rol die hij voor het LSA weggelegd achtte in het Grotestedenbeleid: "Voor het LSA, waar we vandaag te gast zijn, betekent dit dat u zich moet bezinnen op de rol die u wilt spelen in deze nieuwe coalities, hoe u een rol kunt spelen bij de bewonersdeelname in het Grotestedenbeleid. Ik hecht aan het bestaan van actieve bewonersorganisaties, organisaties die een afspiegeling zijn van de wijk die ze vertegenwoordigen. Organisaties van mensen die hart hebben voor hun leefomgeving, die bereid zijn steeds iets extra's te doen. Ik vind het belangrijk dat alle bewoners vertegenwoordigd zijn, zich vertegenwoordigd voelen. Dat vraagt om een voortdurende inspanning om ook nieuwkomers, en al langer aanwezige allochtonen bij de wijkorganisaties te betrekken."

DE KLEINE COÖPERATIE

VERTROUWEN IN EIGEN KRACHT

DE KLEINE COÖPERATIE

Geen wondermiddel, maar wel een deugdelijk organisatie-vehikel waarin de (sociaal-)economische en solidariteits-component van zelfwerkzame burger- en bewoners-initiatieven gestalte kunnen krijgen. Tijdens de presentatie van de publicatie op de Vakconferentie Opbouwwerk '98 prees Wim Meijer, voorzitter van de Raad van Beheer van de Rabobank Nederland auteur Peter W. Voogt, omdat deze de essenties van de kleine coöperatie in dit boekwerkje zo helder en concreet beschreven heeft.

Het boekje is een coproductie van de (jubilerende) Rabobank Nederland en het Landelijk Centrum Opbouwwerk. Oogmerk is door deze publicatie en

andere initiatieven de opbouwwerk-praktijk te stimuleren de mogelijkheden van de kleine coöperatie waar nuttig toe te passen.

Omdat in sommige gevallen andere rechtsvormen de voorkeur verdienen, is in het boekje ook een vergelijkend overzicht daarvan opgenomen.

De publicatie (44 blz.) is telefonisch of per fax te bestellen bij:

*het Landelijk Centrum Opbouwwerk
(070 3804431 tel. of 070 3809973 fax) en
is kostenloos. Wel wordt Fl. 5.-
administratie- en portokosten in rekening
gebracht.*

□

en

Met Stad en Land biedt MO/Samenlevingsopbouw een rubriek waarin de lezer geïnformeerd wordt over samenlevingsopbouw-relevant nieuwsfeiten uit met name de regionale en plaatselijke (dagblad-)pers. Attendingen voor deze rubriek zijn welkom: stuur het betreffende (kranten-)knipsel onder vermelding van de naam van het blad en de datum in aan de redactie van MO/Samenlevingsopbouw, Prinsegracht 51, 2512 EX Den Haag, of zet het op de fax:070-3809973.

Burenruzie

In Almere vormt Burenruzie steeds vaker het motief om te verkassen. Uit een onderzoek van de gemeente Almere blijkt dat vorig jaar meer dan 250 huishoudens de stad de rug toekeerden na een hoog opgelopen conflict in de buurt. Volgens een bericht in **De Telegraaf** (22-9-'98) verhuisde het dubbele aantal binnen de gemeente. Daarnaast loopt een veelvoud met verhuisplannen rond. Deze ontwikkeling wordt bevestigd door makelaars en woningcorporaties. Het bureau Buurtbemiddeling Almere, dat sinds een jaar bij burenruzies bemiddelt, maakt inmiddels overuren. De vraag is inmiddels zo groot dat een nieuwe groep van 15 vrijwilligers moet worden opgeleid tot bemiddelaar. De afgelopen periode werd 80 keer een beroep gedaan op deze organisatie. In de meeste gevallen lukte het de ruziënde partijen weer om de tafel te krijgen, waarbij met succes bemiddeld werd. De meest voorkomende klachten betreffen lawaai, huisdieren en pesterijen. Het project Buurtbemiddeling wordt gesteund door de politie, woningcorporaties en buurt- en maatschappelijk werk.

Fiasco

De gratis voordeelpas voor minima en ouderen in Heerenveen is een fiasco geworden, aldus meldt de **Leeuwarder Courant** (3-10-1998). De kosten rijzen de pan uit en het doel - arme mensen financieel helpen deel te nemen aan activiteiten - wordt niet gehaald. Ruim een jaar na de introductie van de HeerenveenPas willen burgemeester en wethouders er daarom alweer mee stoppen. Dat is ook het advies van de cliëntenraad. Ruim achtduizend mini-

ma en ouderen in de gemeente kregen de HeerenveenPas april vorig jaar gratis toegestuurd. De pas verving een geld-terug-regeling die deels het lidmaatschap van een sportclub, bibliotheek of het zwemabonnement vergoedde aan mensen met een krappe beurs. Daarnaast bood de pas kortingen bij middenstanders in de gemeente. Na een jaar blijkt dat vrijwel niemand de doelgroep door de pas ergens lid van geworden is. Ook zonder een vergoeding waren minima wel gaan voetballen of zwemen, zo blijkt uit een evaluatie-onderzoek van het centrum voor beleid en arbeid in Groningen. "De pas sorteert weinig effect om de maatschappelijke participatie te bevorderen," aldus het college. De kosten van de pas vallen fiks tegen. Er is nu al dik f 100.000,- meer nodig dan de f 140.000,- die de gemeente aanvankelijk uittrok. Vooral de uitvoeringskosten, pasuitgifte en publiciteit hakken erin: f 134.000,-. De kosten lopen nog verder op omdat steeds meer mensen gebruik maken van de aantrekkelijke geld-terug-regeling. Vroeger konden alleen de echte minima hier aanspraak op maken. "Een deel van het geld voor minima komt ten goede aan mensen met een hoger inkomen," concludeert het evaluatieonderzoek. De kans op oneigenlijk gebruik is groot. Bijna 40 procent van de pashouders heeft er gezien hun inkomen geen recht op. De pas werk kosteloos aan alle ouderen toegestuurd. Wie meer dan f 2100,- per maand verdiende werd vriendelijk verzocht de pas terug te sturen. Slechts 47 Heerenveners, die buiten de doelgroep vallen, kochten de pas voor f 25,-.

Houdbaarheidsdatum

Levensmiddelen waarvan de houdbaarheidsdatum is verstreken verdwijnen in de container. Zonde, vindt Kor Wijmenga, veel armen zouden er blij mee zijn. Zijn initiatief trok de aandacht van de media. De **Leeuwarder Courant** (27-10-1998) komt met een achtergrondverhaal over de stichting De Barmhartige Samaritaan. Wijmenga is al geruime tijd uitkeringsgerechtigde en heeft moeite de eindjes aan elkaar te knopen. Tijdens het boodschappen doen ziet hij dat een partij goederen uit de schappen wordt gehaald. De reden: de houdbaarheidsdatum is verstreken. De winkelier vertelt hem dat de spullen vernietigd worden. Zonde, denkt Kort, dat spul bederft heus niet van de ene op de andere dag. Op een avond bespreekt hij het voorval met zijn vrienden Hans Irmischer en Wil Veltman. Nog diezelfde avond wordt het besluit genomen de stichting de Barmhartige Samaritaan op te richten. De stichting stelt zich ten doel levensmiddelen "die niet meer voldoen aan de eisen van de kritische welvaartsmaatschappij," beschikbaar te stellen aan minderbedeelden. Mondjesmaat zocht de stichting tot dusver de publiciteit. Desalniettemin hebben zeven-tig mensen om hulp verzocht. Wil Veltman vindt dat heel moedig van deze mensen. "Velen durven niet uit te komen voor feit dat ze in armoede leven. Maar waarom niet? Niemand heeft er voor gekozen om in armoede te leven. Scheiding, ziekte, ouderdom, er zijn zoveel redenen waardoor je er mee te maken kan krijgen. Als je je passief opstelt blijft alles bij hetzelfde. Wie voor zijn

armoede uit durft te komen heeft veel meer mogelijkheden om er iets aan te doen." Wijmenga denkt dat het succes van de Barmhartige Samaritaan ligt in het feit dat lotgenoten elkaar helpen. "Dat is toch wat anders dan dat professionele hulpverleners zich met je bemoeien. Daarbij heb je toch vaak iets van: je zult het allemaal best goed bedoelen, maar onze ellende is jouw dikbelegde boterham."

Sloopboodschap

Gemeenten en volkshuisvesters moeten huurders van te slopen woningen onbewimpeld durven zeggen dat zij hen dwingen te verhuizen. Er omheen praten is het slechtste dat bestuurders kunnen doen. Dit betoogde onlangs projectmanager Marcel Tankink, wiens Groningse werkgever KAW Advies onder meer in Leeuwarden betrokken is bij de herstructurering van naoorlogse wijken. Volgens de **Leeuwarder Courant** (17-09-1998) sprak Tankink bij die gelegenheid in Zwolle, waar ambtenaren, adviseurs, burgers en corporatiepersoneel een discussiemiddag wijdden aan de communicatie rond het slopen van woningen. Overal in het land gaat het fout, blijkt uit de ervaringen van de afgelopen maanden. Tijdens buurtavonden ontsteken huurders vrijwel steeds in grote woede, als ze geconfronteerd worden met hun gedwongen vertrek.

Tankink vindt de commotie begrijpelijk. "Vroeger met de stadsvernieuwing, hadden we een goede boodschap: er zouden betere huizen komen tegen betaalbare huren. Nu, met de herstructurering, hebben we een slechte boodschap: Uw woning wordt gesloopt, want er zijn te veel huurhuizen. Er komen nieuwe koopwoningen voor in de plaats, maar niet voor u."

Die laatste boodschap is zo pijnlijk, dat bestuurders hem maar kwalijk over de lippen krijgen. "Dus zeggen we andere dingen. Wij leggen uit waarom herstructurering nodig is, terwijl zij vooral willen weten wanneer hun huis tegen de vlakke gaat en waar ze dan naar toe moeten."

"Herstructurering komt niet voort uit de behoefte van de wijkbewoners," onderstreepte Arie Moerman, directeur van woonstichting Gruno in Groningen. "Het is economische noodzaak voor de corporaties. Het is logisch dat bewoners voor hun eigen belang opkomen en willen onderhandelen."

Mooi Zo, Goed Zo

Het project Mooi Zo, Goed Zo werd na drie jaar op 1 november afgesloten in Vlissingen en Middelburg. De **Provinciaal Zeeuwse Courant** (6-10-1998) maakte melding van de successen van dit project. Het doel was een bijdrage te leve-

ren aan de leefbaarheid van vlissingen en Middelburg, door bewoners te stimuleren hun eigen wijk op te knappen. In Oost-Souburg is met medewerking van het project deze zomer een speeltuin geopend en in Middelburg zijn onder meer twee speelveldjes opnieuw ingericht.

Op initiatief van Adviesgroep P20 in Vlissingen en de Stichting Sociaal Cultureel Werk Middelburg (SKWM) is Mooi Zo, Goed Zo in november '95 in het Stadsgewest Vlissingen/Middelburg in gang gezet. In het stadsgewest werden 37 projectaanvragen ingediend, waarvan er dertig zijn gerealiseerd. Het tot stand brengen van tien projecten per jaar, één van de doelen van het project, is hiermee bereikt. Een ander streven was om contacten te leggen tussen het bedrijfsleven en bewonersinitiatieven. Dat verliep niet altijd even soepel en drie jaar Mooi Zo, Goed Zo is niet voldoende gebleken om structureel tot samenwerking te komen met het bedrijfsleven.

In verschillende Vlissingse wijken zijn de afgelopen drie jaar met behulp van het project buurtcomités opgericht, die onder meer nieuwe bewoners welkom heten. In andere wijken zijn schoonmaakacties georganiseerd en in Sint Laurens is met hulp van Mooi Zo, Goed Zo geld ingezameld om een buurthuis in te richten.

Voorkoming Uitzetting

Het Project Voorkoming Huisuitzetting is in een cruciale fase beland, zo meldt de **Twentsche Courant** (29-9-1998). Op 12 november moeten vertegenwoordigers van de instellingen die meewerken aan dit project hun handtekening zetten onder een nieuw convenant. Een overeenkomst die ertoe moet leiden dat probleemhuurders eerder aangemeld kunnen worden voor het project.

Ondertussen wordt naarstig gezocht naar een alternatieve financiering. Daarbij wordt volgens projectcoördinator T. Algra nadrukkelijk gekeken naar de gemeente en de woningbouwcorporaties. Algra: "Het project wordt nu betaald met sociale vernieuwingsgelden. Maar dat loopt binnenkort ten einde. We hopen de financiering rond te krijgen voor januari; anders heeft het convenant wel een hele korte looptijd. Het lijkt me voor de hand liggend dat de gemeente en de corporaties, de instanties die het meeste voordeel hebben bij dit project, naar rato een bijdrage leveren." Het project werd vorig jaar opgestart met de bedoeling te voorkomen dat lastige huurders door hun woningbouwcorporatie op straat werden gezet. Behalve de zeven corporaties zijn ook hulpverleningsinstanties als het CAD, RIAGG, de thuiszorg en het maatschappelijk

werk bij het project betrokken. In totaal zegden 23 instellingen hun medewerking toe. Omdat het project goed draaide, werd begin dit jaar besloten om de looptijd met minimaal één jaar te verlengen. Wel heeft de praktijk volgens Algra aangetoond, dat enige aanpassingen niet verkeerd zouden zijn: "Dat betreft met name mijn rol. In eerste instantie had ik een pure doorverwijs-functie. Op die manier wordt snel duidelijk wat er aan de hand is, maar die opzet bleek niet helemaal te werken. Het is prettiger om wat meer contact met de mensen te hebben. In principe ga ik nu ook naar ze toe. Dan weten we ook sneller of de mensen mee willen werken of niet." Ook is afgesproken dat de doelgroep van het project wat verruimd zal worden. Niet alleen huurders die veel overlast veroorzaken kunnen door de corporaties worden aangemeld, maar ook huurders die anderszins in de problemen zijn geraakt komen straks in aanmerking. Die verruiming heeft volgens de betrokkenen met name een preventief karakter.

Huisuitzetting

Bewoners van huurhuizen die zich schuldig maken aan racisme en discriminatie zullen voortaan voor straf uit hun huis worden gezet. Volgens het **Algemeen Dagblad** (26-9-1998) willen de burgemeesters van Den Bosch en zes omliggende gemeenten met dit lik-op-stuk-beleid een einde maken aan de reeks racistische incidenten die de afgelopen maanden in Oost-Brabant hebben plaatsgevonden. De burgemeesters roepen andere gemeenten in ons land op ook concrete strafmaatregelen te nemen tegen mensen die zich schuldig maken aan racisme.

In Vlijmen werd onlangs een Afghaans gezin zo ernstig bedreigd en mishandeld door de burens dat het elders zijn toevlucht zocht. In Den Bosch verjoegen buurtgenoten enkele maanden geleden een Somalisch gezin en in Oss werden afgelopen week openbare gebouwen beklad met racistische leuzen. Burgemeester G. de Graaf van Vught: "Wij willen onze bewoners heel duidelijk laten weten dat wij racisme en discriminatie verwerpelijk en onacceptabel vinden. We hopen dat ze nu wel twee keer nadenken voordat ze over de schreef gaan. Ze zijn gewaarschuwd."

Woonwagengewoners

Het Katholiek Centrum voor Welzijnsbehartiging (KCW) wil met een proefproject in woonwagencentrum Zevenkamp in Prins Alexander een begin maken met het gemeentelijk 'normaliseringsbeleid' voor wagenbewoners. Dat

beleid streeft naar spreiding over kleinere centra en het afschaffen van apart welzijnswerk voor woonwagenbewoners. Het moet uiteindelijk leiden tot betere integratie van woonwagenbewoners. Volgens het **Rotterdams Dagblad** (23-9-1998) wordt met de afschaffing van de Woonwagenwet een eind gemaakt aan de uitzonderingspositie van woonwagenbewoners. De overheid vindt dat ze als 'gewone' burgers door het leven moeten gaan. Dat betekent dat gemeente geen uitbreiding van de huidige 118 standplaatsen. Deze plaatsen zijn verdeeld over zeven centra, waar in totaal driehonderd mensen wonen. In de nota 'Nog langer in de marge verkeren', waar de gemeenteraad zich dit najaar over buigt, wordt normalisatie noodzakelijk geacht om ghettovorming te voorkomen. Dat heeft volgens G.J. Zwiers van de Stedebouw + Volkshuisvesting verder niets te maken met een aversie tegen deze bijzondere woonvorm. "Er is geen sprake van een crisissituatie, maar de gemeente is er niet gelukkig mee," zei hij gisteren tijdens een studiemiddag van het KCW over de voorgenomen normalisering van het woonwagenwerk. "Het probleem is dat het duur is. Veel kosten worden afgewenteld op de overheid. De gemeente wil dan ook dat de woonwagenbewoners de kosten zelf gaan dragen. In uitzonderlijke situaties kan ze sturen met subsidies."

Een mogelijkheid, naast deconcentratie, is de verhuur van woonwagens overdragen aan woningbouwcorporaties. Nu worden wagens binnen de familie overgedragen. Het project in Zevenkamp moet een aanzet zijn om de dertien gezinnen die hier in een woonwagen wonen uit hun isolement te halen. Verder zouden de bewoners betrokken moeten worden bij het bewonersplatform over de Vinex-locatie Nesseland, een gebied waar woningbouw op grote schaal is gepland.

Tijdens de studiemiddag ging het vooral om de vraag of er na de afschaffing van de Woonwagenwet nog een rol is weggelegd voor het aparte welzijnswerk voor woonwagenbewoners. In de praktijk betekent het beleid dat er geen aparte ondersteuning meer is voor bijzondere groepen.

Volgens het KCW heeft het beleid dan ook twee gezichten. Enerzijds leidt het tot de erkenning dat woonwagenbewoners normale burgers zijn, anderzijds biedt het aparte welzijnswerk deze mensen een stukje bescherming.

In 's-Gravendeel maakt hangjeugd een wijk onveilig. Volgens **de Dordtenaar** (24-9-1998) zijn er in plan West/Bonaventura elf plaatsen waar jongeren rondhangen en overlast veroorzaken. Keiharde muziek klinkt uit auto's, er worden drugs verhandeld, ze bedreigen ouderen en kinderen en lopen met messen en honkbalknuppels. Dat beeld kwam gisteren naar voren tijdens een bijeenkomst met wijkbewoners die deels waren uitgenodigd en deels op eigen houtje naar het gemeentehuis waren gekomen. Het gemeentebestuur van 's-Gravendeel werkt aan een plan om het dorp aan de Kil veiliger te maken. Om de situatie in kaart te brengen worden vijf wijkbijeenkomsten gehouden waarop de bevolking haar zegje kan doen. Medewerkers van een extern bureau noteren hoe de bewoners over de veiligheid in hun wijk denken en brengen die informatie weer over aan het gemeentebestuur. In plan West/Bonaventura bleek dat het vooral de jeugd is die gevoelens van onveiligheid veroorzaakt. Bij het postkantoor en de brandweerkazerne, in het parkje en de Spinnerijstraat plus op zeven andere plaatsen houdt de jeugd zich hinderlijk op. Volgens de bewoners, die uit angst voor represailles niet met name willen worden genoemd, zijn de talrijke maatregelen die gemeente heeft genomen vergeefs geweest. Zo wordt het alcoholverbod dat op sommige plaatsen geldt met voeten getreden. Ook heeft het niet geholpen dat jongerensoos Orion langer open is gegaan en alcohol schenkt. Volgens de aanwezigen zijn het doordeeweeks vooral jongeren uit 's-Gravendeel die overlast veroorzaken. In het weekeinde trapt ook de jeugd uit omliggende plaatsen als Dordrecht en Puttershoek rotzooi. Dat gebeurt dan vooral op het plein bij winkelcentrum Bonaventura aan de Hendrik Hamerstraat. De leeftijd van de 'daders' loopt uiteen van 11 tot 35 jaar. De bewoners droegen ook oplossingen aan voor het probleem. De meesten wezen met de beschuldigende vinger naar de politie die de jongeren te veel met rust zou laten in plaats van boetes uit te delen bij wetsovertredingen.

Kerstopvang

De noodvoorziening voor het sociaal pension aan de Anthony Fokkerweg in Hilversum gaat toch nog voor de winter, op 10 december open met de huidige capaciteit van tien bedden voor daklozen. Dit hebben woningbouwstichting Patio, de gemeente en de Regionale Instellingen Beschermd Woonvormen (RIBW) gistermiddag besloten. Het **Dagblad van Almere** (1-10-1998) maakt melding van dit feit en dat woningbouwstichting Patio ernstige bezwaren maakte tegen de plannen nog langer te wachten met de opvang van daklozen.

Patio heeft na het bericht in deze krant dinsdag, dat vanwege een uitbreiding zou worden geacht met openstelling de partijen bijeengeroepen. De woningbouwstichting, die het pand met tien slaapplekken al in juni opleverde, vindt het 'onaanvaardbaar' daklozen nog een winter in de kou te laten staan. Woordvoerder P. van Dulst:

"Dat hebben we de gemeente en de RIBW met enige druk duidelijk gemaakt. We hebben het pand volgens afspraak met tien plaatsen opgeleverd en daar met de regionale woningbouwverenigingen ruim honderdduizend gulden ingestoken. Wat ons betreft kan er van uitstel geen sprake zijn." Tijdens het gesprek is afgesproken dat de capaciteit langzaam wordt opgeschoefd. Daarvoor stelt de gemeente geld beschikbaar. Patio is tevreden met deze oplossing. Met de Gooise voorziening voor opvang van daklozen, waarbij gemeenten en diverse instanties (FMD, RIAGG, Jellinek, GGD, RIBW) zijn betrokken wilde het tot nog toe niet vlotten. Het sociaal pension waarvoor het rijk de afgelopen twee jaar bijna een miljoen gulden heeft uitgetrokken, is nog steeds niet van de grond. Op de noodvoorziening die nu opengaat hebben daklozen ruim twee jaar moeten wachten. Hilversum krijgt sinds november 1996 een structurele jaarlijkse bijdrage van 460.000 gulden voor de opvang van dak- en thuislozen. Bij toekenning van de subsidie was het de bedoeling er 'op zo kort mogelijke termijn' een sociaal pension zou komen. Hilversum kreeg een relatief hoge bijdrage van het bedrag dat speciaal is bedoeld voor gemeenten waar nog te weinig voorzieningen zijn op dat gebied, de zogenaamde witte vlekken. In het Gooi kwam dat mede aan het licht toen begin 1996 in Bussum een Nigeriaanse dakloze overleed na een koude winternacht.

Vakconferentie Opbouwwerk '98

Waarschijnlijk zal de Vakconferentie Opbouwwerk '98 in de annalen opgetekend worden als die van de 'dubbele uitdaging'. Want niet alleen was programma-tisch veel tijd ingeruimd voor een inbreng vanuit het bedrijfsleven, te weten de coöperatieve Rabobank Nederland. Daarnaast werd ook nog eens nadrukkelijk de vinger gelegd op een 'zere plek': produceren sociale instellingen nu bijdragen aan kansvergroting en 'weven aan samen leven', of dragen zij vooral bij aan het welvaren van de eigen hut.

Met soms pijnlijke precisie werden hierover 'lichtbeelden' vertoond, die bij de conferentie-deelnemers veel herkenning opriepen. Tegelijkertijd werd de 'kleine coöperatie' op het schild geheven, niet als enige of ultieme remedie, maar wel om aan te geven dat de vakgenoten niet 'weerloos' de handen ten hemel hoeven te heffen, maar dat er immer - langs die weg of een andere - een 'schild ende betrouwen' gewerkt kan worden om het 'primaire proces' te hoeden. Die uitdaging werd in ieder geval door de conferentie-deelnemers voluit aangegaan, zoals bleek uit de enthousiaste inzet in 'de coöperatieve werkplaats' en de daaruit resulterende opbrengsten. Dat neemt niet weg dat deze Vakconferentie 'spanningsbogen', uitdagingen dus heeft opgeroepen die op vele manieren zullen doorwerken, in de werkpraktijk, maar ook in de beleidsvorming in de komende tijd.

En alsof die 'challenges' in de breedte en de diepte niet voldoende waren, was ook nog eens het programma 'eivol', zodat de tijdsbewakende eierwaker van SBO-Voorzitter Dr. Gerard de Kleijn preventief en curatief maakte dat sommige conferentie-bijdragen 'staande' het uitspreken ervan werden ingekort.

Maar de kernpunten kwamen wel over; en voorzover al niet onmiddellijk, dan was er aan het einde van de Vakconferentie de zeer luciede slotbeschouwing van opbouwwerk-professor Jan Willem Duyvendak die de essenties, de raakpunten en de resulterende opdracht voor het opbouwwerk helder neerzette.

Dat de behoefte daaraan groot was bleek wel. Want in hun enthousiasme hadden de Jaarbeurs-medewerkers de drankjes en hapjes - bedoeld voor na afloop van de conferentie - al in de foyer geserveerd op het moment dat de conferentie-deelnemers de

'coöperatieve werkplaats' verlieten, op weg naar de grote zaal. En daarmee zetten zij de poorten van de hemel open, want - tot schrik van de 'organisatie' - stortten de conferentie-deelnemers zich massaal op de aanlokkelijke verfrissingen en hapjes en geïnspireerde onderlinge kout.

Maar een enkele microfoon-oproep was voldoende om allen te doen besluiten de naastgelegen grote zaal weer in te gaan om kennis te nemen van de exegese van Jan Willem Duyvendak.

Het finale slot-accordeo, tijdens de nazit aangebracht door SBO-voorzitter Gerard de Kleijn in een van tal van gesprekken 'zoemende' foyer, was - als immer - ludiek, span-

nend en verwachtingsvol: welke groep zou in de coöperatieve werkplaats de beste 'kleine coöperatie' ontwikkeld hebben. De voorzitter meldde dat de jury 'vier groepen' genomineerd had en lichte hun producties toe. Even later was er gejuich en applaus en nam de winnende groep flessen champagne, rozen en een 'trofee' in ontvangst, om onmiddellijk aan te kondigen dat ze zelf deze 'beker met de grote oren' beschouwden als een 'wissel-trofee'. Wordt vervolgd dus.

Wim Meijer reikt eerste exemplaar uit

De heer Wim Meijer, voorzitter van de Raad van Beheer van Rabobank Nederland was gevraagd het eerste exemplaar van het praktijkboekje 'De Kleine Coöperatie' te overhandigen. Op deze handeling had de heer Meijer zich terdege voorbereid getuige zijn fraaie betoog ter conferentie. Hij constateerde dat het boekje, dat speciaal voor de Vakconferentie was vervaardigd, een helder overzicht met praktische voorbeelden van de coöperatie bevatte. Samenwerking tussen mensen moet steeds weer opnieuw worden georganiseerd. Het is zeer inspannend om de beweging erin te houden.

'Coöperatie' staat voor zelfredzaamheid en heeft drie kenmerken:

- * zelfhulp
- * eigen verantwoordelijkheid
- * onder eigen controle/bestuur.

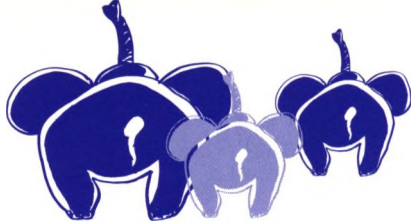
Coöperatie bevordert de sociale cohesie doordat problemen via samenwerking worden aangepakt. Als zodanig is het een reactie op het indivi-

dualisme. Ook is het een instrument voor versterking van de mogelijkheid van burgers om hun eigen belangen in de hand te nemen. In een complexere wordende wereld, waarin internationale verbanden een groeiende invloed uitoefenen, speelt het element van zelfsturing een steeds belangrijkere rol.

Een coöperatie is een associatie van mensen. Dit vormt het onderscheid en de kracht

ten aanzien van andere juridische organisatievormen zoals bijvoorbeeld de stichting. Uit de geschiedenis van het opbouwwerk blijkt hoezeer deze werksoort zich altijd in dienst heeft gesteld van de bevordering van het zelfbeheer van burgers over vitale belangen. In dit verband noemde de heer Meijer Jo Boer, directrice van Stichting Opbouw Drenthe, maar ook Dr. Gradus Hendriks. Toen in de jaren '50 een sterke beleidsimpuls werd gegeven aan het opbouwwerk, was het Gradus Hendriks, die vanuit zijn positie als directeur-generaal van het ministerie (toen nog CRM) heel veel gedaan heeft voor de landelijke ontwikkeling van het opbouwwerk.

Spontaan besloot de RABO-voorzitter niet één maar twee "eerste exemplaren" van het boekje uit te reiken, zowel aan Gradus Hendriks als aan Roel Bekker. Aldus geschiedde. En hiermee werd de coöperatie als instrument 'teruggegeven' aan het sociale domein.

Samenlevingsopbouw en coöperatie

Toespraak van Staatssecretaris Margo Vliegthart van het ministerie van VWS, uitgesproken door Secretaris-Generaal Roel Bekker

Allereerst oprechte excuses voor het feit dat Margo Vliegthart hier vanochtend vanwege verplichtingen in de Kamer niet aanwezig kan zijn. Toen de staatssecretaris mij vroeg haar te vervangen, heb ik, zo moet ik bekennen, wel even met enige verwondering gekeken naar het motto van deze conferentie:

"Samenlevingsopbouw en coöperatie". Alsof je met de tijdmachine teruggaat naar de jaren van Abe Lenstra, van de kernemmelkse pap van de COOP, de jaren van de wederopbouw.

Bij nadere lezing sloeg mijn verbazing om in nieuwsgierigheid naar dit bijzondere partnership tussen het opbouwwerk en de coöperatieve bank, die zijn oorsprong lijkt te vinden in een aantal gemeenschappelijke wortels en een gedeeld besef van maatschappelijke verantwoordelijkheid. Ik wil in deze korte inleiding graag iets kwijt over de ambities en plannen van het tweede Paarse kabinet voor de versterking van de sociale infrastructuur.

Vervolgens iets over de rolverdeling bij de organisatie en uitvoering van dat beleid en de ruimte en mogelijke rol voor partners als het bedrijfsleven en het welzijnswerk daarin.

Toen ik begin van dit jaar aantrad als Secretaris-Generaal bij VWS viel het me op dat zowel intern als extern met veel aplomb gesproken werd over de noodzaak om iets te doen aan de verbetering van de sociale infrastructuur. Wat me tegelijk opviel was een grote mate van wat ik dan maar noem: "in en uit praten". Bellen blazen, noemt RABO-topman Wijffels dat in zijn interview met de Volkskrant van afgelopen weekend, die in datzelfde artikel verklaarde dat hij binnen de RABO keer op keer predikt toch vooral dingen te doen die te maken hebben met gewone mensen. Dingen als eten, wonen, gezondheidszorg. En steeds echt van onecht onderscheiden. U begrijpt dat dit me uit het hart gegrepen is, het zou

haast een beschrijving kunnen zijn van de huidige missie van VWS.

Welnu dames en heren, ècht is de sociale problematiek die door het Sociaal Cultureel Planbureau begin van dit jaar in kaart is gebracht, maar al te zeer. 1 op de 3 jongeren verlaat voortijdig de school of heeft onvoldoende onderwijs genoten. Dat zijn zo'n 55.000 jongeren per jaar.

1 op de 2 werklozen is langdurig werkloos, we praten dan over 220.000 mensen. 1 op de 9 huishoudens met kinderen moet langdurig van een laag inkomen leven, dat zijn om en nabij 670.000 mensen. 1 op de 6 allochtonen is langdurig werkloos. Dan spreekt het SCP-rapport nog van een groep van 20 à 30.000 dak- en thuislozen en verslaafden en van een grote groep ouderen die vereenzaamt en ondanks een grote zorgbehoefte niet of nauwelijks van die zorg gebruik maakt. De problemen concentreren zich in circa 100 achterstandswijken in de grote steden. Opvallend is dat enerzijds de problemen wel groot zijn, maar anderzijds toch ook goed waarneembaar: geconcentreerd bij bepaalde groepen of in bepaalde wijken. Een land als Nederland zou dat moeten kunnen oplossen.

Het rapport met 'facts and figures' van het SCP ligt aan de basis van de adviezen van twee, breed maatschappelijk samengestelde commissies, die de meesten van u zullen kennen als de Commissies Etty en Peper. Wanneer ik deze adviezen vanwege de tijd misschien wat kort door de bocht samenvat komen die allereerst neer op een pleidooi om massief te investeren in genoemde achterstandswijken door het aanbieden van individuele trajecten voor de respectievelijke risicogroepen en door de sociale verbanden binnen zo'n wijk waar mogelijk te hertstellen en zo nodig weer op te bouwen. Bij massief, zou je aldus Etty moeten denken aan inspanningen vergelijkbaar met investeringen in een HSL of Schiphol. En het tweede belangrijke element in de adviezen is: sturen op resultaten. Niet tevreden zijn met inspan-

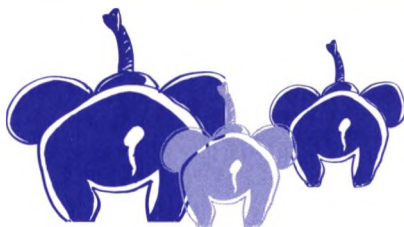
Roel Bekker

ningen of goed lopende processen, maar: resultaten, ook in de sociale sector waar het hanteren van resultaatsmanagement misschien wat minder gebruikelijk is dan elders.

Wij hadden het zojuist over echt en onecht. Echt is ook de aandacht voor de sociale infrastructuur in het Regeerakkoord. Er zijn vele redenen om die inzet te plegen. Investeren in deze groepen betaalt zich later weer uit door een afname van het beroep op sociale en ook medische voorzieningen. Zie de recente meevallers door de daling van het aantal bijstandsuitkeringen. Maar er zijn ook overwegingen van solidariteit, omdat het onacceptabel is dat in een rijk land als Nederland grote groepen niet of nauwelijks meedoen en meedelen. Motto daarbij is, geheel in lijn van het aloude activerende opbouwwerk, leer mensen zichzelf te helpen.

Er gaan stemmen op die beweren dat Paars 2 alleen lippendienst bewijst aan de conclusies van Etty en Peper. Ik ben het daar hartgrondig mee oneens. Ik doel daarbij niet op enkele welluidende passages in de Regeringsverklaring die door een niet welwillende enkeling zullen worden afgedaan als bellenblazerij. Ik wijs dan liever op het feit dat van de ruim 9 miljard aan beleidsintensiveringen in het Regeerakkoord ruim de helft bestemd is voor investeringen in de sociale infrastructuur. voor onder meer de grote steden, minderheden, jeugd, kinderopvang, bijzondere bijstand, breedtesport zijn in de komende regeerperiode fors extra middelen uitgetrokken. En dan praat ik nog niet eens over het afgesproken accres op het gemeentefonds. Middelen die gemeen-

ten kunnen inzetten voor sociaal beleid en veiligheid.

Het is misschien wel heel Hollands om bij echt en onecht meteen in geldtermen te denken. Geld is echter niet het enige probleem en zeker niet de enige oplossing. De vraag is vooral: hoe kunnen we de bestuurlijke en organisatorische voorwaarden creëren voor het tot stand brengen en uitvoeren van een effectief, resultaatgericht sociaal beleid?

In het algemeen moeten we constateren dat de hedendaagse sociale problemen niet (meer) passen in de traditionele organisatievormen zoals die bijvoorbeeld vastliggen in de Staatsalmanak. Nodig is dat nieuwe patronen van bestuurlijk-organisatorisch handelen worden gevonden die gericht zijn op de problemen, niet op de toevallige bestuursstructuur patronen waarbij overheidsorganisaties onderling samenwerken maar ook samenwerken met marktpartijen. Het zwaartepunt ligt daarbij op het totale niveau.

Als eerste dient daarbij te worden vastgesteld dat sociaal beleid veel meer omvat dan welzijn alleen. Een geïsoleerde aanpak vanuit de welzijnssector is zonloos. Daar moet de vraag gesteld worden: wat willen bewoners, wat zijn de prioriteiten, wat zijn de methoden om het probleem aan te pakken en wie zijn de mogelijke partners. Daar moeten ook de resultaten merkbaar zijn.

Dit vereist samenwerking tussen verschillende partijen. Scholen, woningbouwcorporaties, politie, het welzijnswerk en zeker ook het bedrijfsleven, dat, zie dit congres, graag mee wil doen als partner om te werken aan een sterkere sociale cohesie in stad, wijk en buurt. De gemeente kan hierbij een belangrijke registrerende rol hebben, en VWS is gaarne bereid om - zij het op de afstand die het rijk past- hieraan bij te dragen. Het mobiliseren van de bestuurlijke elite voor dit doel acht ik daarbij een belangrijke voorwaarde, met als succesvolle voorbeelden het onderwijs en de gezondheidszorg waarmede door de participatie

van bestuurlijke zwaargewichten de kwaliteit van het bestuur toeneemt. Het is ronduit bemoedigend om te zien hoe gemeenten, mede geïnspireerd door het begin dit jaar door Staatssecretaris Terpstra uitgebrachte "Beleidskader Lokaal Sociaal Beleid", verder aan de slag zijn gegaan.

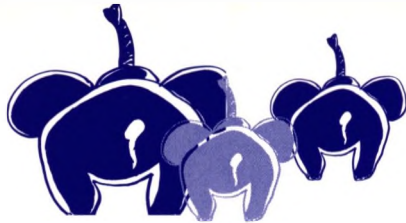
Een ander voorbeeld van de faciliterende en stimulerende rol van VWS is het partnership voor sociale integratie. Een landelijk initiatief dat moet uitgroeien tot een platform waar bedrijven, maatschappelijke organisaties en overheid kennis en ervaring kunnen uitwisselen over de mogelijkheden van private-public partnership in sociaal beleid. Uitgangspunt bij het partnership is dat deze deelnemers elkaar laten zien wat werkt en wat niet werkt. Deze uitwisseling en samenwerking wordt door VWS ondersteund. In dit kader ben ik persoonlijk betrokken bij een initiatief van -alweer- de RABO-bank om naar Engels voorbeeld in Den Haag een pilot "business in the community" op te zetten. Het is de bedoeling dat met een twintigtal 'sociale' Haagse ondernemers concrete projecten worden opgezet die de leefbaarheid en de vitaliteit van de stad verbeteren. Daarbij wordt ook samengewerkt met lokale maatschappelijke instellingen en 'last but not least' bewonersorganisaties. Dit poldermodel op lokaal niveau kent ook zo zijn

valkuilen. De verschillende partijen hebben een verschillende werkcultuur en hebben tijd nodig om elkaar's taal te leren spreken. Een veel gehoorde klacht is bijvoorbeeld dat bedrijven die wat willen gemeentelijke beslissingsprocedures nogal eens als stroperig en nodeloos bureaucratisch ervaren. Ik zou bedrijven in elk geval willen oproepen om bij de opzet van dit soort projecten de overige partners direct bij de start al de condities te noemen onder welke men mee wil doen. Ondanks deze begrijpelijke aanloopproblemen zijn deze contacten voor alle partijen heel inspirerend als zoektocht naar wat je elkaar te bieden hebt.

Het fascinerende van deze dag vind ik dat zowel het LCO als de RABO weer inspiratie vinden in hun eigen historie, in hun eigen 'roots'. En die wortels gaan ver terug in de tijd. Voor het opbouwwerk liggen die in de veenkoloniën in Drenthe in de jaren twintig, voor de RABO-bank in Gelderland, Brabant en Limburg, waar de regionaal georganiseerde boeren eind vorige eeuw hun eerste coöperaties opzetten.

Het opbouwwerk is bezig aan een zoektocht naar een nieuw evenwicht. De jaren zeventig, de periode waarbij het opbouwwerk vooroefde bij acties tegen het establishment is voorbij. In de periode daarna lijkt men weer teveel doorgeschoten in het tegen-

deel: de opbouwwerker die zich manifesteert als sociale manager maar daarbij geen vuile handen meer maakt in directe contacten met buurtbewoners. VWS heeft onlangs van harte toegezegd een financiële bijdrage te leveren voor de plannen van het LCO om tot een kwaliteitsimpuls te komen van het opbouwwerk. Dat is nodig omdat het opbouwwerk van oudsher al dè methodiek is om mensen in beweging te zetten, om mensen weer met elkaar in gesprek te krijgen over wat ze belangrijk vinden in de wijk en om te bevorderen dat mensen elkaar weer op normen en waarden gaan aanspreken. 'Weven aan samenleven' heet dat in opbouwwerkkringen. Het opbouwwerk kan daarbij terugvallen op een rijke traditie. Het al genoemde Opbouwwerk Drenthe koppelde al voor de oorlog het enthousiasme, de kennis en de relaties van gewone burgers aan de informatie en deskundigheid van professionals.

Aan de andere kant ook met een open oog voor de eisen van deze tijd. Zo is daar de noodzaak om samen te werken met partners als woningbouwcorporaties en politie die-

deels zelf opbouwwerkachtige taken uitvoeren. Of het werken in achterstandswijken die worden gekenmerkt door enerzijds een fnuikend gebrek aan sociale samenhang tussen groepen (etnisch, jongeren, ouderen), en anderzijds door een grote sociale cohesie binnen die groepen. Met name de multiculturele problematiek doet zich hier voelen en vormt tegelijk de grootste uitdaging voor het opbouwwerk nieuwe stijl.

Deze zoektocht heeft inmiddels ook landelijk geleid tot samenwerking met de RABO. Een grote Nederlandse bank die zo 'klein' is gebleven dat zij een duidelijke eigen identiteit heeft kunnen behouden. Een identiteit waarin 'business for the community' iets heel vanzelfsprekends is. De samenwerking tussen RABO en LCO heeft zich vooral gericht op de mogelijkheden die de aloude coöperatie als rechtspersoon en organisatievorm zou kunnen bieden voor bewoners die zich rond een bepaalde doelstelling willen organiseren. Ik heb een blik geslagen op de eerste resultaten van deze vrijage, een publicatie over de kleine coöperatie. □

Een boekje dat uitblinkt door helder taalgebruik en praktische tips voor bewoners die aan de slag zouden willen. Voorbeelden hoort u vandaag nog genoeg.

Een heel interessant initiatief vond ik zelf de coöperatie van kleine allochtone ondernemers die elkaar niet individueel kapot concurreren maar hun krachten in een coöperatie hebben gebundeld op uiteenlopende terreinen als gezamenlijke inkoop, administratie, assortimentskeuze en marketing om zo hun positie ten opzichte van de grotere landelijke zelfbedieningszaken te versterken. Ook het programma van deze conferentie is gericht op het verkennen van dit soort praktische mogelijkheden van de coöperatie. Ik wens u een vruchtbare uitwisseling van ideeën en ervaringen toe en hoop de resultaten vandeze verrassende partnership voor sociale integratie te zijner tijd weer elders tegen te komen. Ik dank u voor uw aandacht.

Professionele coöperatie

door Reint Meier, LCO

U kent allemaal wel die mop van de muis en de olifant. Er lopen een muis en een olifant over een houten brug. Zegt die muis tegen de olifant: "Wat stampen we lekker hè!" In tegenstelling tot wat het motto van onze conferentie doet veronderstellen heb ik mij in het begin van de samenwerking met de politie eerder de muis dan de olifant gevoeld. Oh, ik stampte wel dapper mee, maar dacht tegelijkertijd: "Ik hoop dat deze olifant niet al te zenuwachtig is."

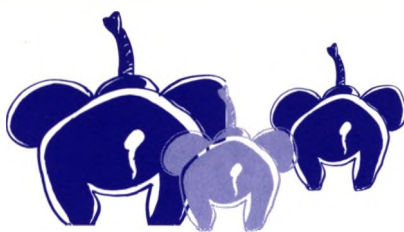
Na vier jaar kan ik u zeggen dat de aard van het beestje vriendelijk en coöperatief is. Bovendien blijkt op de schaal van samenwerking in buurt en wijk dat het met het verschil in formaat nog wel meevalt. Dat wil niet zeggen dat er geen verschillen zijn. Naast het kleurverschil van blauw en roze hebben beide beestjes toch wel een heel verschillende stamboom. Over deze verschillen en de betekenis daarvan voor samenwerking wil ik hier iets vertellen. Maar eerst iets over het experiment "Ondersteuningskoppels zelfredzaamheid".

Het betreft hier een gezamenlijk initiatief van de Stichting Veiligheid, Maatschappij en Politie en het Landelijk Centrum Opbouwwerk. De koppels, bestaande uit een opbouwwerker en een wijkagent stimuleren de zelfredzaamheid van bewoners gericht op het verbeteren van veiligheid en leefbaarheid in hun buurt.

Het experiment wordt uitgevoerd in Emmen, Zwolle, Deventer, Arnhem, Utrecht, Delft en Rotterdam. Aanvankelijk was er in elke stad één koppel, een jaar geleden is er overal een koppel bijgekomen. Het experiment wordt uitgevoerd met reguliere middelen en formatie. Het enige wat de

SOCIAAL AFHANKELIJK   SOCIAAL ZELFREDZAAM

koppels extra krijgen is ondersteuning van mijn koppelgenoot Nelleke Toenders van het SMVP en mijzelf.

De koppels hebben het bevorderen van zelfredzaamheid als centrale opgave. De context waarin zelfredzaamheid oorspronkelijk werd gebruikt was in het Lubberiaans non-sense tijdperk. In die context was het een liberaal/individualistische boodschap: "Je redt jezelf maar!" In de context van dit experiment is het begrip zelfredzaamheid op zijn kop gezet. Hier gaat het om het gemeenschappelijke, het communicatieve en het inclusieve. Koppels beginnen daar zelf mee vanuit de opdracht: "Ga samen de wijk in, praat met bewoners en wissel uit wat je gehoord, gezien, geroken gevoeld hebt. Neem zo weinig mogelijk zelf actie, maar schep voorwaarden voor communicatie. Stel vragen, laat je belangstelling merken en geef wegen aan waarop bewoners ervaring kunnen opdoen zonder nadrukkelijk voorop te lopen."

Aan de samenwerking worden hoge eisen gesteld. Reden om de partner, de wijkagent, te vergelijken met de opbouwwerker.

Beide werksoorten vergeleken

De politie is een algemeen geaccepteerde autoriteit. Zeker geldt dat voor de institutionele wereld. Een brief met het briefhoofd van de politie opent vele deuren. Tot en met de officier van justitie. Ook is voor de burgers, hoeveel aversie ze er soms tegen koesteren, de politie een onmisbare functie in het bestaan.

De opbouwwerker heeft geen formele bevoegdheden. Zijn invloed kan hij uitsluitend uitoefenen op basis van de intrinsieke kwaliteiten van zijn professionele handelen afgestemd op ervaren tekorten en problemen in de leefomgeving.

De politie heeft een duidelijk afgebakend werkteerrein: Veiligheid, openbare orde en criminaliteitsbestrijding zijn de kerntaken. We zien de politie ook wel andere terreinen betreden, zoals de jeugdhulpverlening, uiteindelijk wordt zij maatschappelijk toch op haar kernfunctie afgerekend. Het opbouwwerk heeft geen limiet in terreinen waarop het zich zou mogen bewegen. De actieve burger bepaalt zelf welk leefbaarheidsgebied hij wil betreden. De opbouwwerker zal zich hierop blijven oriënteren wil hij/zijn geen koning zonder volk worden.

De politie kenmerkt zich door een duidelijke hiërarchische organisatie. In de praktijk heeft een agent een grote mate van vrijheid. Vaak veel meer dan je als buitenstaander zou denken. Maar uiteindelijk handelt de politiemann binnen het wettelijk kader van het strafrecht. Hij/zij heeft opsporingsbevoegdheid en heeft het geweldsmonopolie. Dat geeft de politiemann macht en tegelijkertijd een grote mate van verantwoordingsplicht. Bijvoorbeeld bij wapengebruik komt de rijksrecherche altijd een onderzoek instellen.

De opbouwwerker heeft eerder een professionele advies- dan een executieve traditie. Weliswaar hebben de managers overal duidelijk zichtbaar hun intrede gedaan en is de 'eenzame fietser' allang achter de horizon verdwenen, toch kent het opbouwwerk geen bevelsstructuur. Dat zou, gelet op de adviestaak van het werk ook niet kunnen vanwege de strijdigheid met de autonomie van de cliëntgroepen.

De politiemann of -vrouw is iemand met een middelbare beroepsopleiding. De nadruk ligt op praktische vaardigheden. Op direct en effectief handelen in situaties met doorgaans een korte termijn-perspectief: Er dient opgetreden te worden.

De opbouwwerker is een HBO-er en dikwijls een HBO-plusser. De beroepsoriëntatie is gericht op het analytisch en strategisch vermogen. Opbouwwerkers werken met lange termijn-strategieën gericht op duurzame veranderingen.

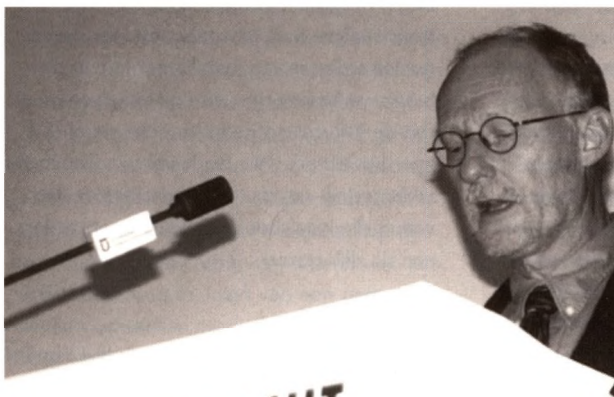
Bij deze verschillen is het wel dienstig te vermelden dat er bij de politie veel belangstelling bestaat voor samenlevingsopbouw. Er is bij alle corpsen een beweging in de richting van wijkgebonden politiezorg.

De confrontatie in de praktijk

Het mag duidelijk zijn dat twee professionals die samen op buurtsafari gaan vanuit zo'n verschillende cultuur mogen rekenen op een aantal verrassingen die het leven zo aangenaam kunnen maken. Ik zal er een aantal noemen:

- * als het koppel samen in de buurt verschijnt zullen mensen zich bij voorkeur tot de wijkagent richten. Een opbouwwerker met een zwak ego kan dat als pijnlijk ervaren.
- * de bewoners stellen de aanwezigheid van de wijkagent bij hun buurtoverleg op hoge prijs, maar menig wijkagent heeft weinig kaas gegeten van continuïteit en heeft altijd wel een wettig alibi achter de hand om niet of te laat te komen.

- * wijkagenten weten veel meer van individuele burgers dan opbouwwerkers, soms meer dan goed is voor de opbouwwerker die zijn/haar onbevangeheid kan verliezen.
- * wijkagenten zijn naast boevenvangers vooral ook hulpverleners. Zij hebben een praktische, aardse instelling. Dat zet menig opbouwwerker weer met de voeten in de klei. Ze moeten de veiligheid van hun buro en hun vaste overlegkaders verlaten: de bereidheid daartoe blijkt voor de wijkagent een belangrijk criterium voor samenwerking.
- * de dadendrang van de wijkagent wordt niet beperkt door kennis van langlopende processen. Dat kan de gemeenschappelijke werkagenda onder druk zetten als er ergens acute nood wordt

Reint Meier

... UITRECHT

DE WIJKAGENT

ALERT EN SLAGVAARDIG
OM TE
DIENEN EN TE
BESCHERMEN

DE BUURT-
OPBOUWERKER

ALTIJD OP PAD VOOR
HET WELZIJN VAN
DE MEDEMENS

gesignaleerd. Zaken goed afmaken kan onder druk komen te staan.

- * de politieleiding kan soms een interventie aangaande een urgent buurtprobleem nodig vinden en optreden zonder dat de strategie van het koppel daarin is verdisconteerd. Vooral als het jongerengroepen betreft kan dat gevolgen hebben voor de vertrouwensrelatie met die groepen. Soms voelt een collega jongerenwerker zich bedreigd door de nauwe banden van de opbouwwerker met de politie.
- * bewonersgroepen kunnen besluiten tot strategieën die tegen de openbare orde zijn en de wijkagent in verlegenheid kunnen brengen. Die kan er dan maar beter even niet zijn.
- * wijkagenten zullen voortdurend klagen dat reorganisaties en het moeten werken in de noodhulp hun aanwezig zijn in de wijk zullen frustreren. In de praktijk werken alle wijkagenten van de zeven experimenteergebieden waarmee we vier jaar geleden zijn begonnen nog steeds in de zelfde buurt. Personele discontinuïteit wordt vooral door de opbouwwerkinstellingen veroorzaakt.

Waar doen we het voor

Dit alles horende kun je afvragen waarom je al deze ellende op de hals haalt. Waar doe je het eigenlijk voor. Wij vinden dat het de moeite waard is. Wij zien dat er resultaat wordt geboekt met verrassende nieuwe ervaringen. Een voorbeeld is de Slaghekbuur in Rotterdam waar we net een jaar aan het werk zijn. Deze buurt is voor 80 % allochtoon en leed onder alle verschijnselen die in beleidstaal: "grootstedelijke problematiek" wordt genoemd. In deze wijk zijn nu diverse multiculturele groepen actief aan het werk op een zestal leefbaarheidsterreinen. De wijkagent meldde ons dat er in het afgelopen kwartaal vrijwel geen inbraken en geen autokraken waren gepleegd. Dat laatste is bereikt zonder grote campagnes en allerlei fysieke maatregelen rond inbraakpreventie. Het is de spin-off van een veranderend klimaat in de wijk! Ik noem de Indische buurt in Zwolle waar na vier jaar een aantal notoire criminele families aan het werk zijn en de uitkeringscultuur van de buurt is doorbroken. Ook hier zijn de meldingen bij de politie drastisch teruggelo-

pen. Ook hier het verschijnsel van het afnemen van de geregistreeerde criminaliteit. De afgelopen zomer zat Henk Pierik, de wijkagent uit de Driebergenbuurt in Deventer in de noodhulp, dus in de auto van melding naar melding door de stad. Hij klaagde dat hij de buurt niet meer inkwam, er waren geen meldingen. In dezelfde buurt is vier jaar gelden begonnen met het bijeenhaken van een handje vol bewoners die de drugsproblematiek misschien wel aan durfden te kaarten. Onlangs is er een bewonerscommissie opgericht om zich bezig te gaan houden met de reconstructie van een deel van de buurt. Er waren direct al meer dan 22 aanmeldingen, waaronder ook allochtone buurtbewoners.

Het interessante aan deze voorbeelden die zich op alle locaties manifesteren is dat er impliciet veel objectieve veiligheid in te boeken valt door expliciet aandacht en erkenning te besteden aan de subjectieve beleving van bewoners. Ik kom in dit verband nog even terug op de Slaghekbuur. Daar is een jaar gelden begonnen met het maken van een zgn. trendanalyse met bewoners en met vertegenwoordigers van instellingen die in de buurt werkzaam zijn. Uit deze analyse bleek dat de buurt de afgelopen tien jaar al drie keer het object was van fysieke ingrepen ter verbetering van de leefbaarheid. Het had vanuit die invalshoek kennelijk geen zoden aan de dijk gezet.

Mediation

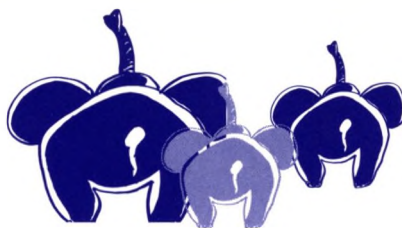
Een methodische verdieping van het koppelwerk is het introduceren van mediation. Het Juliana Welzijns Fonds heeft hiertoe extra middelen ter beschikking gesteld. Mediation, of bemiddeling bij conflicten, is een methode van werken die naadloos aansluit op het bevorderen van zelfredzaamheid. Het uitgangspunt bij mediation is het eigen oplossend vermogen van conflicten door betrokkenen. Een mediator lost niks op, schrijft niks voor, anders dan het herstellen en structuren van de communicatie tussen conflictpartijen. Ik zal een klein voorbeeld van mediation laten zien. In dit geval in Utrecht, waar in de Staatsliedenbuurt een koppel portiekbezoekers afluist in flats die zullen worden gerenoveerd.

In een van die flats breekt brand uit in het portiek.

Een portiekbewoner die bij de politie als labiel en licht crimineel bekend staat wordt opgepakt. De man blijft ontkennen en er komt geen zaak van. Hij mag terug naar zijn flat. De medeflatbewoners slaat de schrik om het hart: ze zijn er zeker van dat de man het weer zal doen en de volgende keer brand de hele flat af. Onrust en paniek. Omdat het koppel alle portiekbewoners kende werd besloten tot mediation. Alle bewoners, inclusief de verdachte werden om de tafel gehaald. Gevoelens van angst en zorg werden uitgesproken. Uiteindelijk bleek dat de man bang was voor de renovatie, en een signaal om aandacht had willen afgeven. De bewoners hebben geen klacht ingediend en de man is bloemen en wijn gaan rondbrengen bij zijn burens. Ik hoef u niet uit te leggen welk een morele en materiële winst hier is geboekt.

Conclusie

Het is de afgelopen jaren duidelijk gebleken dat twee zo zeer tegengesteld geachte organisaties een effectieve professionele co-operatie kunnen aangaan. Een co-operatie die niet tot de koppels beperkt blijft. De deelnemende organisaties nemen het concept over op andere locaties waar sociale onveiligheid heerst. De kracht van de co-operatie zit in de welomschreven missie: het vergroten van de sociale veiligheid en het bevorderen van zelfredzaamheid. Deze missie wordt uitgevoerd in een afgebakende geografische eenheid of doelgroep. Het blijkt dat de co-operatie niet leidt tot uitwisselbaarheid van functies. Eerder blijkt het tegendeel. De functies worden ten opzichte van elkaar geprofileerd omdat geen van beide partners door de omstandigheden in een oneigenlijke rol wordt gedrongen. Goed functionerende koppels zijn aantrekkelijke partners voor andere organisaties. Het blijkt dat vooral de woningbouwcorporaties en de afdelingen wijkbeheer van gemeenten natuurlijke bondgenoten zijn in de bevordering van leefbaarheid. Het is voor de ontwikkeling van het opbouwwerk gunstig gebleken dat er voortdurend dialoog was met een werksoort uit een andere traditie: het daagt uit tot een kernachtige en transparante beroepsuitoefening.

Voetangels en klemmen bij institutionele coöperatie

door Anny van Rooij, St. De Twern, Tilburg

In de Tilburgse Binnenstad bestaat een samenwerkingsverband van 3 belangenorganisaties: bewoners, horeca en winkeliers. De Binnenstad is een permanent aandachtsgedebied zonder budget maar met een breed beheeroverleg. Na een jaar beëindigen bewoners de deelname aan het overleg. Zonder invloed op het beleid is beheren, dweilen met de kraan open. We kennen allemaal een moment in ons werk waarop we ons afvragen: hoe verder, alleen een radicale ingreep kan het juiste resultaat opleveren.

Laten we eens inventariseren wat op dit moment in de binnensteden -de meeste ingewikkelde plek in de stad- zoal de trend is:

- * een overlapping van functies en betekenissen
- * de toeristische functie en cultuur als motor in de economische ontwikkeling
- * verfraaiing van het straatbeeld, ter stimulering van het openbare leven
- * verdichtingsbeleid met versterking van de historische allure
- * een openbare ruimte die alleen skaters aantrekt die weggestuurd worden
- * wonen in de binnenstad dat weer meer status heeft, in de lift zit
- * bewoners die meer als consument en minder als producent gezien worden
- * het groeiende besef dat een evenwichtig sociaal leefklimaat aan alle functies ten goede komt.

Het gebied Binnenstad te Tilburg kent bijna 6000 inwoners. Na een dieptepunt van 3000 is het peil weer terug op het oude niveau. De bevolkingsopbouw is onevenwichtig en wordt gekenmerkt door een oververtegenwoordiging van 60-plussers en een- en tweepersoonshuishoudens. De werkgelegenheid is in 20 jaar tijd met ruim 1100 arbeidsplaatsen (= 15%) afgenomen, terwijl de stedelijke toename 12% is. Verder staat het voorzieningenniveau onder druk; met

Anny van Rooij

name voor gezinnen met kinderen is dit een achteruitgang.

De bewonersorganisatie Stichting Binnenstad bestaat al 25 jaar en heeft in die periode een ontwikkeling doorgemaakt van participatie volgens het actiemodel, via het overlegmodel naar het samenwerkingsmodel. Met name de jaren '80 met de buurtgerichte budgetten en duidelijke kaders hebben een mobiliserend effect gehad op de bewoners. De stichting kan rekenen op een actieve inbreng en inzet van een gemotiveerde achterban en deskundige bewoners, jong en oud. Bewoners die vaak meervoudige posities bekleden: bewoner/winkelier, bewoner/verhuurder, ondernemer/consument. Schijnbare tegenstellingen die na heftige discussie een vertaling vinden in een gezamenlijk standpunt en strategie. De aanwezigheid van gezinnen met kinderen vindt men van vitaal belang voor de vormgeving van de woonfunctie in de binnenstad.

De Compacte Stad

De Binnenstad wordt begin jaren '90 bestookt met Compacte Stad-plannen: prestigeprojecten die weinig binding hebben met de bestaande omgeving, de bewoners en de sfeer van de stad. Het abstractie-niveau in de werkgroepen neemt toe en het

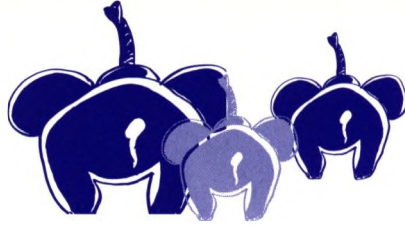
draagvlak neemt af. De toekomst van de stad ligt in het toerisme en funshopping als primaire economische functie. Wonen in de Binnenstad lijkt zich te beperken tot huisvesten. De plaatselijke media dragen ook hun steentje bij, wijzen de bewoners op hun vrijwillige keuze voor de Binnenstad. Hiermee marginaliseren zij de visie van de bewoners op wonen in het centrum. Het compacte staddenk, synoniem aan het ontbreken van invloed op het verslechterende woon- en opvoedingsklimaat, vraagt om een adequaat antwoord. Dit antwoord komt er in de vorm van twee speerpunten:

- * een 'Tweede thuis in de buurt' - een project voor opvoedingsondersteuning en kinderopvang
- * een nieuwe strategie, gericht op samenwerking onder de titel 'De andere partij'.

Later zal het seniorenbeleid 'het Zilveren Lint' worden toegevoegd.

De samenwerkingsstrategie wordt op twee niveaus operationeel:

1. bij kleinschalige, kortlopende projecten. Een klein voorbeeld: de herbesteding van de bioscoop tot een lasergamehal. Vroegtijdig overleg tussen omwonenden, huurder en gemeente zorgde voor een

goede afstemming tussen het economisch belang en de kwaliteit van het leefmilieu.

Opmerkingen bij deze aanpak:

- het was van belang voor bewoners om alternatieven in beeld te houden
- er werd op korte termijn met betrekkelijk weinig inspanning succes geboekt
- deze aanpak vervult een goede voorbeeld-functie.

2. Het institutionele niveau betreft het structureel bestendigen van invloed op het niveau van de beleidsvoorbereiding en -ontwikkeling. De eerste contacten met personen uit de horeca en detailhandel boden hiertoe perspectief. Er heerste in die kringen een sterk gevoel van ontevredenheid over de communicatie met de lokale overheid. Bovendien keek men op van de daadkracht en successen van de bewonersorganisatie.

In gesprekken schetsten zij de beperkingen van de eigen belangenorganisatie:

- de achterban is sterk gericht op omzet en op korte termijn beleid
- de achterban heeft weinig vertrouwen in de lokale overheid
- de horeca is sterk verdeeld en beconcurrereert elkaar onderling
- de goede politieke contacten leveren geen concreet resultaat op
- de belangenorganisaties ondervinden nauwelijks erkenning op bestuurlijk en ambtelijk niveau.

Men is zeer ontvankelijk voor meer afstemming en samenwerking in het beheer van de Binnenstad. Ook de ontwikkeling van een visie op de toekomst van de Binnenstad, door de permanente gebruikers met een georganiseerde achterban, werd aantrekkelijk gevonden. Bestaande inhoudelijke verschillen werden als niet relevant bestempeld in relatie tot het belang van deze toekomstige gezamenlijke visieontwikkeling. Deze samenwerking vormde hiermee het belangrijkste bindmiddel tussen de verschillende belangen. De gezamenlijkheid werd publiekelijk bediscussieerd en bekrachtigd tijdens een symposium ter gelegenheid van het 20-jarig bestaan van de (bewoners-)stichting Binnenstad.

Bestuurlijke vernieuwing

Intussen blijkt dat er bestuurlijk en ambtelijk onvoldoende draagvlak bestond om aan deze coalitie meer gewicht toe te kennen. De gemeente was van mening dat er een platform moest komen waarin 33 bestaande

organisaties vertegenwoordigd zouden zijn. Dit platform kwam niet tot een gezamenlijke visie en navenant draagvlak: teveel organisaties, een onduidelijke achterban met teveel tegengestelde belangen en te weinig belang bij consensus.

Voor het verdere verloop van deze casus is de volgende ontwikkeling van belang: inmiddels is de burger herontdekt als factor in het Tilburgse model. Tilburg loopt namelijk de Bertelmannprijs mis voor het Tilburgse model vanwege het tekort aan externe oriëntatie. In de beleidsprocessen hoort interactie met de burger, de bewoner een prominente plaats te krijgen in het vervolg. Hiertoe worden nieuwe vormen ontwikkeld. De bestuurlijke vernieuwingsgolf geeft de burger moed.

De gemeente geeft in '94 aan een extern bureau de opdracht om de nota Binnenstad op te stellen. Vertegenwoordigers van diverse belangen en functies, met een afgebakende betrokkenheid bij de binnenstad, nemen deel aan interviews en werkconferenties.

Het grote winstpunt voor de coalitie is dat de gemeente voordelen ziet in een gesprekspartner, als spreekbuis van de gezamenlijke belangenorganisaties. Concreet leidt dit tot het volgende:

- * de aanstelling van een Binnenstadmanager in coproductie met de gemeente
- * deze wordt aangestuurd door een organisatie die is opgericht door de detailhandel, horeca en bewoners
- * de gemeente zal de eigen organisatie hierop afstemmen door een aanspreekpunt te creëren.

De gemeenteraad is niet gelukkig met de nota die is opgesteld in overleg met de publieksgroepen. De ambtelijke organisatie wordt niet meer alleen door de politiek aangestuurd maar ook door de samenleving in directe zin.

Wat kan de raad nog inbrengen? De politiek vreest uitholling van haar primaat. We weten inmiddels dat de vrees voor de eigen uitholling van de politiek een smeulend probleem is en frequent de kop zal opsteken.

Opmerkingen over dit traject:

- * het extern bureau ontving vroegtijdig informatie over de bewonersorganisatie en haar ideeën, om onjuiste beeldvorming te voorkomen

* het cultureel belang en het woonbelang kennen een groot aantal overeenkomsten qua visie

* er was sprake van een aantal belangrijke succesfactoren: zoals het gegroeide commitment in de kennismakingsfase (men had een gezamenlijk probleem).

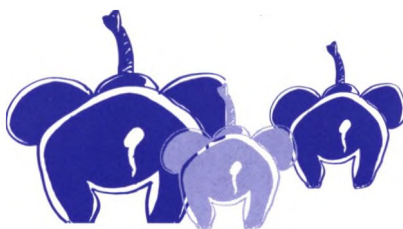
Het ontbreekt aan overeenstemming over de impact van belangen. Dit vormt later regelmatig een obstakel. Het extern bureau richtte zich op het klaren van de klus en heeft te weinig oog voor de procesbegeleiding gehad. Niet alle partijen hechten daar bovendien evenveel waarde aan.

Naar aanleiding van de Nota Binnenstad richt Stichting Binnenstad een stuurgroep en twee werkgroepen op, respectievelijk de Stuurgroep oprichting Stichting Stadskern, werkgroep Visieontwikkeling en een werkgroep Communicatie die ook het organisatieplan moet opstellen. De werkgroep Communicatie heeft als voornaamste taak het contact met de achterban(nen) te onderhouden en via het organiseren van frequente bewonerspeilingen de woonbelangen in het vizier te houden.

Het oprichtingsproces verloopt moeizaam, en moet gestalte krijgen via nieuwe vertegenwoordigers met andere motieven tot samenwerking. De horeca dacht bijvoorbeeld meer aan een lobbycircuit en de detailhandel wilde met name fysieke verbetering van de binnenstad en promotie. De overwegingen bij de Stuurgroep om steeds weer door te zetten zijn:

- het was een belangrijke stap naar nieuwe kansen
- na zoveel voorbereidingstijd moest er een keer succes volgen
- de bewonersorganisatie beschikte over de capaciteiten om de woonbelangen goed te positioneren
- de andere methoden en communicatiekanalen blijven binnen bereik
- politiek-bestuurlijk bestond er geen ruimte voor een nieuwe poging.

De oprichting van Stichting Stadskern wordt in '96 een feit. Doelstellingen van deze stichting zijn: het bundelen en afstemmen van institutionele belangen, het ontwikkelen en uitdragen van een eenduidig beleid op het gebied van ruimtelijke ontwikkeling, de inrichting, beheer en promotie van de binnenstad.

In het bestuur zijn alle instituties (in de clusters horeca, bewoners en winkeliers) vertegenwoordigd. Voor de drie partijen betekent dit: onderling overleg en afstemming met de achterban, het eventueel betrekken van andere belangengroepen bij projecten en het ontwikkelen van een eigen visie. Burgemeester Brox sluit een convenant met het bestuur van Stadskern. Dit heeft tot gevolg dat er een ambtelijk projectteam Binnenstad wordt ingesteld met financiële middelen voor een periode van 3 jaar, waarna een evaluatie volgt. Helaas was een binnenstadswethouder nog niet mogelijk.

De bewonersorganisatie vervangt de Stuurgroep, die haar werk immers heeft gedaan, door een Bewonersplatform dat twee vertegenwoordigers afvaardigt naar Stichting Stadskern.

Na een jaar zien bewoners onvoldoende meerwaarde in deelneming in de Stichting Stadskern. Het economische deelbelang voert de boventoon, boven het stichtingsbelang. De gezamenlijke visieontwikkeling stagneert.

Op basis van dit gegeven neemt het bestuur van Stadskern een aantal cruciale besluiten:

- * de Binnenstadsmanager moet zich beperken tot operationele zaken conform het activiteitenplan
- * een beleidsmedewerker wordt aangesteld
- * de stichting wordt uitgebreid met 2 clusters: cultuur en vastgoed
- * de aansturing en communicatie worden verbeterd.

Inmiddels wordt met de gemeente weer intensief samengewerkt in co-productieve teams aan het beheer, het veiligheidsplan en de herinrichting van de Binnenstad.

Slotwoord

Volgens mij bevat dit verhaal enige specifieke aandachtspunten die voor het opbouwwerk van belang kunnen zijn:

- * De coöperatie die is gevormd vanuit meerdere belangen-oriëntaties vergroot het draagvlak voor sociaal-economische projectontwikkeling
- * Het is zonder meer een winstpunt dat er in het kader van de nieuwe bestuurlijke oriëntatie op burger-participatie directe samenwerking kon ontstaan met het projectteam Binnenstad en met het bestuur. Dit schept mogelijkheden om nieuwe, andersoortige projecten te ontwikkelen.
- * Omwille van het proces blijft het voortdurend opletten dat deelnemende instituties

niet ondergeschikt worden gemaakt aan het model van interactie. Er is onvoldoende ruimte voor werving, terugkoppeling en discussie bij de achterban als het proces ondergeschikt wordt gemaakt aan korte-baan resultaten.

- * Deelname aan het overlegcircuit neigt naar professionalisering van vrijwilligers. Participatie op dit formele niveau vraagt veel tijd en kwaliteit. Hoe kunnen mensen die minder actief zijn greep krijgen op de besluitvorming?
- * Een nieuwe rolverdeling tussen de politiek en de ambtelijke organisatie ligt in het verschiet. In de bestuurlijke vernieuwing is nu de politiek aan zet.
- * Voor het opbouwwerk ligt er de uitdaging voor de komende jaren het woord 'interactie' van de juiste inhoud te voorzien samen met de bewoners, de burgers en hun organisatieverbanden. Interactie moet leiden tot meepraten en vooral meebeslissen. In ieder geval moet het meer zijn dan een legitimatie van het handelen van bestuurders, ambtenaren en mogelijk het bedrijfsleven. Het gaat om (mede)verantwoordelijkheid en (mede)zeggenschap.

Naar een daadwerkelijk zelfbeheer

door Anita Schwab, projectmedewerker LCO

Het fundament van het moedercentrumconcept is de kracht van vrouwen. Bijna alle moedercentra staan in achterstandswijken, waar vrouwen in het leven van alledag een schat van ervaringen, kennis en vaardigheden hebben opgedaan in het overleven vanuit een achterstandspositie met hun gezin, familieleden en buurtgenoten. Juist deze deskundigheid zetten de vrouwen in en aan deze bestaande ervaringen voegen ze door het actief participeren binnen het moedercentrum nieuwe ervaringen toe.

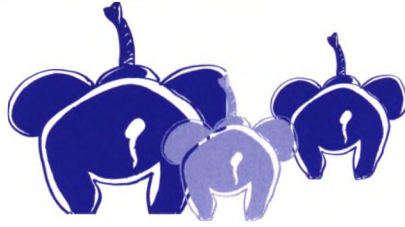
Het begrip 'empowerment', het leerproces dat tot doel heeft de zelfsturende ver-

mogens van mensen te versterken en te vergroten, reikt een sleutel aan om dit groeiproces te bevatten. Het moedercentrumconcept biedt vrouwen de kans om de zelfbeschikking over hun alledaagse bestaansvoorwaarden opnieuw tot stand te brengen.

Vanuit deze kracht van vrouwen wordt een moedercentrum, een voorziening op buurtniveau waar vrouwen dagelijks met hun kinderen terecht kunnen, opgestart. Er kan gebruik gemaakt worden van faciliteiten als bijvoorbeeld kinderopvang, een speeltheek, computers, brei- en naaimachines,

Anita Schwab

een restaurant, een winkel in tweedehands-kinderekleding en een wasserette.

Daarnaast biedt een moedercentrum aan vrouwen de gelegenheid tot het organiseren van of het deelnemen aan een scala van activiteiten op het terrein van recreatie, educatie, kunst en cultuur, samenlevingsopbouw en gezondheid. De aantrekkingskracht van het moedercentrum ontstaat door de vele keuzemogelijkheden en door het feit dat het moedercentrum een afspiegeling vormt van de buurt. Er komen dus vrouwen van verschillende generaties, klassen en culturen. Op deze wijze wordt het contact van vrouwen met de buitenwereld hersteld en wordt het maatschappelijk leven zichtbaar in al haar facetten.

Logisch is dan ook dat naast uitgangspunten als:

'Het open aanbod', 'arbeid wordt betaald' en 'kinderen horen erbij', zelforganisatie en zelfbeheer één van de pijlers van het moedercentrum vormt.

Het moedercentrumconcept gaat ervan uit dat moeders hun eigen wensen en behoeften het beste kennen. In de meeste organisaties bedenken managers plannen, een bestuur beslist en beroepskrachten moeten deze plannen uitvoeren. In een moedercentrum wordt van onderop gewerkt. Iedere vrouw wordt uitgedaagd om mee te denken, mee te beslissen en mee te doen. Beroepskrachten bieden daarbij ondersteuning aan en waar nodig trainen zij de vrouwen in het zelf leiding nemen, via de methode 'Vrouwen nemen de leiding' en in het leren samenwerken. Daarnaast wordt vrouwen de mogelijkheden geboden om ook buiten het centrum scholing en training te volgen.

In een moedercentrum bestaat een grote verscheidenheid in taken. Er zijn vrouwen nodig die het restaurant of de winkel runnen, vrouwen die de administratie doen, vrouwen voor de verzorging van de kinderen, vrouwen die de computer of aerobics-cursus vorm geven en uitvoeren, vrouwen die strategieën uitstippelen om aan de benodigde financiën te komen of die de publiciteit verzorgen.

Meestal vindt het denk-besluit-en uitvoeringsproces plaats binnen werkgroepen of afdelingen. Een voorbeeld hiervan is een restaurantwerkgroep: De leden hiervan denken na en beslissen over het te voeren beleid, bepalen de prijzen, stellen de multiculturele menu's samen, verzorgen catering voor bijeenkomsten in de wijk en stellen

vast wie van hen wanneer in het restaurant werkt. Het gaat hier om taken en functies met duidelijke verantwoordelijkheden, die afstemming, overleg en samenwerking vereisen.

Spanningsveld

In de praktijk van alledag blijkt dat zelfbeheer van vrouwen binnen de moedercentra in de te onderscheiden afdelingen optimaal realiseerbaar is. Het versterkt het proces van empowerment. Vrouwen geven op deze manier actief vorm aan hun leven, er veranderen attitudes en nieuwe vaardigheden en kennis worden opgebouwd. Allemaal redenen tot tevredenheid.

Als het om zelforganisatie gaat, ligt het verhaal echter complexer:

We zien een spanningsveld in de daadwerkelijke realisatie van zelforganisatie tussen enerzijds de Welzijnkoepels, waarin de meeste moedercentra momenteel zijn ondergebracht en anderzijds de zeggenschap van vrouwen binnen de moedercentra ten aanzien van de juridische en beleidsmatige eindverantwoordelijkheid.

Personele aangelegenheden betreffende de betaalde medewerkers en beroepskrachten, subsidieverstrekingen, productoffertes, de toegewezen uren professionele ondersteuning, de ter beschikking gestelde gebouwen en ruimtes zijn allemaal aangelegenheden waarbij beide partijen elkaar op dit spanningsveld ontmoeten.

Ik zal door een aantal praktijkvoorbeelden dit spanningsveld nader uitwerken. Hierbij dient vooraf te worden vermeld, dat het geenszins mijn bedoeling is om de Welzijnkoepels en hun beroepskrachten, waar ik er zelf één van ben, door middel van de gegeven voorbeelden negatief af te schilderen. Immers met elkaar hebben wij de moed gehad om in een tijd dat emancipatie en categoriaal opbouwwerk geen politiek hot-item is; productie-uren, inzet en middelen beschikbaar te stellen voor dit vernieuwende idee. Wat ik wil aangeven, is dat we door de bureaucratische opstelling in ons dichtgetimmerde Nederland, te maken hebben met een ingebouwd dilemma binnen het concept moedercentra, als ze zijn ondergebracht bij formele, officiële, van overheidswege gesubsidieerde organisaties. Bij iedere eindverantwoordelijke beslissing komen moeders, beroepskrachten en management elkaar opnieuw tegen op dit spanningsveld. Steeds opnieuw is de vraag:

Zijn we ten aanzien van dit besluit bondgenoten, die elkaar ondersteunen of rivalen met tegenstrijdige belangen of zakelijke partijen die noodzakelijkerwijs wel zaken met elkaar moeten doen?

De belangrijke pijler van zelforganisatie in de moedercentra en de doelstelling om de zelfsturende vermogens van vrouwen te versterken en te vergroten, komt in dit spanningsveld regelmatig in het geding.

Voorbeeld 1

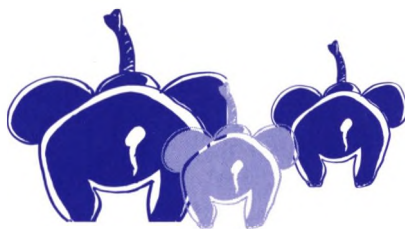
Het eerste voorbeeld betreft een personeelsmutatie bij een moedercentrum. De moedercentrumvrouwen inventariseren welke kwaliteiten zij van de vertrekkende beroepskracht ten aanzien van haar ondersteuning zullen gaan missen en op basis hiervan wordt een profielschets gemaakt. Dit profiel, een advertentie en de namen van de vrouwen die in de sollicitatiecommissie plaats willen nemen, worden aan het management van de Welzijnkoepel gegeven. In eerste instantie lijkt het managementteam de inspraak van de vrouwen als een logisch voortvloeiend feit vanuit het principe van zelforganisatie te onderschrijven. En iedereen begint te geloven in een zorgvuldige procedure.

Dan ontstaat er binnen de Welzijnsorganisatie opeens een ander probleem, een werker uit een aangrenzende wijk moet door omstandigheden naar een nieuwe werkplek binnen de organisatie worden overgeplaatst. De Welzijnsorganisatie draagt ook een verantwoordelijkheid voor het totale personeelsbeleid. Een beroepskracht wil ook graag wel eens veranderen van werkplek. Opeens zijn profiel en inspraak niet meer aan de orde. Dit probleem moet worden opgelost, dus overplaatsing van de werker naar het moedercentrum is gewenst.

Voorbeeld 2

Een ander voorbeeld betreft de openingsfolder van een moedercentrum. Op eigen kracht en voor het eerst van hun leven ontwerpt een groep buurtvrouwen deze folder. Er worden gezamenlijk barrières, zoals voor het eerst met een computer werken, een woordenboek raadplegen, het durven openbaar maken aan anderen dat je kunt tekenen, het opbellen naar drukkerijen voor prijsoffertes, overwonnen. En aan het eind van dit proces ligt er een geslaagd product, waar alle vrouwen zeer tevreden over zijn. Daarna wordt het met de prijsoffertes naar

de Welzijnsorganisatie, die de benodigde financiën moet leveren, opgezonden. De Welzijnsorganisatie verleent toestemming en verstuurt de offerte. Op de dag dat de folders in het moedercentrum aankomen ter verzending, zien de vrouwen pas wat er gebeurd is. Hun zelfontworpen folder heeft op de voorkant een groot logo gekregen van de Welzijnsorganisatie, dat alle aandacht opeist. Er moet immers gescoord worden, wil de organisatie volgend jaar weer productsubsidie van de Gemeente krijgen.

Voorbeeld 3

Het laatste voorbeeld speelde in weer een ander moedercentrum. De vrouwen hadden via de Welzijnsorganisatie de beschikking gekregen over een aantal vierkante meters van een gebouw, bestaande uit een ontmoetingsruimte, waarin door de vrouwen zelf een buffet werd ingebouwd, twee cursuslokalen en drie kantoren. De vrouwen beslisten dat zij een van deze kantoren liever wilden inrichten tot winkelpand en wel met minder bureau-ruimte genoeg konden nemen. Zo kon er immers dienstverlening naar de buurt worden gerealiseerd. Er werd subsidie bij een fonds aangevraagd en verkregen voor

een winkelinventaris. De vrouwen maakten een beleidsplan voor de winkel; deelden folders uit bij scholen, kinderdagverblijven en crèches om op deze manier aan tweedehandskleding te komen; ze volgden een winkeltraining, richtten etalages in, verzorgden de verkoop, enz. Na verloop van enige tijd ging zelfs een groep van 14 vrouwen binnen het centrum een cursus AOV (voorheen het middenstandsdiploma) volgen, om te kijken of een eigen bedrijf beginnen iets voor hen was.

De winkel bracht gemiddeld wekelijks f 225,00 op. Dit geld werd in het moedercentrum gebruikt voor de aanschaf van speelgoed voor de kinderen, voor extra activiteiten en voor de organisatie van een aantal multiculturele feesten voor de wijk. Op een gegeven moment had de Welzijnsorganisatie extra kantoorruimte nodig voor een nieuwe administratieve kracht voor een van haar managers. Zij wilden de winkelruimte terug, die werd immers toch niet effectief als kantoorruimte gebruikt. Na twee maanden getouwtrek en geharrewar hebben de vrouwen uiteindelijk de winkelruimte behouden.

Om meer van deze knelsituaties mogelijk in de toekomst te voorkomen, kijk ik dan ook met veel verwachtingen uit naar de lezingen, discussies en de presentatie van de praktijk-publicatie over coöperaties op de vakconferentie van vandaag. Het coöperatiemodel kan mogelijk de moedercentra een uitweg bieden. De hoop bestaat dat het coöperatiemodel de zogenaamde vanonderop-initiatieven meer kansen kan bieden bij de realisatie van zelforganisatie. De solidariteit met elkaar die noodzakelijk is voor het opzetten van een coöperatie is binnen de moedercentra al aanwezig. Vanaf het begin hebben de moedercentra-initiatieven zich met elkaar verenigd in een Landelijk Netwerk en houden zij gezamenlijke locaties en scholingsdagen. Het economisch nut, dat inherent is aan het coöperatiemodel, is hun sociaal ondernemersschap. Het aantal vrouwen binnen de moedercentra en in de initiatiefgroepen, dat echt eigen baas wil zijn, blijft groeien. Wellicht kan deze conferentie de aanleiding zijn om te komen tot een experiment: De Moedercentrumcoöperatie.

Weven aan samen-leven: (G)een draad in handen

door Wil van de Leur

In de hiervoor gehouden inleidingen werden achtereenvolgens drie soorten van coöperatie, samenwerking, belicht:

de professionele coöperatie -

waarin Reint Meijer het zeer leerzame samenwerkings-traject van koppels politie-agenten en opbouwwerkers toelichtte; opvallend daaraan is vooral de in de praktijk gebleken effectiviteit van deze 'professionele coöperatie'. Kijkend naar het spectrum van beroepen dat territoriale inzet pleegt, verwacht men de met wettelijke bevoegdheden opererende politie-functionaris en de adviserende,

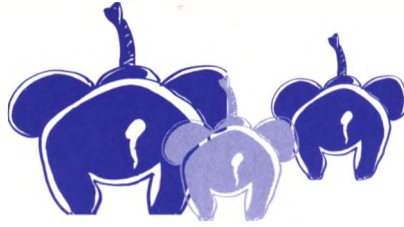
ondersteunende generalist die de opbouwwerker is, 'on opposite sides' van dat spectrum van beroepen.

Het is allereerst de concrete, gedeelde 'missie', te weten het bevorderen van de 'sociale zelfredzaamheid' met het oog op 'sociale veiligheid' die hier een bodem legt voor effectieve coöperatie.

En op de tweede plaats maakt, zowel

Geen wondermiddel, maar wel een organisatie-instrument voor ondernemende burgerinitiatieven en een probaat middel tegen 'wederrechtelijke onteigening'

voor de burgers in de wijk, alsook voor de betrokken functionarissen zelf, juist dat grote verschil in positie, bevoegdheden en toerusting een 'transparant' samenspel en taakverdeling mogelijk. Overigens, ook staat vast dat deze professionele coöperatie slechts zolang en zover mogelijk als de werkgevers van deze functionarissen hieraan medewerking verlenen. Wanneer bijvoorbeeld de leiding van het regionale politiebureau besluit tot andersoortige formatie van basiseenheden of zich beleidsmatig wil concentreren op (andere) kerntaken, vervallen de condities voor een dergelijke professionele coöperatie. Het is niet overbodig dat op te merken omdat niet duidelijk is in welke mate de bijdragen van functies als politie (maar ook woningcorporaties, onderwijs e.d.) aan aspecten van de samenlevingsopbouw zullen beklijven (= structureel zijn), dan wel passen in een heroriëntatie en 'zonig weer'-perspectief (= conjunctureel zijn) en weer gaan krimpen, zodra het weer opportuun lijkt 'core business-policy' af te kondigen.

Evenmin overbodig is het nog eens uitdrukkelijk vast te stellen dat vormen van professionele coöperatie geen doel-op-zich kunnen zijn: het is een 'middel' dat - ook andere mogelijkheden afwegend - ingezet kan worden om specifieke processen en uitkomsten te bevorderen. De actuele belangstelling bijvoorbeeld voor wat de 'integrale aanpak' genoemd wordt, verleidt nogal eens tot een 'doel/middel-verwisseling'. Waardoor het amechtig optuigen van zwaarwichtige inter-institutionele overleggen van het kaliber '99% transparantie' abusievelijk aangezien wordt voor het boeken van resultaten in de eerste lijn, in het primaire proces.

institutionele coöperatie -

in het concrete voorbeeld over de Tilburgse binnenstad schetst Anny van Rooij hoe complex een dergelijke meer-partijen-coöperatie is:

- de samenstelling ervan zal immer omstreden zijn
- de parallelie van belangen is maar beperkt
- de achterbannen-vraagstukken zijn permanent en indringend
- de externe relaties met het lokaal politiek bestuur en ambtelijke diensten staan gedurig onder spanning.

De vraag naar de houdbaarheid van deze institutionele coöperatie kan zeker gesteld worden, gelet op de ingewikkeldheid en het

krachtenspel dat steeds in en rond binnensteden gaande is. Toch kan Stadskern Tilburg een onvermoed taaie rakker blijken, immers de daarin samenwerkende partijen: horeca, detailhandel en bewoners hebben enkele verrassend overeenkomstige kenmerken:

- * elk heeft van doen met een 'ingewikkelde achterban-situatie', want niet alleen bewoners kennen het probleem van ad hoc consensus ontwikkeling; ook van winkeliers staat vast dat een gemeenschappelijke oriëntatie al problematisch is waar het gaat om een gemeenschappelijke feestverlichting of een loterij; en bij de ook nog eens op identiek assortiment aangewezen horeca ligt dit vraagstuk zeker niet gemakkelijker;
- * een tweede verbindende karakteristiek is gelegen in de 'meervoudige', want zowel economische, huisvestelijke en sociale afhankelijkheid van de lokatie, de binnenstad;
- * en 'last but not least' vormt het gebrek aan een alternatief evenwaardige 'forum- en initiatief-positie' een belangrijke rem op het opzeggen van deze institutionele coöperatie.

Dus, zonder alle voetangels en klemmen te bagatelliseren, moet worden vastgesteld dat - zo geconditioneerd - een dergelijke coöperatie een intrigerende kans-positie oplevert voor de bewoners.

basis-coöperatie -

Het meest nabij is, zeker in de context van deze conferentie, het door Anita Schwab neergezette voorbeeld van het Moedercentrum. Hier gaat het immers om een primaire organisatievorm van vrouwen, moeders die in een inter-culturele woonomgeving verkeren, slechte sociaal-economische condities delen en zelfrespect en zelfontwikkeling tot stand willen brengen. Dat zijn de 'basisgegevens': eigen potenties en slechte condities. Maar door het 'coöpereren' in een welgekozen 'mixture' van ontwikkelingsbelangen slagen deze vrouwen, moeders er in elks en elkaars sterke kanten te benutten om persoonlijk, qua positie en ontwikkeling verder te komen. Ronduit uniek is, niet in alle maar wel in de meeste gevallen, het Moedercentrum waar het zich manifesteert als een daadwerkelijk intercultureel organisatie-fenomeen in de Nederlandse stadswijken.

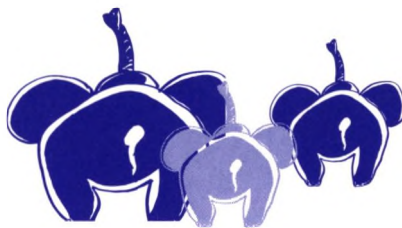
Kijkend naar het opbouwwerk .....

Kijkend naar het opbouwwerk maakt de gegeven 'overview' van vormen van professionele, institutionele en basis-coöperatie nog iets anders duidelijk. Elke opbouwwerker verkeert in een ingewikkelde werk-setting, waarin als het ware gelijktijdig aspecten van deze drie coöperatie-typen aan de orde zijn. Strategische en tactische overwegingen spelen in de hantering daarvan een belangrijke rol; en a priori keuzen zijn niet aan de orde. Wel is een markering van deze coöperatie-typen mogelijk vanuit de professionaliteit. Want de opbouwwerker is immers geen organisatie-adviseur in algemene zin en evenmin een 'adviseur in the blind'. Het opbouwwerk is een sociale professionaliteit met als kern 'enablings'-taken met een samenlevingsopbouw-dimensie. En zo bezien staat in beginsel vast dat dan het bevorderen van vormen van 'basis-coöperatie' centraal staat, en dat vormen van 'institutionele coöperatie' afhankelijk van de mate waarin ze de positie en kansen van burgers, bewoners versterken interessant zijn, terwijl vormen van 'professionele coöperatie' evenzeer onder deze loep gehouden moeten worden.

Het zal voor verreweg de meeste deelnemers aan deze Vakconferentie geen verrassing zijn dat ik van harte instem met de uitspraak van de Staatssecretaris (bij monde van de Secretaris-Generaal) dat de opbouwwerker inmiddels te ver doorgeschoten is naar de rol van 'sociaal manager' die geen 'vuile handen meer maakt in directe contacten met buurtbewoners'.

Daarom ben ik ook blij met de toegezegde 'kwaliteitsimpuls voor het opbouwwerk', een bescheiden opfris-operatie die kan helpen de 'professionele balans' in het juiste evenwicht te brengen voor de uitdaging waarvoor we staan. Ik wil overigens de Staatssecretaris als actie-punt meegeven dat de wijze en mate van inzet van de opbouwwerker substantieel mede bepaald wordt door de cultuur en operatie-mechanismen binnen de instellingen waaraan zij verbonden zijn en waaraan zij verantwoordingsplichtig zijn. En dat die instellingen op hun beurt weer de financier tevreden moeten stellen, in bijna alle gevallen het gemeentebestuur.

Ik beoog daarmee geen verdwijn-truc van de professionele verantwoordelijkheid, maar de noodzaak tot nieuwe 'product-definities' te komen. Gemeenten, instellingen en dus ook professionals werken thans met 'pro-

duct-definities' die (a) te 'kortademig' zijn en (b) 'wederrechtelijke toe-eigening' in de hand werken. Vooral dat laatste is essentieel: de instellingen werken abusievelijk vanuit de veronderstelling dat hun 'scores' bepaald worden door het binnen 'hun' organisatie-context 'benoemen' en 'tellen' van activiteiten.

Terwijl de essentiële opdracht is diensten te verlenen, adviezen uit te brengen en processen te coachen die samengevat 'weven aan samen leven' genoemd kunnen worden: vertikaal in de relatie-vorming en het samenspel tussen diensten, bedrijven, instellingen en burgers, bewoners. Horizontaal in de relatie-vorming, zelforganisatie en sociale verantwoordelijkheid tussen burgers, bewoners onderling.

Vooral in de '100 wijken' die de Staatssecretaris noemde, en waar de interculturele samenleving 'hoe-dan-ook' gestalte krijgt, is juist die horizontale wevings-functie verschrikkelijk belangrijk: wanneer zelfwerkzame en verbindende initiatieven daar niet van de burgers, de mensen zelf mogen blijven, niet mogen uitgroeien tot 'knooppunt-functies', maar door instellingen 'binnengehaald' worden of 'doodvertaald' zijn we echt enorm contra-productief bezig.

Scalpen

Het landelijk en lokaal politiek bestuur dient opbouwwerk-inzet niet af te rekenen op de activiteiten die binnen de instellings-context 'gehesen' worden. Platter gezegd: de verantwoordings-vraag dient niet te luiden "hoeveel scalpen hebt U verzameld in Uw toonzaal". De verantwoordingsvraag dient te zijn: wat is Uw bijdrage geweest aan het zelf-organiserend vermogen, aan de zelfredzaamheid en de sociale verantwoordelijkheids-groei bij de burgers, de bewoners van deze wijk, deze buurt. (NB: het gaat hier om de concretisering van de door de vorige Staatssecretaris gepredikte parabel dat veel eerder een 'hengel' dan een 'vis' aangereikt moet worden).

Dit onderwerp is cruciaal, daarom wil ik enkele concrete voorbeelden geven van de enorme 'scheefheid' op dit front. Het meest 'algemeen signaal' ontleen ik aan de jarenlange ervaringen met het Landelijk Samenwerkingsverband

Achterstandsgebieden: hardnekkig en toenemend is binnen de bewonersgroepen en -organisaties in de grote steden ten aanzien van de opbouwwerk-inzet de kritiek dat deze (a) te fragmentarisch is en (b) die te

'stadhuis'-gestuurd zou zijn; men wil (a) meer beschikbaarheid en (b) een herkenbare inzet vanuit bewoners-perspectief.

Een signaal op 'instellings-niveau' haal ik uit een prima verzorgde cultuur- en beleidsbrochure van een stedelijke instelling. Daar valt letterlijk te lezen:

"...de instelling heeft klanten en gebruikers. Klanten betalen voor onze diensten. Gebruikers nemen deel aan door ons georganiseerde activiteiten..."

De klanten zijn uiteraard het gemeentebestuur en enkele woningcorporaties, maar daar gaat het hier niet om. Karakteriserend is de zin: "Gebruikers nemen deel aan door ons georganiseerde activiteiten". Deze 'verwater' instellings-cultuur degradeert burgers, bewoners tot de rol van de 'gebruiker in de gedoogzone' van de instelling.

"Door ons georganiseerde activiteiten". Er spreekt een instituuts-bepaalde policy uit die volstrekt opbouwwerk-vreemd is. Het wrange is dat dergelijke formules voortvloeien uit een verkeerd begrepen 'ondernemingsgerichte' ambitie. En dat terwijl vast staat dat commerciële adviesbureaus geen enkele klant (of gebruiker) van hun diensten zouden werven met te stellen: "Uw primaire proces zal ons een zorg zijn, maar U kunt deelnemen aan door ons georganiseerde activiteiten". Maar in de marktsector zijn 'klant en gebruiker' dan ook dezelfde persoon of onderneming. De valkuil hier, dat is zonneklaar, is het gegeven dat de 'financier' en de 'klant' in de sociale sector onderscheiden instanties zijn.

Het derde en laatste voorbeeld is ontleend aan een 'specifieke welzijnsinstelling' en ligt op uitvoerings-niveau. Een aantal vrouwen, moeders ontwikkelt - geïnspireerd en gesteund door een opbouwwerkster - het initiatief om te komen tot een eigen Moedercentrum in een buurt. So Far, so good. Op enig moment is alles gereed en zullen de poorten feestelijk open gaan. En bij die gelegenheid zal er een prachtige meerkleurendruk-folder verschijnen. U kent het verhaal, want Anita Schwab schetste het - samen met andere voorbeelden - al in haar inleiding: de vrouwen en moeders ontwerpen een prima folder, de welzijnsinstelling zal die laten drukken en komt op het 'moment suprême' van de opening inderdaad met die brochure op de proppen. En inderdaad, dan blijkt het (met stevig logo en tekstuele wijzigingen) dat glorie en eigendom bij de welzijnsinstelling berusten.

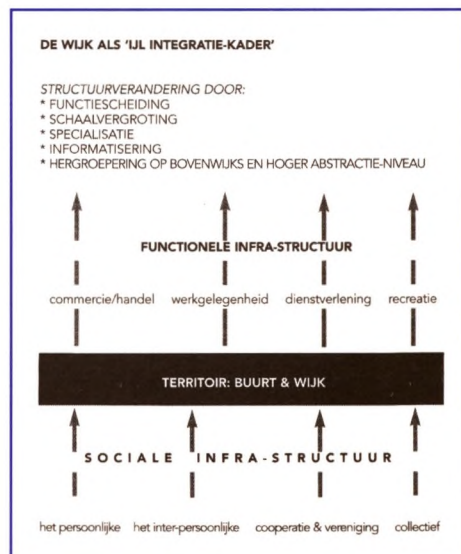
Hier overspeelt de instelling als adviseur en ondersteuner niet alleen zijn hand, maar 'vernietigt ook sociale waarden' waaraan de instelling juist bij zou moeten dragen.

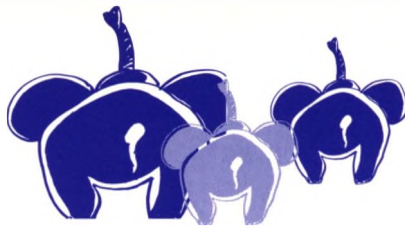
'De mede-verantwoordelijke draagsters van de coöperatieve onderneming Moedercentrum zijn teruggebracht tot de positie van vrijwilligster in een activiteit van de welzijnsinstelling.' En dat tast niet alleen de waarden en betekeniskracht van het initiatief zelf aan, maar ook de 'cohesieve en knooppunt-functie' van het Moedercentrum in de buurtsamenleving als geheel.

Herijking

Het is merkwaardig dat hoe meer gepleit wordt voor en vastgelegd wordt dat sociale cohesie, zelfredzaamheid en het nemen van sociale verantwoordelijkheid van essentieel belang zijn; tegelijkertijd een 'wederrechtelijke toe-eigening' van activiteiten- en interactieprocessen van mensen, burgers zelf hoogtij viert, die zijn weerga niet kent. Op dit front is 'herijking' dringend geboden: immers gaat het nu (in woorden van de vorige Staatssecretaris) om het aanreiken van een 'vis' dan wel van een 'hengel'. (NB: een niet onbelangrijke complicatie lijkt dat zeer veel instellingen zowel zelf producent van bepaalde producten (activiteiten) zijn en daarvoor zowel beroepskrachten als vrijwilligers inschakelen (en in dat kader zowel kwalitatieve als kwantitatieve maximalisatie nastreven), alsook 'simultaan' optreden als adviseerend sociaal architect en coach bij (sociaal) ondernemende initiatieven van burgers, bewoners zelf.)

Een laatste treffend plaatje van deze 'tourneur', deze omkering. Tijdens de

Vakconferentie Opbouwwerk '97 werd U dit schema voorgehouden over de wijk 'als ijl integratie-kader'. En U ziet daar onderin de 'horizontale/vertikale participatie-posities' van de wijkbewoners, achtereenvolgens: persoonlijk, inter-persoonlijk, vereniging en coöperatie en collectiviteit.

rijke functie van het opbouwwerk om in het 'over-georganiseerde en uit-verkavelde' Nederland 'horizontale vitaliteit' en 'eigen organiseer-vermogen' te bevorderen. De geschetste situatie maakt de inzet van deze Vakconferentie rond het primaire organisatie-fenomeen 'kleine coöperatie' zo belang-

Bijzondere dank aan Professor Kersten die Jan-Willem Duyvendak en mij in eerste aanleg inhoudelijk zeer heeft bijgestaan. En bijzondere dank ook aan Anna Vermeulen en Danielle Driessen die van Rabo-zijde even enthousiast als kundig meegewerkt hebben aan aan de productie van de publicatie over

Dit jaar, en het volgende schema toont dit, publiceert een landelijk sociaal onderzoeksinstituut in een brochure en later ook in een boek een ander plaatje: daarop ziet U dat het persoonlijke bestaat, het inter-persoonlijke en het collectieve, maar dat de posities 'vereniging en coöperatie' ontbreken. Dat is bijzonder ernstig, want een ontkenning van wat een vitale samenleving bij uitstek kenmerkt: horizontaal organiseer-vermogen, ook, of zelf juist in precare omstandigheden.

Wanneer een sociaal-wetenschappelijk instituut (al dan niet beleidsconform) aan de basis van de samenleving naast het '(inter-)persoonlijke' en de 'collectiviteit' niets anders meer ontwaart, zijn de sociale ontwikkelings-perspectieven van de natie zo ongeveer nihil. Het is denkkelijk een belang-

rijk. Niet omdat de coöperatie als 'vorm' zaligmakend zou zijn, maar wel om weer fiducia te krijgen in en stimulerend bij te dragen aan ontmoetings- en organisatie-voorming op de 'begane grond'.

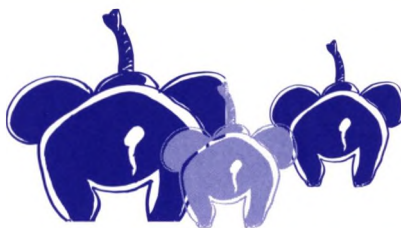
Slotwoord

Ik wil afsluiten met een woord van dank aan de mensen van de Rabo-bank. Uiteraard Wim Meijer die als voorzitter van de Raad van Beheer de publicatie over de 'kleine coöperatie' met welgekozen woorden heeft willen presenteren. Ik ben bijzonder dankbaar dat we - als opbouwwerk en coöperatieve bank van elkaar gebruik hebben kunnen maken op wat in de 'roots' bindt, namelijk de idee en de 'de kracht van het zelf-organiserend vermogen' van mensen, burgers die wat moeten, die wat willen.

de 'kleine coöperatie' en de voorbereiding van het inhoudelijk aandeel van Rabo-zijde aan deze conferentie.

Ik hoop van harte dat een van de neven-effecten van deze exercitie is dat lokale Rabo-coöperaties stimulerende bijdragen leveren aan lokale bewoners-initiatieven onder 'eigen' organisatorische voorwaarden.

"De Onderlinge"

Ontstaan en kenmerken van de coöperatie als (zelf-) organisatie met economische kenmerken

door Mr. G.N.P.M. Meijs, Rabo Bank Nederland

Ik mag u wat vertellen over het ontstaan van economische coöperaties en hun kenmerken en doelstellingen. Aangezien ik werkzaam ben bij de Coöperatieve Rabobankorganisatie en wel bij de Stafgroep Coöperatie, zal het U wellicht niet verassen dat ik de ontstaansgeschiedenis van het Coöperatieve Landbouwkrediet als voorbeeld en leidraad neem. Ik wil U niet vermoeien met structuren, met marktaandelen, met hypotheek en andere bancaire producten. Met successtories en balanstotalen. Ik wil volstaan met een zeer korte en onvolledige schets van de huidige Rabobankorganisatie.

Schets van de Rabobankorganisatie

Als we over de coöperatieve Rabobankorganisatie spreken, hebben we het in feite over twee soorten coöperaties, twee coöperatieve lagen. De eerste laag wordt gevormd door de lokale coöperatieve Rabobanken. Dit zijn zelfstandige rechtspersonen die de rechtsvorm van coöperaties hebben en in beginsel zelfstandig zijn. De lokale Rabobanken hebben zich op hun beurt weer verenigd in een topcoöperatie, de Coöperatieve Centrale Raiffeisen-Boerenleenbank, kortweg Rabobank Nederland. Van deze coöperatie kunnen alleen banken lid zijn. Dus geen personen of willekeurige instellingen. Alleen banken en dan nog alleen coöperatieve banken waarvan de statuten door Rabobank Nederland zijn goedgekeurd.

Waarom hebben -nu zo'n 100 jaar geleden- de eerste lokale banken een eigen coöperatieve centrale hebben opgericht. Wat voor voordelen zagen zij daarin, wat verwachtten zij er van? En wat waren de nadelen? Laat ik met de nadelen beginnen.

Indien iemand toetreedt tot een coöperatieve vereniging aanvaardt hij de rechten en plichten verbonden aan het lidmaatschap. Ditzelfde gold voor de eerste lokale banken en geldt nog steeds voor alle Rabobanken. Door toetreding tot een groter geheel levert men een deel van zijn oorspronkelijke

zelfstandigheid in. Men vertrouwt bepaalde taken toe aan een hoger orgaan en men heeft rekening te houden met zijn medeleden. Dit spanningsveld tussen autonomie enerzijds en centrale aanwijzingen anderzijds is in onze organisatie zoals ook in andere grote coöperaties permanent aanwezig en bestaat -net als de organisatie zelf- dit jaar 100 jaar. Er bestaat een navrant grapje in de organisatie: wat is erger dan een Centrale Bank?

Antwoord: geen Centrale Bank.

Wat waren de voordelen en de verwachtingen?

Vaak deed zich bij de eerste lokale Rabobanken de situatie voor dat de hoeveelheid spaargeld de directe uitzettingsmogelijkheden overtrof. Het geld lag dan renteloos in een brandkast, terwijl er wel rente aan de spaarder moest worden vergoed. In dat geval had zo'n bank behoefte aan een bancaire instelling waarbij deze overtollige liquiditeiten tijdelijk konden worden gestald en wel rentedragend. Andere banken verkeerden in de omgekeerde situatie; zij hadden wel voldoende uitzettingsmogelijkheden, maar onvoldoende middelen.

De eerste lokale Rabobanken besloten derhalve om zelf een eigen overkoepelende bank op te richten waar enerzijds de overtollige liquiditeiten konden worden belegd en van waaruit anderzijds leningen aan lokale zusterbanken konden worden verstrekt. Zusterbanken die krap bij kas zaten. Zo bleef het geld in ieder geval binnen de organisatie. En aan die centrale liquiditeitenbeheerder konden dan tegelijkertijd voorlichtings en controletaken worden toevertrouwd. Dit is in wezen de reden waarom Rabobank Nederland is opgericht.

JAARBEURS UTRECHT

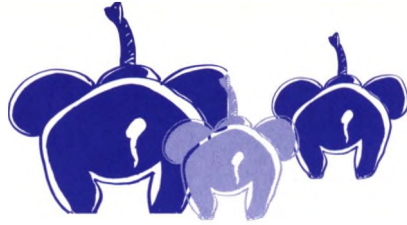

Mr. G.N.P.M. Meijs

Gaandeweg werden die taken uitgebreid tot wat ze vandaag de dag zijn. Daardoor is een organisatie ontstaan met centrale en decentrale trekken, met een dienstenpakket, dat allang niet meer uitsluitend op de agrarische beroepsuitoefening is gericht en dat zich door zijn solvabiliteit en soliditeit in de zogeheten triple A status mag verheugen. De hoogste internationale onderscheiding voor solvabiliteit en soliditeit.

De Raiffeisensche grondslagen

Ik realiseer me dat voor U als opbouwwerkers niet zozeer het eindresultaat telt, maar dat voor U veel belangrijker is om te weten hoe mensen dit systeem van de grond hebben getild. En daarvoor moet ik terug naar de Raiffeisensche grondslag van onze organisatie en naar de persoon van Raiffeisen. Friedrich Wilhelm Raiffeisen was in het midden van de vorige eeuw burgemeester van een aantal kleine plaatsjes in Duitsland, in het Westerwald, een arm gebied ten zuiden van Bonn. De streek werd bevolkt door kleine boeren. En die streek werd in die jaren, net als bijna geheel Westeuropa, getroffen door enige opvolgende jaren van misoog-

sten. Bovendien kwam in die jaren op grote schaal de import van goedkoop Amerikaans graan op gang. De economische situatie was derhalve structureel slecht. De agrarische bevolking had amper genoeg geld om zich in leven te houden, laat staan dat ze geld hadden om veevoeder en nieuw zaai- pootgoed voor het volgende seizoen te kopen. En toch moesten ze verder.

De zaai- en pootgoed leveranciers en de veevoerders leveranciers waren best bereid om op de pof te leveren, maar daar moesten de boeren wel een zware tol voor betalen. Niet alleen moesten ze een extreem hoge rente betalen, maar ook moesten ze zekerheid stellen, in de vorm van hypotheek of verpanding van hun have en goed. En het werd nog erger. Als iemand zijn rente en/of aflossing niet kon betalen, moest hij de leveranciers betalen met de schamele producten die het boerenbedrijf opracht. Hij moest dus gedwongen leveren, niet tegen de prijs die de markt of de boer in gedachten had, maar tegen die prijs die de leverancier zelf eenzijdig vaststelde. Kleine, maar onafhankelijke boeren waren tot afhankelijke lijfeigenen geworden.

Raiffeisen ergerde zich aan die afhankelijkheid van zijn boerenbevolking en begon zijn coöperatieve ideeën te ontwikkelen. Zijn hoofddoel was mensen weer onafhankelijk te maken. De Nederlandse socioloog professor Thurlings heeft het gedachtengoed van Raiffeisen wel eens genoemd: sociale hervorming door groepsolidariteit. Maar hij deed die uitspraak in 1968, bij het 70-jarig jubileum van de toenmalige Boerenleenbank, en toen was men het aspect van sociale hervorming al lang vergeten en waren de boerenleenbanken en Raiffeisenbanken allang lekker aan het bankieren. Maar gelijk had hij wel. Raiffeisen hield zijn boeren voor dat zij "heer en meester over hun eigen lot" moesten zijn. Hij ontwikkelde een aantal uitgangspunten, waarvan de belangrijkste zijn de zogenaamde 3 SSS: Selbsthilfe, Selbstkontrolle en Selbstverwaltung.

Hij constateerde dat er dringend behoefte was aan een lokaal en betrouwbaar kredietstelsel dat in staat was om kortlopende oogstkredieten te verstrekken. Zo'n stelsel was er niet. Natuurlijk, er waren wel bankiers, maar die waren niet op het platteland gevestigd en die waren zeker niet bereid om kleine oogstkredieten te verstrekken. En dan moesten ze ook nog betrouwbaar zijn!

Raiffeisen wist voorts dat er in zijn gemeente wel degelijk geld aanwezig was. Niet in grote getale, maar wel in de vorm van kleine spaartegoeden. Deze tegoeden waren ofwel opgeborgen in een oude sok onder het matras van de echtelijke sponde, of belegd op spaarrekeningen elders bij bankiers buiten die lokale gemeenschap.

Raiffeisen riep al zijn inwoners op om "de financiële keten ter plaatse te sluiten" en zo het geld in de gemeenschap te houden. Die inwoners waren daartoe misschien best wel bereid en zij verstonden Raiffeisens roep om solidariteit, maar ze moesten wel zekerheid hebben dat hun spaarcentjes veilig waren. Raiffeisen bood hen die zekerheid doordat hij iedereen, spaarders zowel als toekomstige kredietnemers, verplichtte een belofte af te leggen; een belofte die inhield dat alle leden - want daarover spreken we inmiddels - met hun hele hebben en houden borg zouden staan voor de verliezen van het kredietstelsel. En dit kredietstelsel op coöperatieve grondslag werkte. Jaarlijks konden één of meer armlastige boeren met een bescheiden oogstkrediet worden geholpen, waarover zij uiteraard een rechtvaardige rente betaalden en dat zij op het eind van het oogstseizoen moesten aflossen. Uit die rente kon de spaardersvergoeding worden betaald en uit de aflossingen en de aanwas van nieuwe spaarmiddelen konden weer nieuwe kredieten worden verstrekt. Dit stelsel vereiste een aantal spelregels, spelregels die bekend zijn geworden onder de naam Raiffeisenbeginselen.

De beginselen waren en zijn:

1. Een vereniging op coöperatieve grondslag.
2. Een beperkt werkgebied.
3. Een sober beheer.
4. De onbeperkte aansprakelijkheid van de leden.
5. Verplichte toevoeging van eventuele winsten.

Ik loop deze beginselen even met U na:

- * Organiseer je activiteiten in de vorm van een coöperatieve vereniging. Dat wil zeggen: behartig elkaars belangen door een bedrijf uit te oefenen. Dat bedrijf was in dit geval het spaar- en kredietbedrijf. Leden kozen een bestuur dat zorgvuldig moest afwegen, wie van de leden wanneer voor een krediet in aanmerking kwam. Leden kozen Toezichthouders die de kas namens de leden regelmatig moesten controleren. En iemand die verstand van cijfers en letters had, moest de boeken bijhouden.

Maar nu die andere raiffeisenbeginselen.

- * Een beperkt werkgebied. Het zal duidelijk zijn dat in die beginjaren de gemeenschappen nog zeer gesloten waren. Iedereen kende iedereen. En niet alleen bij achternaam en voornaam. Men wist uit wat voor familie iemand kwam. Uit wat voor familie de eventuele echtgenote kwam. Men kende iemands ondernemerskwaliteiten en men kende zijn financiële moraliteit.

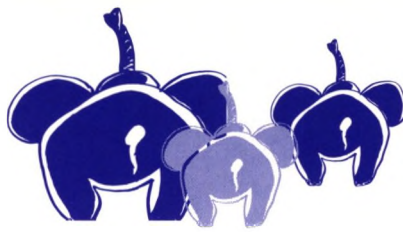
Tegenwoordig zouden we dit met een licht negatieve bijklank sociale controle noemen. Maar controle was het ook. En die was essentieel, wilde dit systeem werken. Men wist wat voor vlees men in de kuip had. En als je dat weet hoef je ook geen garanties ter dekking van een verleend krediet te eisen. Vandaar dat Raiffeisen opriep om de kredietactiviteiten te beperken tot een beperkt overzienbaar gebied.

De gekozen Bestuursleden moesten kunnen zien wat iemand met het verkregen krediet deed. En ze moesten kunnen zien of de kredietnemer op verantwoorde wijze zijn bedrijf weer trachtte op te bouwen. Zij waren immers met de andere leden aansprakelijk.

Het beperkt werkgebied bestaat binnen de Nederlandse Rabobankorganisatie nog steeds, zij het dat het een totaal andere functie heeft gekregen. Voor kredietbeoordeling en kredietbewaking gelden thans heel andere systemen. De huidige functie van het beperkte werkgebied is het bevorderen van de harmonie tussen de Rabobanken onderling.

- * De eis van een sober beheer. Raiffeisen heeft de initiatiefnemers van de eerste kredietcoöperaties ervan weten te overtuigen dat zij hun werkzaamheden als bestuurslid of toezichthouder op basis van vrijwilligheid moesten doen, zonder vergoeding of salaris. Zouden zij een salaris gaan eisen, dan zou het voordeel van zo'n coöperatief kredietstelsel spoedig weg zijn. Bovendien kun je dan niet meer van solidariteit spreken, maar van een beroep.

Ook de bedrijfsvoering moest van mijnheer Raiffeisen sober zijn. Een kasboek, een kroontjespen en een brandkast waren voldoende. Kantoorruimte, daar had men nog nooit van gehoord. Dit aspect van sober beheer is binnen de huidige Rabobankorganisatie nagenoeg verdwenen. Dat kan ook niet anders, maar toch is het een essentiële voorwaarde voor een beginnende coöperaties.

* De onbeperkte aansprakelijkheid van leden. Zoals gezegd: een banksysteem kan alleen maar werken als er vertrouwen is. En dat vertrouwen ontleent een bankinstelling aan haar eigen vermogen, haar reserves. Maar Raiffeisensche kredietcoöperatie had geen eigen vermogen. In plaats van dat eigen vermogen stelde Raiffeisen de onbeperkte aansprakelijkheid van de deelnemende leden. Dat waren garanties, geen gestorte aandelen of zo iets. Garanties voor eventuele tekorten. En daarvoor zetten de leden hun hele hebben en houwen als waarborg in. Dat was een zware belofte van de toenmalige leden. en om die reden heeft Raiffeisen zijn laatste principe als eis gesteld, nl. de verplichte toevoeging van eventuele winsten aan de reserves. Juist om te voorkomen dat de kredietvereniging een beroep op de aansprakelijkheid van haar leden zou moeten doen, was het zaak zo snel mogelijk een echt eigen vermogen op te bouwen. Een eigen vermogen dat op den duur de plaats van die ledenaansprakelijkheid als buffer zou moeten overnemen. Om die reden stelde Raiffeisen voor dat eventuele winsten verplicht aan de reserves moesten worden toegevoegd.

Zijn grote vrees was dat eventuele winsten onder de leden zouden worden verdeeld. En daar was de kredietcoöperatie niet voor opgericht. Bovendien hoopte hij dat de kredietcoöperatie op die manier ook voor de toekomst haar eigen vermogen zou kunnen financieren. De kredietcoöperatie moest zelf-financierend zijn en niet afhankelijk van derden die eventueel in het eigen vermogen van de bank zouden participeren. Die financiers zouden andere eisen aan de coöperatie kunnen gaan stellen dan waarvoor de coöperatie was opgericht.

Rabobanken hebben al jaren geleden de onbeperkte aansprakelijkheid afgeschaft, maar zij hanteren tot op de dag van vandaag nog steeds de verplichting om de jaarwinst toe te voegen aan de eigen reserves. Daarop is één uitzondering. Banken mogen een klein deel van hun jaarwinst gebruiken om daarmee doelen van plaatselijk en/of algemeen belang te steunen. Veel banken maken van die mogelijkheid gebruik om daarmee hun plaatselijke verbondenheid te ondersteunen.

Andere banken maken dit beperkte deel over aan de Stichting Steun door Rabobanken, een stichting die landelijk maar ook internationaal goede doelen en initiatieven op geconcentreerde wijze ondersteunt.

Zo komt mevrouw Derkzen aan haar centjes en zij zal U daar vanmiddag meer over vertellen.

Het Raiffeisenschese gedachtengoed is zo'n honderd jaar geleden, zij het in iets aangepaste vorm, ook in Nederland ingeplant. Daaruit zijn de lokale Raiffeisenbanken voortgekomen.

Hoewel coöperatie ten diepste een daad van zelfwerkzaamheid is, is het een illusie te menen dat die plaatselijke Raiffeisen- en Boerenleenbanken allemaal ontstaan zijn louter op eigen en plaatselijke initiatieven. De eer van het oprichten en stimuleren van lokale kredietcoöperaties komt toe aan de nationale boerenorganisaties in Nederland. Het zijn de boerenvoormannen van die organisaties geweest, de Utrechtse en Gelderse land-adel en in het Zuiden ook de geestelijkheid, die zo'n honderd jaar geleden stad en vooral land zijn afgereisd om de plaatselijke afdelingen van de boerenbonden van het nut van een eigen kredietcoöperatie te overtuigen. Zij hebben steun en advies gegeven bij de oprichting. Zij hebben er een wakend oog op gehouden.

En natuurlijk hadden deze landelijke organisaties ook een eigenbelang. Namelijk het verheffen en emanciperen van de boerenstand. En dat kon alleen maar als de belanghebbenden inzagen dat zij heer en meester over hun eigen belangen moesten worden. Niet treuren in je misère, maar je lot met gelijkgestemden in eigen hand nemen.

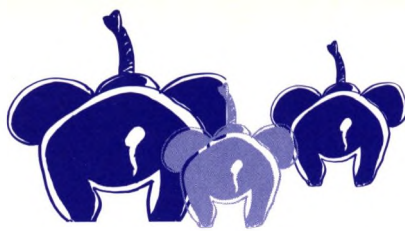
En aan die loot zijn vele andere coöperaties ontsproten. Coöperatieve aankoopverenigingen, coöperatieve afzetverenigingen, coöperatieve maalterijen, coöperatieve zuivelfabrieken, coöperatieve diepvriesverenigingen. Al die leden in die coöperaties hebben maar één ding voor ogen gehad, namelijk zelfstandig ondernemer blijven. Zelfstandig blijven door een deel van je zelfstandigheid in te leveren.

Samen werktuigen kopen en exploiteren om daaruit voordeel te halen. Voordeel dat je zelfstandigheid waarborgt. Samen boter produceren en verkopen om daarmee een betere prijs te kunnen bedingen voor je producten. Een coöperatieve onderneming moet op de een of andere manier toegevoegde waarde leveren, anders heeft zij geen bestaansrecht. Die toegevoegde waarde kan velerlei zijn. Dat kan een betere prijs zijn, dat kan meer snelheid en efficiency zijn.

Dat kan een correctie zijn op het vrije spel van vraag en aanbod, de zogeheten 'countervailing power'. Het kan zijn het samen delen van risico's binnen een bepaalde beroepsgroep. We spreken dan niet van coöperaties, maar van onderlinge waarborgmaatschappijen. Maar het zijn ondernemingsvormen die aan dezelfde stam als de coöperaties zijn ontsproten.

Het kan ook zijn het voorzien in een leemte. Het bereikbaar maken van producten en diensten die voorheen niet bereikbaar waren. Zoals bijvoorbeeld een passende kredietverlening. Een coöperatie is een samenwerking van personen, die elkaars materiële belangen behartigen door een gezamenlijke bedrijfsuitoefening. Het is primair een economische activiteit. Dat er impliciet ook immateriële belangen mee gediend kunnen worden zoals onafhankelijkheid, zelfontplooiing en emancipatie, is een bijkomstigheid die U als opbouwwerkers moet aanspreken. Ik dank U voor Uw aandacht.

De kleine coöperatie in de derde wereld

door mevrouw I. Derksen, Stichting Steun door Rabobanken

Zoals de heer Meijs als uitlegde, geven alle plaatselijke Rabobanken een deel van de winst aan goede doelen. Een deel van dat geld komt terecht bij onze stichting. Deze relatief onbekende stichting is opgericht om kennis van de coöperatie door te geven aan derde wereldlanden. Voor hen is deze kennis nieuw. In onze cultuur zijn vormen van coöperatieve samenwerking al heel lang bekend; denk hierbij aan onze polders, stadsbesturen ed.

brood: Onze stichting hanteert een doelstelling die een binnenlandse en een buitenlandse vertaling kent. In het algemeen komt het neer op het ondersteunen van groepen die zonder steuntje in de rug geen plekje in de samenleving kunnen vinden. In Nederland kun je dan denken aan bijvoorbeeld gehandicapten. In het buitenland vooral aan ondersteuning van mensen in slecht ontwikkelde economieën op het platteland. De economische coöperatie geniet veel belangstelling in de derde wereld. De mensen moeten in dat concept zelf het initiatief nemen waarvoor solidariteit de basis vormt.

Zuid-Afrika

Als voorbeeld wil ik hier onze activiteiten in Zuid-Afrika aanhalen. In Zuid-Afrika heerst regelmatig grote droogte. De mannen uit de dorpen werken in de mijnen en komen hooguit twee maal per jaar thuis. De dorpen worden bevolkt door vrouwen, oude mensen en kinderen. In deze situatie hadden vrouwen de behoefte om hun eigen voedsel te kunnen verbouwen. We praten hier over circa 40 vrouwen per dorp. Deze groepen gingen praten met het dorpshoofd om een stuk land te verwerven. Daarbij benadrukten zij het belang voor het hele dorp dat daarmee gemoeid was. Nadat toestemming was verkregen gingen de vrouwen aan het werk om het braakliggende land (met de hand) te ontginnen. Daarna begonnen de problemen. Er moest een hek omheen gezet worden, de

vrouwen hadden water nodig en zaai-goed.

Deze benodigdheden kosten geld. Door middel van samenwerking met de andere dorpen kon men proberen gezamenlijk aan geld te komen. Men richtte een Women's Association op, het lidmaatschap vergde een financiële bijdrage van 10 rand eenmalig en vervolgens 2 rand per maand. Als je zelf geld inlegt kun je gemakkelijker elders geld vragen. De Women's Association verzocht de Rabo om een bijdrage en kreeg deze ook. Dat was het begin van een bloeiend bedrijf.

Inmiddels floreren 15 groepen in evenveel dorpen, iedere groep vaardigt twee vrouwen af in de 'Rural Women's Association'. Wat meer wordt verbouwd dan geconsumeerd, wordt omgezet in geld. Hiermee bouwen de vrouwen zelf een eigen krediet op. Met weinig middelen en veel inzet van de mensen zelf wordt hier iets stevigs opgebouwd.

India

De oostkust van India werd in 1978 geteisterd door een overstroming. De mensen aan de oostkust zijn veelal ongeletterd en zeer arm. De onderste laag van de samenleving leeft onder meer in de sloppenwijken van Madras. Iemand nam toen het initiatief om een eigen activiteit te starten met tien ande-

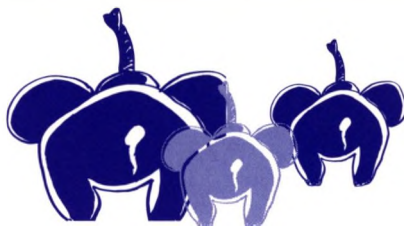

JAARBEURS UITRECH

mevrouw I. Derksen

re vrouwen en vroeg daarvoor een krediet. Wij gaven het gevraagde krediet. Inmiddels is dit bescheiden initiatief uitgegroeid tot een beweging van een half miljoen vrouwen in drie deelstaten van India. Al die vrouwen verdienen hun eigen broodje als zelfstandig ondernemer en dat heeft bij hen een geweldig zelfbewustzijn ontwikkeld.

Local community involvement

door B. Kagenaar, projectmanager Rabobank Rotterdam

Officieel is de betiteling van mijn functie 'Manager Maatschappelijke Zaken' en ik werk bij de Directie van de Rabobank te Rotterdam. Het maatschappelijk beleid dat door de bank wordt geformuleerd mag ik vormgeven: eigenlijk ben ik ook een opbouwwerker. Ter ere van het 100-jarig jubileum van de Rabobank is er veel aandacht besteed aan allerhande coöperaties midden in de samenleving onder het motto: 'Tradities in een nieuw jasje'. Het lokale bestuur en de bank komen elkaar veel tegen bij de ontwikkeling van allerlei projecten waar ook de Rabobank bij betrokken is. Hiermee proberen wij het oude ideaal waar de coöperatieve gedachte op is gebaseerd een vertaling te geven die toekomstbestendig is.

brood: Projecten waar de Rabobank bij betrokken is kennen als centrale thema's 'werkgelegenheid' en 'duurzaamheid'.

Ik zal er een aantal noemen:

- * Project City Team Rotterdam
- * Lokale Agenda 21
- * The Posse-Tive Factory
- * de Rabo Ondernemerssalon
- * Vrijwilligerswerk is ook werk.

U ziet, bij de Rabobank wordt niet uitsluitend over geld gesproken. In de wijk het Oude Noorden in Rotterdam zijn we ook actief. Deze wijk glijdt af en heeft vele achterstanden opgebouwd. Onze activiteiten in deze wijk ondervinden veel belangstelling vanuit het GSB-beleid. Als Rabobank hebben wij ook het GSB- en allochtonenbeleid in portefeuille. Wij participeren in Het Oude Noorden sinds een jaar regelmatig in een Ondernemerssalon. Dit is een netwerk van bedrijven dat door de deelgemeente wordt georganiseerd. Het levert menige win-situatie op voor de deelnemers. Oorspronkelijk een initiatief van de Rabobank, is het overgenomen door de andere partijen.

Het City Team

Rotterdam is een project dat landelijke uitstraling zal krijgen.

Het is gericht op ROMO - Rotterdam Morgen, en dus op Tomorrow's People, kortom jongeren.

Deze jongeren krijgen een trajectbegeleiding en worden via scholing en werkervaringsplaatsen naar de arbeidsmarkt toegeleid. Deelnemende bedrijven en instellingen zijn onder meer Fortis, Shell, Unilever, Pakhoed, de Kamer van Koophandel, de gemeente en de Rabobank. Uit de resultaten blijkt wel dat er meer in mensen zit dan je zo op het oog zou zeggen. Een ander project is **Lokale Agenda 21**, u welbekend waarschijnlijk.

The Posse-Tive

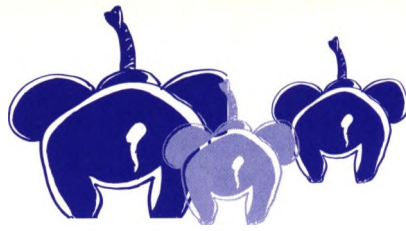
Factory, (Posse is een eigenaam) is een project waarbij medewerkers en leden een eetcafé hebben opgericht. In dit eetcafé kunnen allerlei mensen werkervaring opdoen. Ook bestaat de mogelijkheid hier een horeca-opleiding te doen. Onlangs was ik in Londen waar ik een afspraak had met een Hamburger-gigant. Daar hebben we voor elkaar gekregen dat de mensen die uit The Posse-Tive Factory uitstromen een baan kunnen krijgen bij MacDonaldis. Hiermee is werkgelegenheid gegarandeerd voor de stagiaires van de Factory.

Inzake het Vrijwilligerswerk participeren wij in de **Ontwikkelings maatschappij**

B. Kagenaar,

Ijsselmonde, een sociale firma waarin ongeveer 50 mensen anderen aan het werk houden. Binnenkort gaat er een denktank van mensen uit diverse geledingen bij elkaar zitten om een scenario te bedenken over het vrijwilligerswerk in de toekomst. Ook hebben wij een brochure uitgegeven met als onderwerp 'Werving en behoud van vrijwilliger'. Deze brochure ligt voor u klaar bij iedere lokale Rabobank.

Door onze eigenheid te hebben we iets te bieden

door Jan Willem Duyvendak

Allereerst complimenteerde Jan Willem het SBO met de organisatie van deze conferentie, als een staaltje van een voorbeeldige samenwerking tussen het SBO en de Rabobank. Vervolgens trok hij een paar conclusies, min of meer in de volgorde van de dag, over:

1. coöperatie in de zin van samenwerking (professioneel, institutioneel en aan de basis)
2. de coöperatie als specifieke organisatievorm (filosofie, ideeën)
3. de toepasbaarheid of bruikbaarheid in de opbouwwerk-praktijk.

Samenwerking

Ik begin met iets te zeggen over de vele vormen van samenwerking, 'de vele gezichten van samenwerking' die ons vandaag aangereikt zijn. Volgens Wil van de Leur gaat het ons in essentie om basiscoöperatie, samenwerking aan de basis. De andere vormen, de professionele en institutionele samenwerking, kunnen we meer beschouwen als een middel om tot dit doel te komen.

Ten aanzien van de professionele coöperatie kan ik aan de hand van het verhaal van Reint Meijer constateren dat deze waardevol kan zijn indien er vanuit verschillende invalshoeken wordt gewerkt. 'Integraal', expliciet niet in de betekenis van 'uitwisselbaar', maar vanuit kerncompetenties die verschillend zijn en elkaar aanvullen. Het samenwerken met voorheen onverwachte partners leidt tot een meerbelangen-coöperatie en een meeractoren-perspectief. Professionele coöperatie betekent ook samenwerking op basis van inhoudelijke overeenstemming en respect voor ieders eigenheid.

Allerlei vormen van professionele en institutionele samenwerking leiden tot 'spitsuur in de buurt': professionals en instituties zijn nodig, maar mogen de burger niet afhankelijk maken. Na herwaardering van de rol van professionals zoeken we dus naar een ver-

sterking van de positie van de burgers. In dit licht gezien moet er ook een herwaardering plaatsvinden van de sociale sector. Vele burgers hebben de positieve bijdrage van de sociale sector (her)ontdekt, maar in welke richting werken we, welke vormen zijn daartoe geëigend?

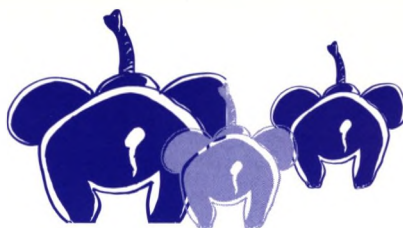
Filosofie

Dit brengt me bij de achterliggende filosofie van de coöperatie. Er viel vandaag een grote overeenkomst te constateren in de taal die werd gebezigd door de Rabobank en het opbouwwerk. Dit duidt op zeer opvallende parallellen in filosofie, bijvoorbeeld:

Rabobank: "Vertrouwen in eigen kracht."

Opbouwwerk: "Mensen vertrouwen (terug)geven."

Deze door beide partijen gehanteerde credo's worden op gelijksoortige wijze operationeel gemaakt. Door de Rabobank: "De eigen zelfstandigheid (als boer) helpen behouden," een idee ontleend aan het gedachtengoed van Raiffeisen, de geestelijke vader van de Rabobank. Het motto betekent voor het opbouwwerk: "Burgers helpen hun zelfstandigheid te herwinnen." Beide gaan in hun gedachtenbepaling uit van een zekere mate van gemeenschappelijkheid, een potentieel mogelijke associatie van gelijkgezinden. Alleen de grondslag van deze associatie zal in beide sferen danig uiteen lopen. Bovendien is het voor het opbouwwerk een kerngegeven dat deze

bewaren

associatie moet worden georganiseerd en onderhouden.

De onbeperkte aansprakelijkheid van de leden, dat als belangrijk kenmerk van de boerencoöperatie gold, zal ook menige actieve bewoner niet vreemd, maar herkenbaar in de oren klinken. Ook al wordt deze in dit geval niet zozeer financieel, maar dan toch tenminste in morele zin van hem of haar gevegd.

Uit de betogen klinkt een rolopvatting van de Rabobank door die zich misschien laat omschrijven als die van sterke peetoom of -tante. In ieder geval van iemand die sterker staat en deel uitmaakt van de lokale elite, een sterke derde. Hier is ook de overeenkomst met het opbouwwerk opvallend. De opbouwwerker wordt immers (en niet

alleen door mijzelf) bij voortduring omschreven als een sympathieke derde, die ondersteunend optreedt ten behoeve van strevende groepen.

Bruikbaarheid

De vraag die op deze conferentie centraal staat is die naar de mate van bruikbaarheid van de coöperatie voor het opbouwwerk. Ten eerste zou ik dan willen verwijzen naar het hier uitgereikte boekwerkje van Peter Voogt over "De kleine coöperatie"; dit bevat talloze voorbeelden. Uit deze voorbeelden blijkt hoe goed ideële en materiële doelen kunnen worden gecombineerd in deze vorm; dit maakt dat de coöperatie zich op het grensvlak tussen de 'zachte' en de 'harde' sector bevindt, evenals het opbouw-

Mensen
vertrouwen
(terug)
geven

werk. De coöperatie sluit ook goed aan bij het opbouwwerk omdat onderlinge solidariteit erdoor wordt bevorderd. Op de gebieden waarop het opbouwwerk werkzaam is, zoals wonen, werkgelegenheid en voorzieningen (zoals moedercentra) lijkt de coöperatie een uiterst geschikt organisatievorm, en geenszins gedateerd of uitsluitend relevant voor 'ver weg'.

Dit blijkt ook uit de voorbeelden uit de ontwikkelingslanden, zoals die zijn geschetst door mw. Derkzen. Die projecten tonen de vele methodische overeenkomsten tussen het opbouwwerk en het ontwikkelingswerk. Het is een interessante uitdaging voor die sferen om van elkaar te leren. Ondanks de grote verschillen tussen de werksetting in de derde wereld en die in de rijke geïndustrialiseerde landen, kan de coöperatie ook bij ons een zinvol werkinstrument zijn. Uitwisseling met het ontwikkelingswerk over het gebruik van de coöperatie zal een interessante dialoog op kunnen leveren tussen het LCO en bijvoorbeeld de SNV en de NOVIB.

Omdat de coöperatievorm ook voor Nederland waarde kan hebben in sociaal opzicht, denk ik dat het opbouwwerk dit instrument op lokaal niveau zou moeten aangrijpen voor experimenten. Daarbij kan

in vrijwel iedere plaats in Nederland een beroep gedaan worden op de Rabobank.

Tot slot

Vandaag heeft het opbouwwerk getoond dat het kan leren van de markt, zeker nu de markt socialer wordt. Misschien komt dat ook doordat de markt z'n wortels herontdekt. De Rabobank presenteert zich hier als een van oudsher sociaal ondernemer. Het lijkt erop dat de marktpartijen ook graag van de sociale sector willen leren getuige de inzet van Mooi Zo, Goed Zo van het JWF, de activiteiten van AH die zich actief sociaal opstelt in de wijk waar de winkel is gevestigd en dergelijke. Maar juist omdat marktpartijen de sociale sector aan het herontdekken zijn is het van wezenlijk belang dat de sociale sector zijn eigen karakter behoudt. Wil van de Leur fulmineerde vanochtend - terecht - tegen het product-denken en het aanboddendenken en andere vormen van oneigenlijke identificatie van de welzijnssector met het markt-denken, omdat dat burgers tot consument maakt. Alleen via het behoud van het eigene zijn we een waardevolle partner voor andere sectoren. Slechts in die hoedanigheid hebben we iets te bieden aan de samenleving, in coöperatie met anderen.

Rotterdamse (Jongeren)

opbouwwerkers winnen co-op-competitie

co-operatie Marokkaanse jongeren krijgt (wissel-)beker

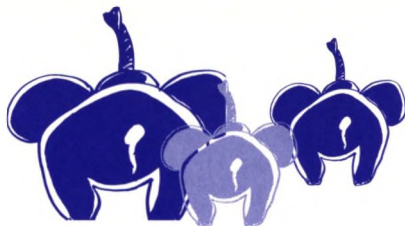

Een Vakconferentie Opbouwwerk zonder het onderdeel 'werkplaats', waarbinnen de conferentie-deelnemers in zelf samengestelde groepjes van zes tot tien personen een opdracht uitwerken, is inmiddels weinig voorstelbaar. Elk jaar wordt er hard en creatief aan getrokken door de deelnemers. Zo ook ditmaal, na een welverdiende thee-pauze trokken de driehonderd deelnemers richtingrestaurant. Waar de placemats inmiddels vervangen waren door Werkformulieren Co-operatieve Werkplaats met als motto: "Ontwerp kleine co-op".

En na drie kwartier intensieve brainstorm, discussie, concludering en vastlegging van de opbrengsten daarvan werden de werkformulieren ingeleverd bij SBO-voorzitter Dr. Gerard de Kleijn, die ook dit jaar weer fungeerde als objectieve en onver-biddelijke een-mens-jury. Hij startte zijn toetsingsarbeid onmiddellijk nadat hij professor Jan-Willem Duyvendak had aangekondigd, die belast was met het aan de Vakconferentie offeren van een samenvattende en analytische slotbeschouwing van al hetgeen (en dat was niet gering) over de

conferentiedeelnemers was uitgestort gedurende de hele dag. Nadat Duyvendak zijn betoog had afgerond sloot voorzitter Gerard de Kleijn de conferentie af, inviteerde alle deelnemers voor het drankje en hapje na en bleef zelf eenzaam achter in de grote zaal om, onder het genot van een goede sigaar, zijn toetsingsarbeid te voltooien.

En de winnaar is .....

Inmiddels waren de conferentie-gangers in de foyer druk ingesprek en was gezelligheid troef. Maar toen SBO-voorzitter Dr. Gerard de Kleijn met wapperende papieren en inmiddels uitgedoofde sigaar achter de stamicrofoon plaatsnam, waren oproepen tot aandacht en stilte overbodig.

Namens de (unanieme) jury rapporteerde hij dat er in totaal zeven en dertig 'kleine co-operatie-opzetten' waren aangemaakt en ingediend, waarvan de jury er twee had moeten diskwalificeren: een omdat daarin een poging tot omkoping van de jury besloten lag; en een omdat de tekst onleesbaar was. De resterende vijf en dertig voorstellen waren (kwalitatief) gewaardeerd op een gemiddelde van 7.2 en droegen intrigerende motto's als: 'samen rijker', 'de helpende hand', 'VVV zonder grenzen', 'Partijtje Anders', 'RABO-Magneet-flat', 'de Ritmeester', 'Groen voor Poen' en 'the Light and Shining Elephant'.

Aansluitend onthulde de jury-voorzitter de gehanteerde criteria bij de beoordeling, te weten:

- a. is er vraag, is er een 'gat in de markt'
- b. wat is de relatie 'inzet-beloning'
- c. wat is de 'eigen inzet'
- d. hoe 'ondernemend' is het voorstel
- e. wat 'delen' de leden
- f. hoe 'creatief' is het voorstel.

Op basis van die criteria had de jury besloten tot de nominatie van een vijftal van de ingediende voorstellen, te weten:

- * "De Helpende Hand"
- * "De Rabo-flat"
- * "BOB Drugsrunners"
- * "Opbouwwerk-co-operatie"
- * "Kinderfeesten, Partijtje Anders".

Elk van de nominaties werd door de volle foyer met luid applaus begroet en de spanning steeg voor de genomineerde groepen ('may I have your votes') tot enorme hoogte. Maar toen kwam het hoge woord er uit: de jury had unaniem bepaald dat "BOB Drugsrunners", het co-operatie-voorstel van een groep Rotterdamse (jongeren-)opbouwwerkers winnaar was.

En deze groep stuwde van achter uit de zaal naar de micro, de voorzitter en de prijzen. Rozen, champagne en een grote zilver-glinsterende trofee werden hen deelachtig. Fotolampjes flitsten, daverend applaus en aansluitend greep een van de 'bekroonde' groepsleden de microfoon om te bedanken en aan te kondigen dat de groep besloten

had dat de vers-verworven beker een 'wis-sel-trofee' zou zijn, en dus volgend jaar weer beschikbaar zal zijn voor de dan te houden 'werkplaats'. Een leuk gebaar dat - met applaus begroet - onderstreepte dat de 'mood' van 'samen verder' er goed in zit.

Kleine co-operaties in soorten en maten

Maar waarmee hadden de Rotterdamse (jongeren-)opbouwwerkers nou eigenlijk de andere zesendertig werkgroepen overklast? In feite door de 'kicks & dynamics' die eigen zijn aan (de onfortuinlijke) vroeg-carrières in het 'drug-runner'-schap over te planten naar een persoonlijk en maatschappelijk meer houdbare variant. Samengevat: je kunt je 'street-wise'-kennis en je behoefte aan 'dynamiek' ook waarmaken in een 'samen' gerunde koeriers-coöperatie die 'legal stuff' bezorgt, zoals goederen en documenten. Door een goede opzet van zo'n coöperatie, 'including scooters' (etc.) is er een positieve variant voor het criminele koerierswerk, zodat er een keuze, en daarmee een kans is. Het is met name de combinatie van 'co-operatie' (= samenbeheer), vergelijkbare (mobiele) dynamiek en de omkering '(il)legaal product' die hier intrigerende perspectieven biedt.

Dat de Rotterdamse (jongeren-)opbouwwerkers goed op stoom lagen, bleek wel toen ze onmiddellijk na de prijsuitreiking koers zetten naar de aanwezige Rotterdamse Rabobank-manager om - trofee en bloemen nog in handen - meteen zaken te gaan doen.

Met evenveel recht hadden Trofee, champagne en rozen in handen gesteld kunnen worden van de Eschedese opbouwwerkers die tekenden voor de kleine co-operatie "De Helpende Hand". Helemaal in lijn met de stoutste dromen van de organisatoren van de Vakconferentie ontwikkelden zij een 'meervoudig

innovatieve' co-operatie op 'zorg-terrein'. De coöperatie is een gedeelde operatie van zo'n vijftwintig vrouwen van gemengde ethniciteit, die in een wijk wonen waar ook veel ouderen en gehandicapten woonachtig zijn. De coöperatie voorziet in partiele werkgelegenheid, in nabijheid en goed samenspel, zonder 'banen- en bazen-cultuur', is kleinschalig en nabij, waardoor 'zorg' weer

dat beetje gewoon menselijke (dus dat beetje extra) kan krijgen, wachtlijsten verdwijnen; binnen de co-op zijn ook nog andere combi-mogelijkheden. Hier kunnen juist door het kleinschalig co-operatief beheer simultaan veel meer-waarden bereikt worden.

Hier wordt concreet vorm gegeven aan de inter-culturele samenleving, wordt zelf-respect gewonnen, ontstaan als buurt-eigen ervaren 'knooppunt'-adressen en krijgt zorg op (menselijke) maat een kans. Het opbouwwerk ondersteunt de coöperatie-ontwikkeling en het onderhandelingswerk met sociale diensten, zorgverzekeraars en andere partijen.

Aansprekend is ook de kleine coöperatie "Partijtje Anders PA". In wijken waar weinig geld zit, kunnen verjaardags-partijtjes en

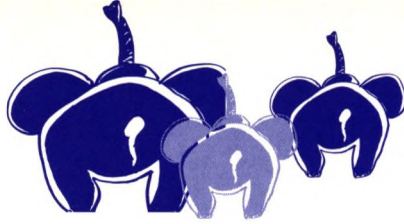
andere feestelijkheden van kinderen een grote last betekenen qua geld, organisatie en ideeën. Vooral moeders zitten daarmee. Reden voor deze opbouwwerkers om een initiatief te suggereren waarbij een aantal moeders 'de koppen bij elkaar steken' en voor dit doel een coöperatie oprichten.

Een apart aspect is hier dat men lid kan worden als (a) organisator, (b) leverancier en (c) als afnemer. Naast een zeer bescheiden jaar-inleg van de leden, wordt er een 'basis-pakket' aan 'feest-materiaal' ingeslagen (slingers, petjes, bellen en toeters en aparte kinderfeest-spellen); en ook wordt de onderscheiden expertise van de 'organisatie- en leverancier'-leden goed in beeld gebracht (variërend van taartbakken en spelleiding tot opruimen).

In een 'puike folder' wordt het 'a la carte-aanbod' in beeld gebracht. Beginnend met een kleine (zo'n Fl. 500.-) 'start-donatie' van een bedrijf, fonds of bank kan de zaak op gang gebracht worden.

De kleine co-op "Partijtje Anders PA" kan 'aan huis' komen, maar treedt ook in het krijt bij speel-o-theken, dorps- of wijkverenigingen, speeltuinvereniging, scholen en sportclubs. Meerwaarden zijn hier het stimuleren van creativiteit, kosten-reductie, kleinschalige sociale patroon-vorming (cohesie).

Een andere werkgroep opbouwwerkers ontwikkelde "the invisible elephant", een kleine co-operatie van illegalen (mensen die op papier niet bestaan) en een netwerk van mensen uit allerlei lagen van de samenleving. Een soort dienstencentrum van waaruit 'goederen en diensten' uitgeruild kunnen worden vormt de kern van de activiteit. Het is een coöperatief netwerk dat gebaseerd is op informeel-persoonlijke inzet en vertrouwen.

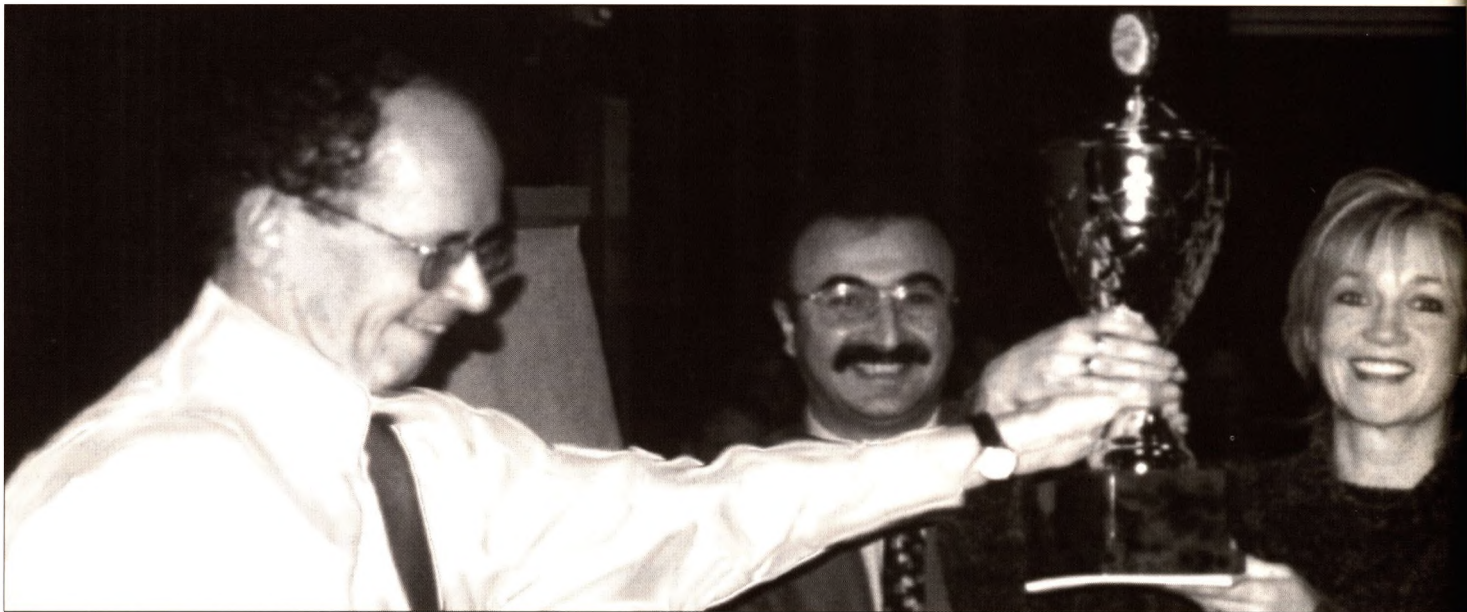
Gelet op de aard van de zaak wordt verder niet al te veel strategische informatie versprekt, maar worden wel de meerwaarden genoemd: allereerst 'survival' en aansluitend 'een menswaardig bestaan'.

Ook een idee voor een seizoens-gebonden 'kleine co-op' valt op: een zomer-co-op waarin jongeren van 12 tot 16 jaar samenwerken met een groep echt geïnteresseerde ouderen om tal van zaken te ondernemen gedurende de (veel te lange en vervelende) vakantie- en vrije tijd. Essenties zijn hier 'gezamenlijke program-ontwikkeling, taakverdeling, betrokkenheid winkeliers e.a. wijkvoorzieningen. In 'eigen hand' en met 'eigen trots' kleine evenementen en activiteiten waarmaken staan hier centraal.

Voortijdige schoolverlaters hoeven geen op straat dolende lastveroorzakers te zijn: veel van hen zijn werkelijk (of virtueel) ware computer-freaks: zij kunnen een co-operatieve compu-werkplaats oprichten waar zij de

zelf betrok: in een co-operatieve organisatie-formule opererend worden opbouwwerkers minder afhankelijk van allerlei werkgevers-bepaalde, vak-contra-productieve eisen en regels, kan vrijelijk omgegaan worden met 'de' subsidie, kunnen 'spaar-systemen' ontwikkeld worden voor belangrijke initiatieven die thans geen poot aan de grond krijgen, ontstaat de mogelijkheid de opbouwwerk-formatie te vergroten en is een meer solidaire inzet mogelijk.

Wat te denken van een 'co-operatieve klusdienst' van jongeren en ouderen samen, waardoor 'enthousiasme en prilheid' zich vermengen met 'levenswijsheid en geduld'?

Er is (in elke stad valt er minstens een aan te wijzen) dat ene park dat nauwelijks gebruikt wordt. Ook staat vast dat meerdere ethnische groepen in de wijken grote behoefte hebben aan openbaar terrein waar men op cultuur-eigen wijze kan recreëren, dichtbij en met lage kosten.

De kleine "park-coöperatie" neemt op basis van overeenkomst met de gemeente het park in beheer, ontwikkelt een voorzieningen- en gebruiksplan dat onder meer neerkomt op een betere inrichting voor verblijfsrecreatie (zoals aangelegde 'grill-voorzieningen', 'verkooppunten', meer waterpartijen, kruidentuin, meer en betere verlichting etc.). De kleine co-op is ontwikkelaar en exploitant en bewerkstelligt een 'levend' en aansluitend op behoeften functionerend park.

jonge kinderen uit de wijk bekend maken met het werken met computers, internet etc.. Door deze aanpak wordt het basisonderwijs ontlast, wordt 'helpt elkander' een feit, maar maken de voortijdige schoolverlaters ook 'in eigen beheer' ook zichzelf waar, ontwikkelen een beter image en zelfbeeld en ook betere kansen voor henzelf. Een variant hierop vormde het ontwerp van een werkgroep die junkies in een stadsvernieuwingswijk een zelf-verantwoordelijkheidskans wil bieden met een kleine co-op waarin zij hun eigen huisvesting, beheer en verbetering daarvan regelen en ook (mede) inkomen genererende 'recycling-taken' met sloop-materialen kunnen ontwikkelen als legale neven-handel.

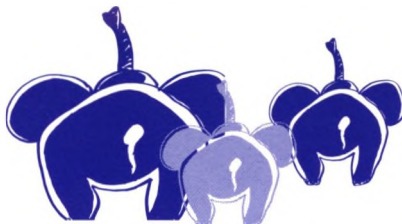
Uiteraard was er ook een werkgroep die de co-operatieve uitdaging op het opbouwwerk

Of van de 'basismarkt-co-operatie' waarin allerlei 'eigen producten' aan de mens gebracht worden en die tevens een wederkerend sociaal evenement kan vormen.

De werkgroep "het Prisma-collectief" analyseerde dat veel uitkeringsgerechtigdenorga-

nisaties na verloop van tijd in elkaar zakken wegens 'gebrek aan succesvolle zaken' en demotivatie door het vruchteloos investeren in de overheids-dialog. Zij zien veel kansen voor kleine co-operaties die zich richten op primaire levensbehoeften, collectieve inkoop, ruilhandel en verwante initiatieven. Daardoor kunnen de mogelijkheden van

mensen met kleine inkomens opgerekt worden, maar ook weer aan eigen waardigheid en trots herwonnen worden: kleinschaligheid en gezamenlijke verantwoordelijkheid zijn hier essentieel. Bovendien kunnen deze co-operaties zich een positie verwerven ten opzichte van andere partijen en vanuit 'eigen kracht' onderhandelingen aangaan, ook met bijvoorbeeld gemeentebesturen. Vergelijkbaar (qua intentie), maar heel specifiek gemaakt en daardoor wellicht zeer kansrijk is een kleine co-op van (aan huis gebonden) mensen, vrouwen en mannen die zich toeleggen op het produceren van exclusieve brei-producten: het produceren van zeer aparte truien, jurken, rokken, stola's etc.. Heel belangrijk zijn hier een letterlijk

aanpakken niet alleen kleinschalig zelfbeheer, vergrote eigenwaarde, economisch nut en meer sociale cohesie op; maar wordt ook

zachtzinnig maar zeker de sociale controle-functie geïnstalleerd, versterkt.

Aansprekend is ook de welhaast 'campagne'-achtig klinkende kleine co-op die de "Magneet"-flat maakt: ook hier is de vindplaats weer een na-oorlogse flatwijk. Maar de bewoners van deze hoogbouw-flat

redelijk complete 'overview' gegeven is, blijft de verleiding groot om elk 'rapportage-vel' uitbundig te beschrijven: dikwijls zittende interessante verschillen in schijnbare 'nuances'. Maar de verleiding om door te gaan zit 'm vooral ook in het uit bijna elke rapportage blijvend enthousiasme: nu we weer mogen landen, kunnen we ook weer de helicopter-functie vervullen! Er is, dat staat vast, in de 'co-operatieve werkplaats' van de Vakconferentie Opbouwwerk '98 met bijzondere inspiratie gewerkt. En juist dat (zelf-)organisatie-element 'kleine co-operatie' leek daarbij een prikkelende functie te vervullen.

En dat is een goede zaak, want nog immer (prestaties en trajecten) is 'lokaal sociaal beleid' in hoofdlijn een 'top-down-investiment', een krachtige straal die sociale cohesie-verstevigend werkt. Terwijl met name de (zich hoe-dan-ook voltrekkende) inter-culturele samenlevingsvorming ook vraagt om een 'nederige' horizontale support aan de ontwikkeling van welbewuste, welgekozen vormen van 'onderlinge organisatie' en 'eigen productiviteit'. Een 'product' dat instanties en instellingen solistisch noch integraal kunnen leveren. Goed opbouwwerk kan hier veel betekenen. De 'kleine co-operatie' kan een vliegwiel-functie vervullen in dit ingewikkelde, competentie- en concurrentie-volle veld. Zaligmakend is ze natuurlijk ook niet, maar een constructieve bijdrage leveren aan de zo noodzakelijke 'herverkaveling van de sociale ruimte' kan ze zeker. De geschiedenis bewijst dat.

creatieve 'insteek' en een goede marketing-component. Ook liggen hier denkkelijk voor-treffelijke ruilwaarden.

De eerder in dit brede palet geschetste "Partijtje Anders AP"-coöperatie heeft een concurrent gevonden. En wel in de organisatoren van het co-operatief Partycentrum: extra voordeel is dat het geen rommel in huis geeft en toch in de buurt zit. Bovendien kan het Party-centrum als fysieke 'identiteit' in de wijk ook bijdragen aan het doorbreken van anoniemiteit, voor de woningcorporatie inhouden dat er een extra 'bindings-factor' ontstaat voor de zittende huurders (dus: zeer lage huurprijs valt te bedingen, alles brengt meer op dan leegstand). Ook (maar dat geldt voor heel veel van de co-ops natuurlijk, maar het bleef 'expliciet' nog onvermeld) leveren dergelijke

'smeden' een co-operatie onder het motto 'wonen doe je nooit alleen'. Voorop staat dat iedereen deel gaat nemen aan de co-op en dat door gedrag, omgang, activiteit (waargemaakt door velerlei concrete inzetten) de onderlinge samenhang, het samen ook 'zaken' waarmaken als het ware dagelijks en groeiend toewerkt naar de aan het begin al gezette accolade: onze flat is de "Magneet-flat", hier woon je met trots en plezier, een 'rare' die hier nog weg wil; en wanneer we daar aan toe zijn nemen we de handel gewoon over van de woningcorporatie, ontwikkelen we een nieuwe eigendoms-vorm: "De Magneet-flat-coöperatie"!

Afsluiting

Elke overzichtsschets moet tot een eind komen. Maar dat wil niet zeggen dat ze compleet is. Hoewel met bovenstaande een

De schakel in uw communicatieketen

Een ideaal communicatie-concept

De communicatie-keten telt vele schakels. U heeft ideeën nodig en teksten, vormgeving, drukwerk, een congres, een videofilm of een Internet-site om die ideeën werkelijkheid te laten worden. Daarbij schakelt u specialisten in, zoals vormgevers, tekstschrijvers, drukkers, communicatie-adviseurs enz.

Maak daarbij gebruik van een beproefd concept. Bij u om de hoek, bij wijze van spreken. Eén adres, waar u met al uw wensen en vragen rond communicatie terecht kunt. Of het nu gaat om advisering of uitvoering, om kleine of grote projecten, om één dienst of product of een combinatie van meerdere diensten en producten. Aan u de keuze:

- teksten/interviews voor folders, brochures, tijdschriften en videoproducties
- advisering & uitvoering interne en externe communicatie
- coaching van pr-medewerkers
- beleidsadviesing & -implementatie, informatievoorziening & monitoring
- organisatie van conferenties & congressen
- samenstelling & productie van videofilms
- vormgeving, dtp & drukwerk

Flexibiliteit, kwaliteit, snelheid en creativiteit

Stimio bewijst al 15 jaar een uitstekende partner te zijn als het gaat om flexibiliteit, kwaliteit, snelheid en creativiteit. Bovendien beschikken wij door onze duurzame relaties met opdrachtgevers in de non profit-sector over de nodige ervaring en deskundigheid op beleids-terreinen als welzijn, gezondheidszorg, arbeidsmarktbeleid, minderhedenbeleid en onderwijs.

Wij werk(t)en voor o.a.: de ministeries van VWS, Binnenlandse Zaken en Onderwijs & Wetenschappen, Arbeidsvoorziening Nederland, het Landelijk Centrum Opbouwwerk, JMW, de FIOM, de NP/CF, de NOT, Nederlands Politie museum, Compaq Nederland, SAP enz.

Geïnteresseerd in een vrijblijvende kennismaking?
Bel ons voor toezending van onze bureau-brochure
of voor het maken van een afspraak.

COMMUNICATIE PROJECTEN BV

communicatie- & beleidsadviesing
informatievoorziening & monitoring
tekstschrijven & journalistieke producties
management conferenties & symposia
audio-visuele producties
vormgeving & dtp
drukwerk

Den Bommel 2
4194 TZ Meteren
Tel 0345 - 569844
Fax 0345 - 569825
e-mail stimio@wxs.nl